

ב"ה

תשורה

משמחת הנישואין

הרה"ת אליעזר שלמה וחנה שיחיו

מימוני

הנישואין בטעמיהם

סדר הנישואין והלכותיו לאור
פסקי רבותינו נשיאנו ומנהגי חב"ד

יום חמישי כ"ה חשוון תשפ"ד

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ.י.

ב"ה,
ברוקלין

האברך הח"ח אי"א מו"ה
ש"י

שלום וברכה!

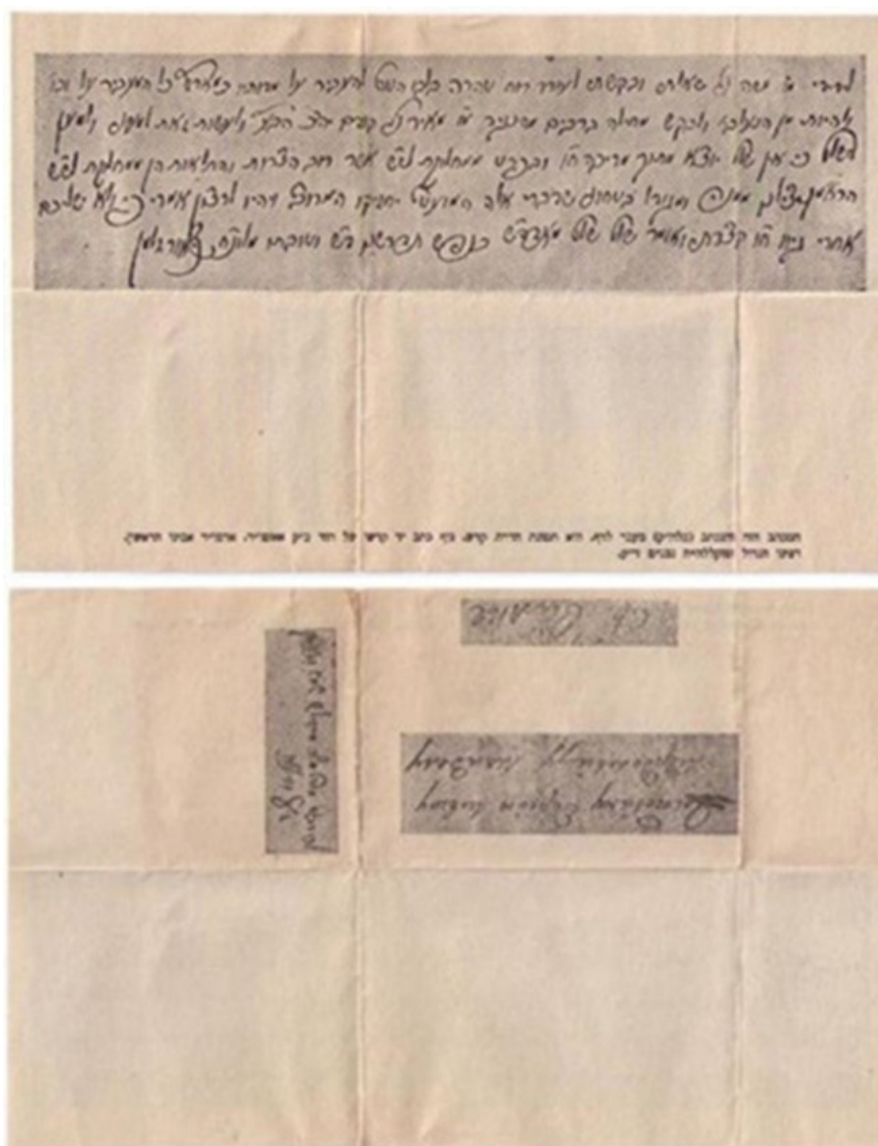
במענה על הודעתו מקביעות זמן חתונתם ליום
חב"ל,

חנני בזה להביע ברכתי ברכה מזל טוב מזל טוב, ושחיה
בשעה טובה ומוצלחת ויבנו בית בישראל בנין עדי עד על יסודי
החורה והמצוה כפי שהם מוצאים במאור שבחורה זוהי חורח
החסידות.

בברכה מזל טוב מזל טוב

אצל דוד יה' הקנין
דנין עדי עד
יסודי התורה והמצוה
דחייא אלושריס קפ

למעלה: צילום מכתב של הרבי עם ברכה לחתונה
למטה: ברכה לחתונה בכתב ידו של הרבי

התשורה שחולקה בחתונתו של הרבי בי"ד כסלו תרפ"ט

פתח דבר

בשבח והודיה לה' יתברך על כל הטוב אשר גמלנו ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי בנו, הרה"ת אליעזר שלמה שי' למשפחת מימוני עב"ג חנה תחי' למשפחת חלק - שזוכים בשעה טובה ומוצלחת להקים יחד בית בישראל - בית חב"ד,

התודה והברכה מובעת בזה לבני משפחתנו, ידידנו ומכרנו שבאו מקרוב ומרחוק להשתתף בשמחתנו ולברך את החתן והכלה שיחיו בברכת מזל טוב וחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

אנו מתכבדים להגיש בפני ידידנו ומכרנו המשתתפים בשמחתנו את 'תשורה' זו [מיוסד על הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, שחילק 'תשורה' בחתונת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו], אשר עוסקת בסיכום הלכות חופה וקידושין ונלקטה ע"י החתן שיחי'.

לקט זו הינו תדפיס מתוך ספר שעתיד לצאת לאור אי"ה.

משפחת חלק

באר שבע

משפחת מימוני

ראשון לציון

גדר הקידושין

קודם מתן תורה היה אדם¹ פוגע באשה בשוק, אם רצה הוא והיא להנשא, מכניסה לביתו ובוועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה². כיון שנתנה התורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אישה, יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה שנאמר "כי יקח איש אשה ובא אליה"³.

מצווה על כל איש מישראל לישא אישה ולקיים מצוות פריה ורביה⁴, וחיוב

(1) אבל קטן שקידש אשין קידושיו קידושין כמבואר בגמ' בקידושין (דף יט עמ' א') פרכין, אם כן מצינו אישות לקטן וכו'. והיינו דאין קידושי קטן תופסים.

וכן פסק השו"ע (סימן מג): "קטן שקידש או נשא אשה אינו כלום, דלא תיקנו חכמים קידושין לקטן, ואסור להשיאו אשה בעודו קטן.

(2) מצווה על כל איש מישראל לישא אשה ולקיים מצות פריה ורביה שנאמר (בראשית א, כז) "ויברא אלוקים את האדם בצלמו וכו' זכר ונקבה ברא אותם, ויברך אותם אלוקים ויאמר להם אלוקים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה".

ובטעם הדבר כתב בספר החינוך (מצוה א') כדי שיהיה העולם מיושב, שחפץ השם ביישובו כדכתיב (ישעיה מה, יח) "לא תוהו בראה לשבת יצרה".

(3) רמב"ם פ"א מהלכות אישות הל"א.

(4) וכ"פ השו"ע (סימן א' סעי' א') "חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות, וכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאלו שופך דמים, וממעט את הדמות, וגורם לשכינה שתסתלק מישראל". והוסיף הרמ"א "וכל מי שאין לא אשה שרוי בלא ברכה ובלא תורה, ולא נקרא אדם, וכיוון שנשא אשה עוונותיו מתפקקין, שנאמר מצא אשה מצא טוב".

וציווי זה של פריה ורביה הינו על הבעל בלבד ובטעם הדבר ראה מה שכתב הרבי:

"על מצות 'פרו ורבו' נצטוו רק האיש, מה שאין כן האשה אינה מצווה על פריה ורביה. והטעם בזה אינו מפני שאין זה חלק מתפקיד האשה עלי אדמות על דרך מה שהתורה פטרה אותה ממצוות עשה שהזמן גרמא (ואחד הביאורים בזה הוא) משום שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו ותפקידה הוא לנהל את כל עניני הבית שהרי אדרבא ואדרבא: דוקא באשה תלויה יכולת האי לקיים את הציווי. ויתר על כן: עיקר ענין ההולדה מתקיים בפועל על ידי האשה דוקא, והיא הנקראת עקרת הבית. אלא טעם הדבר הוא דהיא הנותנת: האיש זקוק לציווי על פריה ורביה, משום שלולא ציווי התורה לא היה אפשר לסמוך עליו שיעסוק בזה מצד תכונתו, משא"כ האשה אינה זקוקה לציווי בדבר כי בגלל הרגשתה ששליחותה עלי אדמות היא להיות עקרת הבית

מצות פריה ורביה הוא בהבאת בן ובת⁵. אך מדברי סופרים יש מצווה שיוליד עוד ילדים⁶.

ליקוחין⁷ אלו מצות עשה של תורה הם. ובאחד משלושה דברים האשה נקנית⁸.

ולהעמיד דורות של בני ישראל (ולהבטיח את המשך עם ישראל וקיומו), הרי היא עושה זאת מצד עצמה" (ליקוטי שיחות חכ"ו עמ' 268 – בתרגום חופשי מאידיש).

ומקור הסיבה שאיש מצווה על פריה ורביה ואשה פטורה הוא ממסכ' יבמות (סה עמ' ב') מנא הני מילי, אמר קרא "ומלאו את הארץ וכבשוה", דרכו של איש לכבוש ואין דרכה של אשה לכבוש. רב יוסף אמר מהכא, פרה ורבה ולא קאמר פרו ורבו שנאמר בלעקב בלשון יחיד "אני א-ל-ל שדי פרה ורבה" (בראשית, ל"ה, יא).

וכ"פ השו"ע (סי' א' סעי' יג): "אשה אינה מצווה בפריה ורביה". אך כתב הרמב"ם (הל' אישות פט"ו הלט"ז) דמכל מקום לא תשב אשה בלא איש וכו', והובא ג"כ ברמ"א (סי' א' סעי' יג).

5) כן פסקו השו"ע (אבע"ז סימן א' סעי' ה') והרמב"ם (הל' אישות פט"ו ה"ד) כדעת בית הלל בגמרא (יבמות פרק ו' משנה ו') שיש צורך בבן ובת וסומכים זאת על הפסוק "זכר ונקבה ברא אותם".

6) יבמות (ס"ב עמ' ב').

וכתב הרמב"ם (הל' אישות פט"ו הלט"ז) "אף על פי שקיים אדם מצווה פריה ורביה, הרי הוא מצווה מדברי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כח, שכל המוסיף נפש אחת בישראל כאילו בנה עולם".

"על פי זה מובן בפשטות לשון הרמב"ם "שכל המוסיף נפש אחת בישראל כאילו בנה עולם": בלשון וטעם זה מתבאר התוכן הנ"ל כי גדר של מצות פריה ורביה הוא בנין העולם (לשבת יצרה), וכפשטות הכתובים "פרו ורבו ומלאו את הארץ (וכבשוה גו)". ומדייק הרמב"ם "שכל המוסיף נפש אחת בישראל כאילו בנה עולם", להדגיש שמצות פו"ר אינה מוגבלת רק לקיום חיובה, הולדת בן ובת, אלא שכל שהוא מוסיף בזה, הרי זה בכלל תוכנה (וגדרה) של מצוה זו בנין העולם, "כאילו בנה עולם". מה שאין כן הא דהל' דעות "יהיה לו בן אולי יהיה חכם גדול בישראל" שייך רק לכוננתו בהולדת בנים, אבל אי"ז גדר קיום מצות פו"ר, שענינה "בנין עולם" בהולדת בנים ובנות (וגם אם הבן אינו "חכם וגדול בישראל") (ליקוטי שיחות ח"ל עמ' 256).

7) מלשון כי יקח המבואר בפסוק (דברים כד א').

לדעת הרמב"ם (שם) יש מצוות עשה מהתורה לקדש אשה שנאמר "כי יקח איש אשה" אמנם לדעת הרא"ש (רבנו אשר על הש"ס מס' כתובות פ"א סי' יב) אין בכך מצוות עשה מהתורה אלא שהקידושים הם שלב לקיום מצוות פרייה ורבייה.

8) קידושין הוא סמל לגמירות דעת בין הצדדים ולכן לא ניתן לקדש בהלוואה, כיוון שיש צורך שהאישה תהנה בשעת הקידושין (רמב"ם, אישות פ"ה הלכה יג, יד).

בכסף⁹ או בשטר¹⁰ או בביאה¹¹. ושלשתם מן התורה¹².

9) האיש נותן לאישה במתנה כסף או שווה כסף, לכל הפחות בשווי פרוטה (בבא מציעא משנה פרק ד' משנה ז'). אך מדברי סופרים רק בשווי דינר אפשר לקדש כדי ש"לא יהיו בנות ישראל כהפקר", כלומר שלא יקנו אותן בדבר כל כך מועט (קידושין י"ב עמ' א'). הטעם מפני מה אי אפשר לקדש בפחות מפרוטה נתון במחלוקת ראשונים. לדעת רש"י, נתינה של פחות משווה פרוטה הוא גנאי לאישה ולפיכך אין האישה מתקדשת בו (קידושין ג' רש"י ד"ה "לא מקניא נפשה"). לדעת ר"ת, הטעם לכך הוא מפני שלומדים קידוש אישה מכסף, ופחות משווה פרוטה לא נקרא כסף (קידושין דף ג' עמ' א' תוספות בד"ה "ואשה בפחות משווה פרוטה לא מקניא").

דין קידושי אשה בכסף, נלמד מגזירה שווה של קיחה קיחה מהפסוק "כי יקח איש אישה" (ספר דברים, פרק כ"ד, פסוק ה'). והפסוק "נתתי כסף השדה קח ממני" (ספר בראשית, פרק כ"ג, פסוק י"ג), ומן הפסוק שנאמר באמה עבריה, "וַיִּצְאָה חָנָם אֵין כֶּסֶף" - המילים "אין כסף" מיותרות, ובאות ללמד ש"אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר". הגמרא במסכת קידושין מבצע צריכותא ומסביר מדוע שני פסוקים אלו נצרכים על מנת ללמד שאישה נקנית בכסף.

10) האיש נותן לאישה שטר אירוסין, כעין חוזה הסכמה על הקידושין. מובא במדרש שיוסף הראה לאביו יעקב את שטר האירוסין שלו, כדי להראות לאביו שקידש את אשתו כדת וכדין (מובא ברש"י על התורה "בני הם אשר נתן לי אלוקים בזה"). כמו כן צריך לכתוב השטר לשמה של האישה. כלומר לשם קידושין של האישה הזו שכן התורה הקישה את הגירושין לנישואין "וכתב לה ספר כריתות, ויצאה והייתה לאיש אחר" (דברים פרק כ"ד פסוק ב'). (קידושין דף ט' עמ' ב', רמב"ם הל' אישות פ"ג, ה"ד ושו"ע אבע"ז סי' לב ס"א), ולכן כמו שיציאה (גירושין) היא בשטר ולשמה של האישה כך גם הכניסה (הקידושין) צריך שיהיה לשמה ובשטר דווקא.

ישנה מחלוקת אמוראים בשאלה האם צריך לכתוב את השטר מדעתה של האישה. להלכה נפסק שצריך לכתוב את השטר לדעתה של האישה (רמב"ם הל' אישות פרק ג' ה"ד, שו"ע אבן העזר סימן ל"ב, סעיף א').

11) שנאמר "בעולת בעל" (דברים כ"ב, כב) מלמד שנעשה לה בעל על ידי בעילה (קידושין דף ט' עמ' ב')

האיש מתייחד עם האישה ובא עליה. אולם, אסרו חכמים לקדש אישה בביאה, משום הפריצות שהדבר עלול לגרום. בגמרא מסופר כי האמורא רב, הלקה אדם שקידש בביאה, משום הפריצות שבדבר (מס' יבמות נב, עמוד א'). הראשונים נחלקו בסיבת הפריצות, יש שהסבירו את טעם הדבר שאז צריך להעמיד עדים וזה דבר מגונה, ויש שהסבירו שאז זה דומה למקדש בלא לשדך קודם לכן, מה שנחשב כפריצות (קידושין יב: תוספות בד"ה "משום פריצותא").

בקידושי ביאה, האיש מקיים יחסי אישות עם האשה (בעדים המעידים כי נכנסו לחדר הייחוד) (נדרים כ' עמ' ב'). וראה רשב"א (על מסכת נדרים דף טו) שכתב שמחויבים זה לזה לקיום חסי אישות, שעל מנת כן נישאו.

12) ואף שהרמב"ם כתב דקידושי כסף הרי הם מדברי סופרים (רמב"ם בפ"א מהלכות אישות ה"ב), משא"כ ביאה ושטר הרי הם קידושי דאורייתא (רמב"ם פ"ג הל' אישות ה"כ), מ"מ כבר

וליקוחין אלו הן הנקראים קידושין¹³ או אירוסין בכל מקום ואשה שנקנית באחד משלושה דברים אלו היא הנקראת מקודשת או מאורסת¹⁴.

אחרי שנקנית האישה ונעשית מקודשת אע"פ שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה הרי היא אשת איש, והבא עליה חוץ מבעלה חייב מיתת בית דין. ואם רצה לגרש צריכה גט¹⁵.

קידושין הם קנין שהחתן קונה את הכלה בטבעת¹⁶, אך עדיין אסורים בחיי אישות משותפים עד שנעשה קנין נוסף שהוא החופה (טקס הנישואין, שעיקרו הוא אמירת "שבע-ברכות"¹⁷, עמידה תחת החופה וייחוד בפני שני עדים כשרים), מלשון כיסוי, שהחופה מכסה על הכלה, ויש נוהגים לכסותה בטליתו של החתן בעת החופה.

ביארו זאת פרשני הרמב"ם, הרמ"ך כתב שהרמב"ם חזר בו והגיה את דבריו בהלכה א' וכתב: "ושלתם מו התורה" וכך גם מופיע בתשובת רבי אברהם בנו (שו"ת ברכת אברהם סימן מד) שאביו חזר בו, וכן הביא המאירי בשם גדולי הדורות.

הכסף משנה כתב שלרמב"ם קידושי כסף תקפים מהתורה, ולדעתו הביטוי "דברי סופרים" המופיע ברמב"ם מבטא דין הנלמד מ"ג מידות, אך תקפו מדאורייתא.

(13) מלשון הקדש שאסר אותה על כל העולם כהקדש (מסכ' קידושין דף ב' עמ' ב').

(14) רמב"ם פ"א מהלכות אישות ה"ב.

(15) שם ה"ג.

(16) מבואר בתיקוני הוזהר (ריש תיקון ה') שהראשון שקידש בטבעת הוא יהודה, שקידש את תמר בטבעת, כמובא לבעלי התוס' (פר' וישב). וכן משמע מדברי הרא"ש (פ"ק דקידושין) שהיו מקדשין בטבעת. וכן מבואר באבודרהם (עמ' שנט). וכ"פ הרמ"א (ר"ס כז').

רק פעמיים הוזכרה טבעת בדרך אגב, בגמ' קידושין (מח ע"א): "דתניא עשה לי שירים נזמים וטבעות ואקדש אני לך, כיון שעשאן מקודשת דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים אינה מקודשת עד שיגיע ממון לידה". אבל כאן מדובר על דמי מלאכתה, כמבואר ברש"י (ד"ה ואקדש אני לך): "בשכר פעולתך שהזהב משלה הוא". וכן הובא מאמר זה בב"ק (צט ע"א). במסכת קידושין נזכרו קידושין במטבעות (קידושין פ"א משנה א'), בכוס של יין או של שכר [שם פ"ב מ"ב] ואף בכלכלה של תאנים [שם מ"ז]. גם מהעובדות שהובאו בדברי האמוראים ז"ל אין רמז שנהגו בימיהם לקדש בטבעת, וכנראה היו בני דורם מקדשים בכל חפץ הבא ליד ובלבד שיהא בו שוה פרוטה. וכדמצינו בההוא גברא דקדיש בוודא דאורדי (אגודה של מוכין - קידושין יב ע"א ובפירוש רש"י), וההוא דקידש באבנא דכוחלא (שיש שחור הדומה לכהול - שם ובפירוש רש"י), וכן מעשה באדם שקידש בציפתא דאסא (מחצלת של הדס - שם ובפירוש רש"י), וחבירו קידש בשוטייתא דאסא (בבד של הדס - שם ובפרש"י), ואף עם צמח האדמה למינהו השתמשו לקידושין, וכההוא דקדיש בכישא דירקא (חבילה של ירקות - שם מה ע"ב ובפירוש רש"י), ובמוזא דשמכי (מלוא היד בצלים - שם נב ע"ב ובפרש"י).

(17) כמאמר חז"ל "כלה בלא ברכה, אסורה לבעלה כנידה" (תחילת מסכת כלה).

לכל הדעות, קנין חופה, שהוא קנין הנישואין, הוא דבר המוכיח שאשה זו מיועדת לחיי אישות עם בעלה, אך יש דעות רבות מהו קנין חופה: יש אומרים שהוא הכיסוי שהחתן מכסה את הכלה לפני החופה¹⁸, יש אומרים שמביאה לביתו ומתייחד עמה¹⁹ ונקראת חופה על שם שחופה אותה ונכנסת לבית החתן²⁰. יש הסוברים שדי בכניסה לבית לשם נישואין אף בלי יחוד²¹, יש אומרים שהוא כיסוי הכלה בטליתו של החתן²², ויש אומרים שהוא ייחוד החתן והכלה בחדר ייחוד לעיני עדים.

כיום נהוג אצל בני אשכנז שהחתן והכלה מתייחדים בחדר ייחוד כדי לקיים "חופה" לפי חלק מהדעות (הנ"ל)²³.

חכמים תיקנו ברכה על מעשה הקידושין²⁴ (נתינת הטבעת). וטעם הברכה י"א שהיא ככל ברכת המצוות ולכן יש לברך לפני מעשה הקידושין כמו כל המצוות שמברך ועובר לעשייתן²⁵. ואם קידש בלי ברכה אינו יכול לברך אחר כך לפי שיטה זאת. וי"א שברכת אירוסין היא ברכת שבח והודאה בעלמא על קדושתן של ישראל. ולכן לשיטה זו יברך ברכת האירוסין אחר מעשה הקידושין²⁶.

(18) ב"ח אבן העזר סימן ס"א.

המנהג נובע מהפסוק: "ותיקח הצעירה ותתכס" (בראשית, כ"ד, ס"ה) שנאמר לגבי פגישת רבקה ביצחק.

(19) מסכת יומא דף י"ג עמ' ב' ד"ה "לחדא".

לרמב"ם הל' אישות פרק י' ה"א, שו"ע אבן העזר סימן נ"ה סעיף א'.

(20) שיטה מקובצת כתובות דף ח' עמוד א'.

(21) ר"ן (מסכת כתובות דף א' מדפי הרי"ף), דעה שניה ברמ"א שם.

(22) אורחות חיים בשם ה"ש אומרים, כלבו סימן עה.

(23) כדברי הב"ח המובאים בבית שמואל (שם ס"ק ה'): "מנהג שלנו לצאת כל הדעות".

(24) שנאמר "ויברכו את רבקה" (תוס' כתובות דף ו' ע"ב ד"ה "שנאמר" וב"ח אה"ע שם).

(25) רמב"ם (הל' אישות פרק א', ה"ב), וכן דעת הרי"ף בתשובה, הביאו הרא"ש (בפ"ק דכתובות סי' יב) ובתשובותיו (כלל כו).

(26) הרא"ש (פ"א דכתובות סימן יב) כתב שאין הקידושין אלא הכשר למצות פריה ורביה, וממילא י"ל דברכת האירוסין היא ברכת השבח, כמבואר במנחות (מב עמ' ב') שאין מברכים על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה.

וכן זוהי ג"כ דעת ר"ת (בפסחים עמ' א' ד"ה בלבער כו"ע וכו') שצריך לברך הברכה אחר האירוסין, שבכל הברכות לפני שמזכירין עשיית המצוה מברכין עובר לעשייתן, אבל כאן אין מברכין אשר קדשנו לקדש אשה, וכיון שאין מזכירין עשיית המצוה, אלא ברכת השבח, אין צריך לברך עובר לעשייתן. והרא"ש הזכיר עוד טעם דילמא הדרא בה האשה והוה ליה ברכה לבטלה.

והעיקר להלכה למעשה להחמיר ולברך אותה לפני מעשה הקידושין²⁷ ואם שכח ועשה מעשה הקידושין לפני הברכה, יכול לחזור ולברך²⁸.

קדשנו לקדש אשה, וכיון שאין מזכירין עשיית המצוה, אלא ברכת השבח, אין צריך לברך עובר לעשייתו. והרא"ש הזכיר עוד טעם דילמא הדרא בה האשה והוה ליה ברכה לבטלה. וכן דעת רב אחאי גאון (שאילתא ט"ז) ובתו"ס (פסחים ז' עמ' א') שיש לברך אחר מעשה הקידושין.

ולפי שיטה זו שברכת האירוסין היא ברכת השבח אין הבדל אם מברך לפני או אחרי.

(27) כ"פ השו"ע (אבה"ע ל"ד סעי' א') שיש לברך ברכת האירוסין לפני הקידושין.

(28) נראה שאפשר לסמוך על דעת הבית שמואל (ס"ק ד') וכן החלקת מחוקק (ס"ק ג') שפסקו שבדיעבד מברכין את ברכת האירוסין גם אחר הקידושין, וזה ע"פ פסק הרמ"א (שו"ע שם) שכתב: "וכן נוהגין אפילו קידש אותה מזמן ארוך מברכים ברכת אירוסין תחת החופה" ולכן אם שכחו לברך ברכת האירוסין יש לברכם בכל שעת הנישואין והיא עד שיכנסו לחדר הייחוד.

הכנה לחתונה

הזמן שלפני החתונה הוא יקר מכל יקר²⁹, ולכן ינצל אותו החתן ללימוד בענייני גולה דתורה ופנימיות התורה³⁰.

בחודש הסמוך לחתונה ילמד החתן בספר ראשית חכמה שער הקדושה (פרקים ט"ו, ט"ז, י"ז), ויסיים לפני החתונה³¹.

מספר שבועות לפני החתונה ילמד החתן את כל הלכות הצריכות בנוגע לענייני אישות, ונכון שילמד זאת מאברכים נשואים או ממדריך חתנים³².

29 לשון הרבי: "הזמן שלפני החתונה הוא יקר מכל יקר, כיון שההכנה אז משפיעה על כל משך ימי החיים, וק"ל" (אגרות קודש ח"ד עמ' פב).

30 "מובן אשר הכנות לחתונה בעיקרו, הן הכנות במצב הרוחני על ידי תוספת בלימוד תורתנו הק' תורת חיים בהתמדה ושקידה, ותוספת בהידור בקיום המצוות" (אגרות קודש ח"ד עמ' פ'). "עלי החובה והזכות לעוררו על ההכרח בקביעות עתים בלימוד פנימיות התורה, אשר בדורנו נתגלתה בתורת החסידות, שאם בכל המקומות ובכל הזמנים היה הכרח בזה, על אחת כמה וכמה בתקופתנו ובמדינות אלו ביחוד, וביחוד שעומד לפני חתונתו בנין בית בישראל בנין עדי עד" (אגרות קודש ח"ט עמ' רצה).

31 "בימים הסמוכים לימי הנישואין, ללמוד בראשית חכמה שער הקדושה פט"ו, ט"ז, י"ז" (אגרות קודש ח"ה עמ' קכט).

"מהנכון שילמוד, באופן לגמור קודם יום החופה, הפרקים ט"ז י"ז דשער הקדושה בס' ראשית חכמה, ויהיה בקי בע"פ עכ"פ פרק אחד בתניא" (אגרות קודש ח"ד עמ' פד).

"במענה לשאלתו, ילמוד (באופן לגמור לפני החתונה) הפרקים ט"ז י"ז דשער הקדושה בס' ראשית חכמה, ומאמר לכה דודי בקונטרס דרושי החתונה [לכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע]" (אגרות קודש ח"י עמ' ת).

"במענה לשאלתו מהנכון שילמוד פעמים אחדות הפרקים ט"ז י"ז בשער הקדושה בספר ראשית חכמה באופן שיגמור הנ"ל קודם החתונה בשטומו"צ.

כן מה טוב: ב'-ג' פעמים (עכ"פ) אגרת התשובה לאדמו"ר הזקן" (אגרות קודש חכ"ו עמ' פז).

32 "כאיהו שבועות מקודם הרי צריך ללמוד הלכות הצריכות בהלכות נדה וכו'. וטוב יותר שילמוד בחברותא עם האברכים הנשואים מאנ"ש שיחיו" (אגרות קודש ח"ה עמ' קכט). "בטח בעוד מועד יתחיל ללמוד הלכות הצריכות בתור הכנה לחיי נשואין, ומכמה טעמים המובנים

הנכון ביותר שהחתן והכלה יתעסקו בהכנות רוחניות לקראת החתונה, ולא יתעסקו כלל בהכנות גשמיות.³³

באם שם הכלה ושם חמותה (או שם החתן ושם חמיו) שווים יש להוסיף שם³⁴, ושם זה יהיה בראשונה³⁵, אך אם יש לאחת (או לאחד) מהם שני שמות ושם אחד

צ"ל הלימוד בחברותא. בטח שומר שיעורי חת"ת הידועים, נוסף על הקביעות עתים בנגלה ודא"ח, ובפרט בחדשים האלו הכנה לבנין עדי עד, שכל המרבה בהנ"ל הרי זה משובח" (אגרות קודש ח"י עמ' צח).

(33) "כמו"כ דובר בנוגע לבזבז כספים עבור חתונות, כולל גם מה שמעריבים בזה את החתן והכלה, להתרוצץ בשביל ביגוד ורהיטים כו', לדאוג איזה סוג מרק יגישו בסעודת החתונה, וכיו"ב, בה בשעה שצריכים להתכונן לחופה באופן הראוי ע"פ המבואר בספרי המוסר, ראשית חכמה וכיו"ב, ובספרי חסידות, כיצד צריכה להיות הנהגת החתן כו' לא רק שיעור זמן של הילוך כ"ב אמה לפני חופתו, אלא במשך זמן לפני כן" (תורת מנחם תשכ"ד ח"ב עמ' 10).

(34) עפ"י צוואת רבי יהודה החסיד שאסור לשאת כלה ששמה כשם חמותה (בצוואתו כ"ד וספר חסידים אות תע"ד).

נאמר כמה טעמים על צוואתו של ר' יהודה החסיד, כתב החיד"א בביאורו לספר החסידים (בברית עולם סי' תעז) שטעם אזהרה זו הוא **מחשש לעין הרע**, וכן כתב בשו"ת השיב משה (סי' טט) ובספר יפה ללב ח"ד (אהע"ז סי' סד ס"ק יא).

ובחזון איש (בספר מעשה איש עמ' רטו) כתב **שטעם אזהרה זו כדי שהבת לא תעבור על כיבוד אב ואם**, שהרי אם תקרא לבעלה (ששמו כשם חמיו) בפני אביה, עוברת על כיבוד אב ואם. וכן כתב בתורת תמימה (בראשית לב, ד').

"כנראה במכתבו השמות של בת גילו תחי' ושל אמו שוים, ולשניהם רק שם אחד – אסתר. ואם אין בזה שגיאה בכתיבה, **מהנכון שלאחת מהן יוסיפו עוד שם**, ויקבעו ההוספה על ידי אמירת מי שברך בבית הכנסת איזה פעמים וכו'" (ממכתב י"ט ניסן תשכ"א).

וכ"כ בשו"ת נשאל דוד אה"ע סי' ל"ד, וכן באגרות סופרים במכתב ר' שמעון סופר מקראקא סי' כ"ד, ובשו"ת חמדת שאול ח"ב סי' ל"א, **שאם מוסיפים שם הרי אין קפידא**.

(35) "במענה למכתבו... בו כותב שהוא בגיל ל' ועד עתה לא התחתן, ומציעים לו נכבוד עם בחורה אשר שם אביה הוא כשמו, ונתעורר אצלו ספק בקשר עם המבואר בצוואת ר"י החסיד. והנה כיון שנתאחר כל כך בנישואין, ואם המדוברת יראת ה' ותתנהג כראוי לבנות ישראל הכשרות [בדיקו שמירת טהרת המשפחה, שמירת שבת וכשרות המאכלים ומשקים בתוככי כל מצוות בני ישראל], אזי מהנכון אשר יושיב שלשה רבני מורי הוראה, ויפסקו הדין, שיוסיפו לו שם אחר ויעלה לתורה ויחתום גם בשמו הנוסף, ומה טוב ששם הנוסף יהיה בראשונה, ואזי אין שייך זה כלל לצוואה האמורה, ובלבד שיעשו התנאים לאחרי חזקתו שלשים יום בשם החדש" (אגרות קודש ח"י עמ' רע"ו).

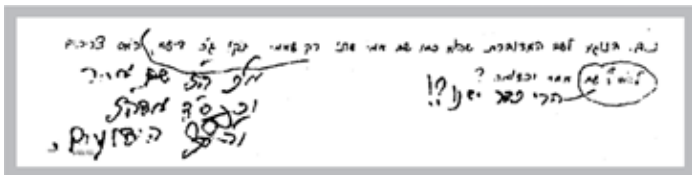
"לכתבו בענין השמות (ששמו כשם אבי המדוברת – מנחם מענדל) יוסיף לעצמו (בעליה לתורה, בחתימה וכו') שם בלה"ק, ומכאן ולהבא יעשהו לעיקר (אף שלפעמים יוכל להשתמש בשלשם יחד או בעיקר וא' מב' השמות דעתה). ועוד ועיקר יתנהג בכל כמתאים לתמים וה' יצליחו"

שווה לצד השני אין קפידא³⁶.

החתן מסדר לימודיו באופן אשר עוד קודם החתונה יקבל סמיכה (לרב)³⁷.

[מציולוס כתי"ק].

36 נ"ב [נכתב בצידו] בנוגע לשם המדוברת שהוא כמו שם אמי שת' רק שאמי נק' ג"כ דיישא, האם צריכים להוסיף שם אחר וכדומה? על המילים שלאם החתן יש שם נוסף כתב הרבי: א"כ [אם כן] ה"ז [הרי זה] שם אחר וכפס"ד אדה"ז [אדמו"ר הזקן] והצ"צ [והצמח צדק] הידועים. ועל המילים "להוסיף שם" כתב הרבי: הרי ישנו כבר!?

"במענה למכתבו... בו שואל דעתי, אודות שידוך שמדובר לבתו עם בחור הנקרא משה יוסף, והשם שלכם הוא דוד משה. באם קוראים לשניים באופן שונה, דהיינו, שלאחד מכם – לכם – משה ולשני יוסף, או שאפשר לסדר שיקראו לו בשני השמות משה יוסף או לכם בשני השמות (דוד משה), אזי שאלת השמות היא בסדר" (אגרות קודש ח"ח עמ' רל"ט – בתרגום חופשי מאידיש).

"במ"ש בענין השמות דחתן וחותנו, שלכל אחד ישנם שני שמות ורק אחד מהם שוה הוא בשניהם. ידוע בזה פסק רבנו הזקן בעל התניא והשו"ע ופסק נכדו הצמח צדק, שאין בזה מקום לחשש" (עיין שו"ת צמח צדק אבן העזר סי' קמג, ובפסקי דינים לצמח צדק שו"ע יו"ד סי' קטז) (אגרות קודש חט"ו עמ' תק"כ).

"מה שכתב שב"ג... שמה הוא לאה רייזל אבל קוראים לה רק רייזל, ושם אמו הוא מרים לאה, הנה כ"ק אדמו"ר הצ"צ (שו"ת אה"ע סי' קמג ועיין ג"כ פסקי דינים ליו"ד סי' קטז, וכל שכן בנדון דידן) אין בזה מקום לחשש כלל וכלל" (אגרות קודש ח"ו עמ' יב).

על פי המבואר בפוסקים, כשיש שני שמות (שם כפול) לאחת ורק שם אחד לשניה, אין מקום לחשש שכותבו, כלל וכלל (אגרות קודש חכ"ד עמ' נה).

וכ"כ שו"ת צמח צדק (אה"ע סי' קמ"ג), בדבר ששאלו ממני על קישורי התנאים שהמחותן נקרא שמואל בנימין, וגיסכם שהוא המחותן השני נקרא ג"כ שמואל, ואחותיכם אשת גיסכם הנ"ל חוששת אולי מחמת זה נתגבר עליה החולאת שלה לפי שיש לחוש לזה ע"פ צוואת ר' יהודה החסיד נ"ע, שאין לחוש.

וכ"כ בשו"ת השיב משה סי' ס"ט, שהביא שם כמה טעמים.

וראה עוד בנטעי גבריאל (שידוכים תנאים פרק י"ח סע' א') שהביא שם באריכות פוסקים שמתיירים זאת.

37 בשנת תשי"ב עורר הרבי שאברכים ובחורים ירכשו ידיעות בש"ס ופוסקים ויקבלו סמיכה

הזמנת החתונה תיכתב בכתב עברי עגול ולא בכתב אשורי³⁸, מאחר שזורקים את ההזמנה לפח.

להוראה (היום יום). הרבי הוכיר בהקשר לזה, את העובדה שהרבי הריי"צ קיבל סמיכה עוד לפני חתונה, ופרסם זאת לנו. לימודים קודם החתונה: "סדר הלימוד עד החתונה - לכל לראש הלכות הצריכות ומתחדשות מעת הנישואין.

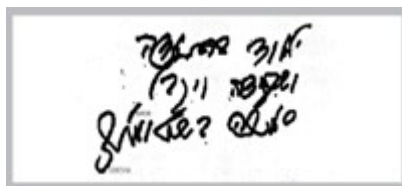
בחסידות - מאמרי עבודה. בשאר הזמן - בהתייעצות עם המשפיע שי' " (אג"ק חכ"ד ע' שיז). "כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר, שלפני נישואיו נצטווה מפי אביו הרבי (מוהרש"ב) נ"ע ללמוד ולקבל סמיכה להוראה (איסור והיתר). לפי המשתמע מסגנון הסיפור נצטווה גם הרבי (מוהרש"ב) נ"ע לפני נישואיו מפי אביו (הרבי מוהר"ש) לקבל סמיכה. באחד ממכתביו של הרבי מוהר"ש לבנו הרבי מוהרש"ב נ"ע מהתקופה ההיא הוא מתארהו בתואר: "בני הרב". מסיפור זה מובן שקיים יחס בין ההוראה דסמיכה לנישואין ומהווה הכשרה להם (ליקוטי שיחות ח"א ע' 53).

ראה שלחן מנחם ח"ו ע' קסה, שם מבואר הטעם - כיון שלעיתים מתעוררות בבית שאלות שונות בהלכה, ולכן צריך להיות "רב" בתוך הבית. ובתורת מנחם ח"ו ע' 185 ואילך, ביאר הרבי את התוכן הרוחני בלימוד חלק ההלכה שבתורה והשייכות הפנימית שבין לימודי ה"סמיכה" להקמת בית בישראל.

"מובן וגם פשוט, אשר הצעה שיגמור על כל פנים חלק הראשון דיו"ד ולקבל סמיכה, נכונה היא במאד מאד, ואין זה נוגע לענין פרנסתו הגשמית. וכן מובן ג"כ שאין לדחות לימוד האמור לאחר החתונה, כי אם להתחיל בזה בהקדם ובהמשך איזה זמן יוכל להחליט מתי יגמור, והרי התקוה חזקה (על פי הפסק דין בנוגע לשו"ב) שצריך להיות בלאו הכי בקי גם עתה בהלכות שו"ב וכו', והרי זה חלק חשוב בשו"ע יו"ד חלק ראשון" (אגרות קודש ח"ט ע' ר'). וראה גם תורת מנחם ח"ד עמ' 259.

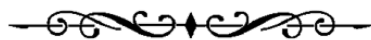
מענה הרבי לאחד ששאל אודות בנו הצעיר יחסית האם כדאי להתחיל להתעניין בעניני שידוכים עבורו:

ילמוד בהתמדה ושקידה ויקבל סמיכה בשטומו"צ [בשעה טובה ומוצלחת].

38) כן כתה הרמב"ם בתשובה (מהדורת פרידמן סימן ה') "וחייבים אתם לדעת שזה הכתב האשורי הואיל ובו ניתנה התורה ולוחות הברית, מגונה הדבר להשתמש בו בדברי חול חוץ מכתבי הקודש. ולא פסקו ישראל בכל הדורות מלהזהר ולהשמור בזה. וכל כתבי חול שלהם, ואגרותיהם, היו בכתב עברי בלבד, ולכן לא תמצא חרות על שיקלי הקודש אלא בכתב עברי, ובגלל זה הענין שינו הספרדים כתבם, ונתנו לאותיות צורות אחרות, עד שנעשה כאילו כתב אחר". ע"כ דברי הרמב"ם.

וכן הביא ה'בית יוסף' (יו"ד סימן רפג) בשם הרמב"ם שמוגנה מאד להשתמש בכתב אשורי בדברי

הווארט

ווארט (מכונה גם סעודת אירוסין, סעודת קישורי התנאים, או 'לחיים') הוא מסיבה חגיגית בתחום המשפחה המצומצמת המציינת את הסכמת הצדדים של החתן והכלה להשתדך ביניהם.

נוהגים שהחתן נותן מתנות לכלה במסיבת הווארט³⁹, אך לא ייתן החתן בעצמו

חול אלא רק בכתבי הקודש. ופ"פ הרמ"א בהג"ה (סימן רפד ס"ב).

גם בשו"ת 'רב פעלים' חלק ד' יו"ד סימן לב (ד"ה 'בענין המדפיסים'), בשו"ת כ"ס אע"ה סי' כ"ב, בשו"ת צור יעקב סי' פ"ב ושו"ת שלמת שלמה ח"ב סי' צ"ג כתבו בדבר הזהירות בכתב אשורית. "אחרי בקשת שליחתו, ואף שלכאורה הוא כבר לאחר מעשה, בכל זה אעורר במה שנדפסה כרטיס ההזמנה באותיות דכתב אשורית וגם בתגים, וידוע כמה טרחו ראשונים ואחרונים להתיר השימוש באגרות ובכיו"ב בכתב מרובע, ובכל אופן משתדלים לשנות הכתב עד כמה שאפשר מכתב אשורית שבסת"ם. ובטח האריכות לדכוותי" אך למותר, ומדובר בזה גם ביו"ד סו"ס רפ"ד בגליון מהרש"א שם (בשו"ת צור יעקב סי' פב), ולפני זה בשו"ת הרמב"ם הובא בבית יוסף סי' רפג. שו"ת הרדב"ז ח"ג וז"ד. ועוד" (אגרות קודש ח"ב עמ' רכח).

"מטעמי זהירות בכתבי הקדש, הנה לא נראה לי כלל כשמדפיסים פסוקים כתובים בכתב סת"ם אפילו בספרי הלכה ואגדה, ועאכ"כ בספרי תולדות. ולכן תמהתי על מה שעשה כת"ר כזה בסוף הספר. ומבן שאינו דומה למה שהדפיסו עמוד ממגלת אסתר כיון שאין בה השם. והיה בזה גם מעין הוראה לרבים באופן כתיבת המגילה, משא"כ בנדון זה" (אגרות קודש ח"א עמ' שמח).

"בנוגע להצעתו להדפיס אלפא ביתא האותיות עם התגים כמו שהם כתובים בתורה, הנה איני רואה הנחיצות והתועלת בזה, וכיון שהדברים אלו עלולים שלא להשמר כדבעי, הרי במילא יש למעט בהפצתם, כיון שאין זה נוגע לחינוך התינוקות, כי כמו שבמקום שנוגע לחינוך הרי ידוע מאמר רז"ל בשה"ש רבה עה"פ ודגלו עלי אהבה, אבל במקום שאין נוגע להנ"ל הפליגו רז"ל בקדושת כתב אשורי בכמה וכמה מקומות, וידוע ג"כ תשובת הרמב"ם בזה, ועיין שו"ע יו"ד סוף סימן רפד" (אגרות קודש ח"א עמ' שה).

"לכאורה צ"ע אם רצוי להשתמש באותיות מתייגות, לבד בסת"ם ובפרט בגליון שאינו נשמר. אף שבנוגע לכתב מרובע פשט עתה ההיתר אף שמקודם העדיפו כתב רש"י וכיו"ב" (ליקוטי שיחות חכ"ד עמ' 375).

39 מקור לנתינת מתנות בתנאים מצינו בשו"ת מהר"ם מינץ (סימן ק"ט) שנתן טעם לסבלנות ששולח החתן לכלה והכלה לחתן, שכן שלח הקב"ה סבלנות לישראל קודם מתן תורה, ביזת מצרים, ביזת הים, מן, באר, ושלי, וכן שלחו ישראל סבלנות להקב"ה אמונת חכמים חדשים

אלא משפחתו⁴⁰.

מנהג ישראל שהכלה קונה לחתן ש"ס ומה טוב שגם ספרי חסידות⁴¹.

וגם ישנים, דודי צפנתי לך (שיר השירים ז, יד), ארבע מידות טובות שהיו לישראל במצרים. ע"כ. 40 שו"ע אבהו"ז סימן מה סעי' א'.

וראה רמ"א (סי' מ"ה סעי' ב'), שמביא דעת המחמירים שיש חשש קידושין במתנות שנותן החתן לכלה אחרי השידוכים, אם לא שיש צד היתר בדבר, ומבואר שם שהסכים לדעה זו במקרה של בטול השידוכים והחתן טוען ששלח המתנות לשם קידושין, ואז הכלה זקוקה לגט. ועיין באור הפוסקים ס"ק לו-לח דעות הפוסקים בזה. והנה ברמ"א הנ"ל (סעי' ב') כתב שאין חשש קידושין בזה אלא בבני זוג משודכים, אך יש סוברים שאם בני הזוג הסכימו עקרונית להשתדך, אף שעדיין לא הסכימו בפירוש התנאים, נקראים משודכים לענין זה (עיין אוצר הפוסקים הנ"ל ס"ק י"ג אות ג'). וגדולה מזה יש מן האחרונים שחולקים על הרמ"א וחוששים לקידושין בסבלונות אף באינם משודכים כלל, וכן ראוי להחמיר – עיין שם ס"ק י"ד אות א'.

ונכון להשגיח שלא יתן החתן טבעת לפני הנישואין, וכן הרבי אומר – "מטעמים מובנים כדאי לדעת שבתנות לכלה לפני הקידושין לא תהי' טבעת (וכדאי לפרסם בשמי או שלא בשמי ובלבד שיתקבל)" (לקוטי שיחות ח"ט עמ' 293).

וראה גם בארוכה בשיחת ש"פ תשא תשמ"א אות נב (שיחות קודש תשמ"א ח"ב ע' 295), דעם היות שאין הכוונה בזה לשם קידושין, מ"מ הרי נתינת טבעת דוקא היא בשייכות לקידושין, וא"כ יתכן שהיא נהיית עי"א אשת איש ותצטרך גט אם יבוטל השידוך (ראה שו"ת משפטי עוזיאל ח"ה סי' ס, הנישואין כהלכתם פ"ג סעי' צו) ובמקרה שהחתן עונד בעצמו את הטבעת על אצבע הכלה ה"ז איסור גמור משום קירבה של חיבה. עיי"ש.

41 "וידוע מנהג ישראל בכו"כ מקומות שנותנים מתנה לחתן ש"ס, ולכלה נותנים סידור קרבן מנחה, סידור עם עברי טייטש, שהובאו בו כמה דינים השייכים לנשי ישראל בשפה המדוברת (ובימינו אלה, שהנשים לומדות ויודעות וכו'), ואינן זקוקות ל"עברי טייטש", ואלי יתכן שיתביישו במתנה כזו יתנו להן ספרי הלכה בענינים השייכים להנהגת הבית "בלשון ברורה ודרך קצרה", בלשון הקודש, או מתורגם לשפת המדינה וכו'), וכל המרבה הרי זה משובח" (ספר השיחות עמ' 191).

ע"פ המבואר במדרשי חז"ל ש"תורה" ו"ישראל" הם בדוגמת "חתן" ו"כלה", ובעת "מתן-תורה" ה' ענין ה'נישואין' תורה עם ישראל, ובאופן ד"בנין עדי עד" – "התורה היא נצחית".

וענין זה הוא בשני אופנים:

א) תורה – "חתן", וישראל – "כלה", כלומר, שהתורה היא בבחינת משפיע, וישראל הם בבחינת מקבל, שהרי ע"י התורה נמשך חיות לישראל – "חיינו ואורך ימינו", וע"י האחדות שביניהם – והיו לבשר אחד" – נעשה ענין ה"תולדות", "תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים", מאי פירות – מצוות. ב) ישראל – "חתן", ותורה – "כלה", כלומר, שישראל משפיעים וממשיכים חיות בתורה, ובפשטות – ש"י לימוד התורה מוסיפים ומחדשים בתורה, שזהו"ע ד"לאפשה לה". והמשל לזה (לאופן הב') – שרצונה של התורה שהספרים הנמצאים בבית יהודי ("בית מלא ספרים") לא יהיו מונחים בארון סגור כך שיביטו עליהם מבעד הזכוכית. . . אלא אדרבה: הספרים רוצים ומבקשים שישתמשו בהם וילמדו בהם עוד ועוד פעם, "הפך בה והפך בה", עד כדי כך

מקור שמה של החגיגה הוא בשפת האידיש, ופירושה הוא 'מילה', והיא נקראת כך על שם התוכן שלה - שהצדדים נותנים את מילתם ומחליטים לקיים את החתונה.

אצל חסידי חב"ד נושאת המסיבה ברובה אופי של התוועדות, ונהוג לעשות קנין סודר באמצעות הגבהת חפץ (גארטל, כיפה וכדומה) על ידי החתן, הכלה והוריהם, בנוגע לחתונה.⁴²

מקורו של הווארט מרומז בטקס קשרי השידוכים בין יצחק ורבקה בפסוק⁴³: "ויען לבן ובתואל מה' יצא הדבר", ו"דבר" הוא לשון "דיבור" - ווארט.

הרבי עזר על הזהירות מקריאת שם "אירוסין" על השידוכין⁴⁴: "ישנם כאלו שכאשר רוצים להודיע על קישורי תנאים בין חתן לכלה כותבים ומפרסמים שפלוני בן פלוני ופלונית בת פלונית "נתארסו" שזהו פשוט ענין של עם - הארצות, מכיון שב"אירוסין" נעשית האשה לאשת איש בנוגע לכל הדברים וזה נוגע גם לדיני נפשות, משא"כ כאן, המדובר אודות ענין הנקרא קישורי תנאים⁴⁵, שם המובא בפוסקים.. (ולכן) לפענ"ד אין לומר או לכתוב "אירוסין" - עד שיהיו אירוסין⁴⁶. (ראה אגרות קודש חכ"ו ע' קמ, שיחות קודש תשמ"א ח"ב עמ' 512).

שיהי' צורך לקנות סדרת ספרים חדשה! וענין זה קשור עם מנהג ישראל בכמה מקומות - שהכלה קונה לחתן ש"ס, ואצל חסידים - גם ספרי חסידות, והתכלית והעיקר - שילמדו בספרים אלו (מיחידות אור לטו"ב שבט תשמ"ה - התוועדיות ח"ב ע' 1179).

(42) במסכת כתובות (דף ק"ב עמוד ב') מסבירה הגמרא שגם בדיבור יש קניין. שכאשר מסכימים על התנאים בווארט התוקף של הקניין מגיע עקב ההנאה שיש כשמתחתנים, ולכן יש להיזהר שקבלת הקניין לא תהיה על החתונה עצמה, כי אם על דברים צדדיים, כגון הגעה לחתונה במקום וזמן שיקבעו, וכדומה. כדי לא לתת תוקף הלכתי לקשר שבין חתן והכלה.

(43) בראשית כד, ג.

(44) שיחת שבת פרשת תשא תשל"ט. ועוד. עם זאת, ניתן למצוא מספר מכתבים יוצאי דופן בהם הרבי עצמו מכנה את החגיגה ואת הפעולה שלה בתואר 'אירוסין', ראה לדוגמא מכתב ה' מרחשון תשט"ז, נדפס בהוספה לקונטרס ועד הנחות בלה"ק י"ב כסלו תשפ"א.

(45) וכן מובא שאין לכתוב ב"שטר תנאים" שהכלה מאורסת לחתן, בכדי שלא יתעורר על ידי כך חשש קידושין. ועיין בשו"ת מהר"י מינץ סי' ב-ג בנדון "שטר תנאים" שכתוב בו שהעדים מעידים שאבי הכלה אמר שהוא מארס את בתו לפלוני, ודן אם יש לחוש לקדושין. עיי"ש.

(46) וראה אגרות קודש (חלק ל עמ' נא): "כיון שמזכירה שמשך זמן הייתה מאורשת ו"נפרדו" - צריכה לברר אצל רב היש לעשות מה בזה לבטל האירוסין לגמרי".

ראה מש"כ בקול אריה (על עניני נישואין עמוד כח, להרב נפתלי הכהן שווארטץ ז"ל אבד"ק מאד) וז"ל: "מה

לאחר ששני הצדדים החליטו ביניהם על השידוך מתאספים המשפחה וידידים קרובים ועורכים התועדות של שמחה, את התועדות הווארט יש לעשות באופן מצומצם ובצורה צנועה בגשמיים⁴⁷.

בעת המסיבה נוהגים לעשות "קניין"⁴⁸, על העניינים הגשמיים שבשידוך, כלומר

שנשתרבו המנהג בזמן האחרון, כשמודיעים בעתונים או על ידי פתקאות ומכתבים גלויים מקישור תנאים של החיתון, מדפיסים פלוני ופלונית "מאורשים" זה לא נכון, דלשון אירוסין בלשון התורה וגמרא, גם אחר חתימת התלמוד וגם עד דורינו האחרון, קוראים לקדושין אירוסין, ולא לעשיית תנאים. אם כן בודאי לא נכון לכתחילה לומר על קישור תנאים לבד, שנעשה אירוסין. ולכתחילה יש לחוש למה שכתוב במשנה שלהי מסכת גיטין (דף פח ע"ב) יצא שמה בעיר מקודשת, הרי זו מקודשת, ולפעמים על ידי כמה סיבות נתבטל השידוך, ולמה נפרסם בעולם שהיא מקודשת בעוד שאין כאן אפילו ריח קדושין".

ומסיים שם: "בוא וראה בדברי חז"ל (סוכה לד ע"א) אמר רב חסדא הני תלת מילי אישתי שמייהו מכי חרב בית

המקדש, ופריך הש"ס מאי נפקא מינה, עיין שם מה שתיירץ, הרי דכל השתנות השמות מורה על קלקול הדורות ח"ו, דהא תליא ליה בחורבן בית המקדש תובב"א, וחז"ל מזהירים אותנו כדי שנעז שמם הקדום ולא נכשל, ובודאי אם היה בידם מעיקרא לפעול שלא יבואו לידי שינוי שם היו משתדלים. ולמה נשנה אנו לכתחילה לקרוא לקישור תנאים בשם אירוסין, ועל ידי זה יתרגל העולם לקרוא כן, ולמחר ילמוד הבן פרק נערה המאורסה וידמה בדעתו שנערה המאורסה היינו נערה המשודכת בקשר תנאים, וכמה בחורים על ידי שלמדו בבית הספר, ותירגם להם מורם המקרא "מאורסה" בל"א "פערלאבט" חשבו שנערה המאורסה היא בלא קדושין רק בקישור חיתון בתנאים של שידוכין לבד כבזמנינו, ודי למבין".

(47) "הוא היפך הנהגה לאחרונה בין אנ"ש ש' לבזבו ע"ז ממונם אבי אריבער שפרינגען די (ובלבד לעבור ולדלג את) שכנתה, וככל שהשכנה פוסט (ריקנית) יותר מגרה ביצה"ר להכנס לחוב יותר גדול, ובלבד להראותה אז מ'אז אויך פוסט און נאך מער (שגם אנחנו ריקנים, ועוד יותר), ובמילא צריך למלאות הריקנות בדברי "תפארת זקנים" וכו' " (ליקוטי שיחות, חלק יט, עמוד 510).

(48) כפי הוראת הרבי: הובא בהתקשרות חוברת ע' (פ' תולדות תשנ"ו) עמ' 14.

מנהג זה מוזכר לראשונה ב'תורתם הדשן' (סוף סימן רז): "קבלו קניין סודר שישאש אחד, קרוב הדבר שלא עלה על דעתם מעולם שיגמרו הקידושין על ידי חליפין, אלא קנו זה מזה שלא יחזרו בהן כמו שעושים כמה פעמים שקונים זה מזה על ידי סודר דברים שאין הקניין נתפס עליהן. . אין צריך כלום לקניין אלא עושים אותה כדי להודיע שמה שאמר וקיבל עליו לעשות אינו בדרך שחוק והיתול". וכן כתב ב'בית שמואל' (סימן נא ס"ק י'): "וצריך לומר הא דעושין קנין במדינת פולין מן בעלי הדברים, אינו אלא לאמת הדברים".

וכתב בשלחן העזר סי' ב' סק"ה שהעיר שאין לו שום מקור לקבל קנין מחתן וכלה, שהרי אין שום התחייבות ממון ביניהם רק שישאש זה את זה, ובו לא מהני קנין.

וכן כתב הרמב"ם "קניין זה שנהגו להקנות באלו הדברים, אינו מועיל כלום, אלא להודיע שאינו אומר דברים אלו כמשחק ומהתל, אלא שגמר בליבו ואחר כך אמר".

החתן וכן הכלה, כל אחד ואחת לחוד, מרימים סודר, כגון מטפחת או כיפה הניתנת על ידי הרב אל מול עדי הראיה. אך ההסכם נעשה רק בעל-פה – "מילה" (תרגום של "ווארט" מידיש), ואין עושים תנאים ואין כותבים שטר⁴⁹.

לאחרי גמר הקניין אם החתן ואם הכלה שוברות ביחד צלחת⁵⁰ עטופה העשויה מחרס⁵¹ ולאחר מכן קוראים הקהל "מזל טוב" "מזל טוב" ובקניין זה הם מקבלים על עצמם להינשא זה לזה וקובעים זמן חתונה.

נהוג שהחתן חוזר על מאמר חסידות בע"פ בווארט⁵².

יש לשלם דמי שדכנות אחר הווארט⁵³.

מאחרי סיום הווארט ימנעו החתן והכלה מלהיפגש⁵⁴, וכן מלהימצא שניהם בעיר

49) התקשרות, חוברת ע, ניצוצי רבי. שמחת עולם עמוד 41.

50) שולחן העזר דף נ"ב ע"א.

למנהג שבירת צלחת מספר טעמים:

א) זכר לחורבן בית המקדש (פרי מגדים אורח חיים סי' תק"ס אות ד').

ב) כדי להבהיל את הציבור, שהשמחה לא תהיה שלמה (שדי חמד, אספת דינים, מערכת ז', אותי יב).

ג) אות לגמר ההסכם בין הצדדים כשם שהכלי לא יהיה שוב שלם כך הזיווג לא יפרד לעולם (ילקוט מנהגים עמ' 37).

51) "המנהג לשבור צלחת העשויה מחרס ולא מזכוכית משום ששברי חרס אינם ניתנים לחיבור, לומר כי לא ניתן לבטל את האירוסין, והמנהג לשבור כלי שלם" ושכן ראה המהרי"ח אצל גדולי ישראל" (לקוטי מהרי"ח ח"ג דף קנט בשם שערי רחמים על מנהגי הגר"א).

52) "בודאי בעת קשורי התנאים שלו חוזר מאמר דא"ח, ולפלא שאינו מזכיר עד"ז במכתבו" (אגרות קודש ח"ג, עמוד קלה).

53) רמ"א סי' קפ"ה סי"י, ב"ש אע"ה סי' נ' סקכ"ג וערוה"ש שם סמ"ב.

ודע ששדכן נחשב כסרסור, ולכן מוטל על שני הצדדים לשלם שכר השדכנות (שו"ע חו"מ סי' פ"ז סל"ט וסי' קפ"ה שם).

54) "אודות כדאיות נסיעתך לארץ ישראל.. אוכל להבין היטב את רגשותייך ורצונך לנסיעה, אבל לאידך גיסא איני חושב שזהו הדבר הנכון בשבילך לעשות. במעט התבוננות, גם את תודי שאין זה עולה בקנה אחד עם דרך היהדות, ועוד פחות עם דרך החסידות. כי אפילו כאשר החתן והכלה נמצאים באותה עיר או בשתי ערים לא רחוקות אחת מהשניה, הנה, מדרך היהדות להמנע מלהפגש אחד עם השני לפני החתונה. על אחת כמה וכמה, נסיעה לאה"ק עם כל הפרסום הכרוך בזה, מבלי להזכיר הוצאות מבחינה כספית, כוחות, זמן וכו' והכל כדי לעשות משהו שאינו כדאי מלכתחילה.

הנני בטוח שלא תקחי זאת ללב, באם תחשבי שאת ושותפך הנבחר לחיים, בדעתכם לבנות בית יהודי אמיתי בנין עדי עד בהשתתפות הדדית להרבה הרבה עשרות שנים, בשמחה אמיתית של

אחת⁵⁵.

ימעטו החתן והכלה בלשוחח יחד, ולא ידברו בטלפון יותר מפעם אחת בשבוע.⁵⁶

דרכי החיים החסידיים" (יגדיל תורה [חרושת'ו] חוב' יא ע' 14 בתרגום חופשי מאנגלית). ויזכר שכתבו עוד הרבה פוסקים שבין סגירת הווארט ועד לחתונה ימנעו החתן והכלה מלהיפגש: "כ"כ הרד"ק עה"ת [בראשית כ"ד פ"ה] עה"פ "נתשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק ותפל מעל הגמל ותקח הצעיף ותתכס", כיון שראתה רבקה את יצחק, השמיטה עצמה מעל הגמל, ונפלה לארץ, ולקחה צעיפה וסתתה פניה, ואח"כ עמדה. בסיפור זה למדה התורה דרך ארץ וצניעות, שראוי לאשה להתבייש מארוסה, ושלא תתראה לו עד שתנשא לו. וכ"כ המהר"ם חאגיז בספרו אל המצוות מצוה תקנ"ב.

ווראה עוד פוסקים שהביא הנטיע **גבריאל** בדבר שמירת הזהירות אחרי הווארט (שידוכים תנאים פרק מג סעיף א').

(55) **בכלל רצוי שלאחר החלטה על שידוך והנישואין ימנעו החתן והכלה ש' להיות בעיר אחת.**

רצו-עצמך) רצו עצמך החלמה, על צדק והיגיון - יעצב החופש לך אבות דעית מחר.

56) מדברי הרבי בנוגע להמשך הפגישות לאחר קישורי התנאים: "כמו שפחות להיפגש יותר טוב. להיפגש לא יותר מפעם אחת בשבוע, ולדבר בטלפון לא יותר מפעם אחת בשבוע. נהייתה פפריצות אשר חתן וכלה מצטלמים יחד לפני החתונה, זוהי פריצות גדולה. עד אחרי החופה אסור להצטלם ביחד" (נדפס בתשורה לחתונת גרונו - שטיינברג כ"ד טבת תשס"ה).

שבוע לפני החתונה

בשבוע שלפני החתונה ימנעו החתן והכלה מלהתראות ולדבר אפילו ביום⁵⁷. מספר ימים לפני החתונה (ונכון שבוע⁵⁸) לא יהיו החתן והכלה לבדם גם בביתם⁵⁹.

57) בשבוע שלפני החתונה נמנעים החתן והכלה מלהתראות אפילו ביום (ספר המנהגים ע' 75). בספר אמת ליעקב (להגר"י קמינצקי זצ"ל, אבע"ז סי' ס"ד הע' 32) הביא מנהג זה מפי השמועה: 'מנהג נכון הוא שהחתן והכלה לא יתראו זה עם זה שבוע ימים קודם החתונה'

יסוד המנהג הוא ע"פ המבואר בגמ' נדה (סו ע' א') אמר רבא, תבעה להנשא ונתפייסה צריכה שתשב שבעה נקיים. ומסקינן, ל"ש גדולה ל"ש קטנה, גדולה טעמא מאי משום דמחמאדא וכו'. וכ"ה ברמב"ם (פי"א מהלכות איסורי ביאה ה"ט), ובטוש"ע (סי' קצב). וכתב הרשב"א בתורת הבית, ומאימתי מוניין לה, משעה שמודיעים לה שתכין עצמה להכנס לחופה. וע' בשו"ת חת"ס (חיו"ד סי' קפד) שנשאל מבעל שו"ת אמרי אש, באופן שהכלה לא הכירה מעולם את החתן, וראתה אותו באמצע ז' נקיים, אם סותרת ספירתה מחשש לדם חימוד. ע"ש. ומשמע שאם ראתה אותו קודם לכן, ושוב ראתה אותו באמצע ספירת ז' נקיים, בודאי דאינה סותרת הספירה, ואין חוששין שמא תראה ותסתור. וראה בטהרת הבית ח"א (עמ' תפב). ומטעם זה נהגו שלא להיפגש **שבוע קודם החופה, שאז הכלה סופרת שבעה נקיים, וחוששין שמא תסתור ספירתה.**

וכן בספר טהרת יעקב (עמ' מז) כתב, דראוי להנהיג שהחתן והכלה לא יפגשו לפחות שבוע קודם החתונה וכו'. וציין מקור לשו"ע סי' קצב ס"א בנוגע לדם חימוד.

והנה מנהג זה אף שהתפשט יותר אצל בני אשכנז התקבל אף בקרב הספרדים, וכפי שכתב הראש"ל בילק"י (שובע שמחות ח"א פ"ו ס"א ובהע' שם): **אצל הספרדים לא היה מנהג, לאחרונה התקבל יותר אצל בני תורה, והוא מנהג נכון והגון למעט בפגישות ככל האפשר.**

58) כן הוא הלשון בספר המנהגים חב"ד.

והוא על פי המבואר ב**באליה רבה** (סימן תרסט ס"ק טז) דחתן קודם הנישואין נקרא מלך, ולא ביאר מאימתי נקרא מלך, וכן כתב עדות לישראל (סוף פרק א') דאפשר שהוא מאותו שבוע שיהיו הנישואין (שלא יפגשו).

59) "חתן צריך כמה ימים לפני החתונה לא להיות לבד" ולא כתב שזהו רק בעת הליכתם ברחוב וכדומה (ליקוטי שיחות ח"א עמוד 52).

וראוי ונכון שלא ישהה החתן לבד בחדרו וכן לא יעבור מחדר לחדר ללא מלווה.

פעם פגש הרבי חתן, בימים שלפני חתונתו, שהלך לבדו, ללא ליווי, והמתין הרבי עמו עד שעבר שם מישוהו וביקש ממנו שילווה את החתן, ורק אז המשיך בדרכו (ראה קטעים מיומנו של הרי"ל גרונר - תשורה חתונת נכדו כ"ד טבת תשס"ה ע' 29).

אלא ילכו עם מלווים⁶⁰.

הרה"ח רי"ל שי' גרונר סיפר (בסעודת 'שבע ברכות' במשפחתו, תמוז תשס"ח, נמסר ע"י הרב ליפא שי' קורצווייל. כן סיפר, שגם החתן והכלה יחד צריכים שמירה, וכן שגם שבוע לפני החתונה צריכים שמירה.), שהרבי סיפר בשעתו לאביו (הרב מרדכי אברהם ישעיה ז"ל), שכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע הורה לו כשהיה חתן, שגם בתוך הבית, אפילו מחדר לחדר, לא יעבור את מפתן הדלת ללא 'שומר' (וכבר נדפס ב'כפר חב"ד' גיליון 1122, ומשם ל'שערי נישואין' עמ' רנח. ושם נוסף, לפני פרט זה: שלא ישהה בדירה לבד אלא עם שומר. וזה הביא בס' הנשואין כהלכתם פט"ו ס"ל מערוך השלחן אה"ע סי' ס"ג, ע"פ הגמ' (ברכות נד, ב) שהחתן צריך שימור).

וכמבואר בגמרא ברכות (נד עמ' א') שחתן וכלה צריכים שימור מן המזיקין, ופרש"י משום שהמזיקין מתקנאים בהן.

וכתב ערוך השלחן שמתעם זה אסור לחתן והכלה להיות לבד ואפילו בבית. ומטעם זה גם לכלה צריך להיות שמירה.

וראה גם כן מה שכתב ביכורי יעקב סי' תרס"ט סק"ג, וכן בהליכות תימן עמוד קי"א שמנהגם דשבוע שלפני החתונה אין החתן הולך לבדו.

60 בפרקי דרבי אליעזר (ס"פ ט"ז) נאמר שהחתן לא יהיה בפני עצמו, אלא ששם משמע שהטעם הוא מפני הכבוד, שזה שייך לאחר החתונה, "אבל מכ"ק מו"ח אדמו"ר שמעתי כאמור, שגם מספר ימים לפני החתונה לא יהיה החתן לבדו, מטעמי שמירה" (לקוטי שיחות ח"א עמ' 52).

שבת לפני החתונה

בשבת לפני החתונה נהוג שהחתן עולה לתורה⁶¹, שבת זו קרויה בשם שבת

61 הטעם הכללי לעלייה לתורה הוא כדי שהחתן ייקח כוחות להקמת הבית החדש שהולך לבנות, ואת הכח הזה הוא מקבל דווקא מהתורה שבכתב (דבר המסמל את הקשר בין היהודי לקב"ה שהינו קשר עצמי שנעלה גם מההבנה וההשגה בדרגה הכי נעלית שלהם) ודווקא בקריאה ביום השבת.

מקור המנהג הוא מדברי הרשב"א במשמרת הבית [דף קסז] וכן כתב גם הלבנוש [שולחן ערוך אורח חיים סימן רפב סעיף ג' הובא בקצרה גם במגן אברהם].

מבאר הרבי - ששבת שלפני החתונה, שאז עולה החתן לתורה, זהו עניין של עלייה ("אויפרופעניש", "מ'רופט אים אויף"), מכיוון שבשבת זו נמשכת ברכה ליום גדול ונעלה - יום החתונה (בשבת-קודש פורשת צו תשמ"ה) תוך כדי הבהרת המושג 'שבת הגדול' ('התועדויות' תשמ"ה, כך ג, עמ' 1637).

כמו כן המנהג שהחתן יעלה לתורה גם בשבת שבע ברכות, כמובא במדרש תלפיות (ענף חתן) שהיות וה'חתן דומה למלך', אז כמו שהמלך מצווה שיהיו לו שני ספרי תורה, כך החתן עולה לתורה פעמיים, פעם אחת בשבת שקודם החתונה ופעם אחת בשבת שלאחר החתונה.

וראה עוד שיחת שבת פורשת ויצא תשי"א, שבה מבאר הרבי את טעם המנהג לעלייה לתורה בשבת שלפני החתונה.

"אודות יום השבת איתא בזהר ש'מינייה מתברכין כולהו יומין", היינו, שכל ימי השבוע שלאחרי השבת מקבלים ברכה וחיות מיום השבת שלפניהם.

וזהו אחד הטעמים להמנהג שהחתן עולה לתורה לפני החתונה (לא ביום הקריאה הסמוך לחתונה, אלא) ביום השבת דוקא כיון שיום השבת כולל את כל ימי השבוע שמתברכין מיניה" (תורת מנחם ח"א עמ' 119).

"כשם שהתהוות העולם כללל היא על ידי התורה, כמאמר "אסתכל באורייתא וברא עלמא", כך גם עולמו הפרטי של כל אחד ואחד מתהווה עי"ז ש"אסתכל באורייתא ומקיים עלמא", וזהו גם הטעם לכך שהחתן עולה לתורה לפני החתונה" (תורת מנחם ח"א עמ' 190).

"עליה לתורה ענינה המשכת תוספת חיות נצחית דקדושה (נוסף על הקדושה שנמשכת מלמעלה מצד ענינו של יום השבת ש"מקדשא וקיימא") כמודגש בנוסח הברכה שלאחריה עליה לתורה: "וחיי עולם נטע בתוכנו", על ידי זה ש"נתן לנו תורת אמת", כי, חיים אמיתיים בלי הפסק ("חיי עולם") הם מצד קדושה ("תורת אמת") שהיא אין סוף.

ולכן, העליה לתורה בשבת שלפני החתונה היא נתינת כח להחתונה שתהיה באופן ד"בנין עדי

אופרופ, או שבת חתן (במקור: אויפרופעניש⁶², תרגום: קריאה לעלות),

ומשתדלים שזה יהיה במניין התפילה ב-770⁶³.

לאחר העלייה לתורה מנהג ישראל שהקהל זורקים על החתן מיני מגדים ופירות יבשים⁶⁴, לאחר התפילה עורכים התוועדות⁶⁵ שבמהלכה חוזר החתן דברי חסידות⁶⁶.

עד, דור ישרים מבורך, בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצוות, כידוע שעל ידי זה נתגלה כח האין סוף שבנבראים" (תורת מנחם חלק א' עמ' 125).

האם להקפיד שיקראוהו בשני השמות לעליית התורה:

"מה שכתב אם צריך הוא להקרא בפי האנשים בשם אברהם מרדכי או שמספיק שיקראו בשני השמות רק בעליה לתורה או בחתימה, הנה אין בזה כללים וכן לא שמעתי בזה הוראות, ובמילא יתנהגו כמו שנהג עד עתה" (אגרות קודש ח"ו עמ' יב).

62 לחילופין: אופרופעניש, אויפרופעניס.

63 ישנה מעלה מיוחדת למי שעולה לתורה בחדר בו נשיא הדור מתפלל וקיבל ליחידות (שיחת שבת פרשת חוקת תשי"א).

64 מקור המנהג הוא בדברי התלמוד במסכת ברכות (תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף נ', עמוד ב') שם נזכר שהיו זורקים לפני החתן והכלה בשעה שנכנסים לחופה קליות ואגוזים: "ממשיכין יין בצנורות לפני חתן ולפני כלה, וזורקין לפניהם קליות ואגוזים בימות החמה אבל לא בימות הגשמים". אף שאז עשו זאת בשעת חופה ונשואין, עתה המנהג לעשות כן בשבת חתן בעת שמזמרים לחתן" (מנהג ישראל תורה ק"ה).

בספר 'טעמי המנהגים ומקורי הדינים' הביא שמיני הקליות שנהגו לזרוק הם אגוזים שקדים וצימוקים, היות ואגוז בגימטריא 'חטא' ובעת החתונה מוחלין לחתן כל עוונותיו, השקדים ממנהרים להוציא את פירותיהם ואף את החתן מברכים שיזכה להעמיד תולדות ללא שום עיכוב, והצימוקים באים לרמוז שיזכה לאשה צנועה וחסודה ולא תבוא לידי חטא כמו חווה שסחטה ענבים מעץ הדעת ונתנה לאדם הראשון.

וכן ראה גם שדי חמד מערכת חתן וכלה אות כא, (הטעמים הם מרש"י ורבינו יונה על הגמ' בהמשך).

65 כתב המהרי"ל (הלכות תשעה באב) שנהגו לערוך השמחה בליל שבת, ולהגיש בפני המסובים פירות ויין.

אך בשולחן העזר חלק ב' (דף יד) כתב דבזמנינו המנהג לערוך השמחה בשבת בבוקר עם גמר תפילת מוסף. ונראה שיערכו ההתוועדות לאחרית התפילה כמקובל ב-770.

מבואר בזוהר דכל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין, א"כ הכל תלוי בשבת, לכן עושים כל הסימנים טובים בשבת לעורר השמחה והשפעה לסימן ולמזל טוב שיהא בשעה טובה ומוצלחת וכ"כ באמרי פנחס אות תתקס"ה.

66 בשנים הראשונות לנשיאות, נהג הרבי לערוך התוועדויות מיוחדות בשבתות בהן היו חתנים שעלו לתורה, גם בשבתות בהן לא היה אמור להתוועד מצד הסדר הרגיל. בהתוועדויות אלו נהג

שבת זו נקראת גם שבת כלה, ובשבת זו הכלה וחברותיה באות לביתה ועורכות מסיבה של שמחה והתוועדות⁶⁷.

הרבי לבאר עניינים שונים הנוגעים לחתונה, ושילב וקשר אותם עם פרשת השבוע. נוהג זה פסק עם השנים כאשר התרבו החתנים שעלו לתורה ב-770.

מענה הרבי לחתנים שביקשו מהרבי שיערוך התוועדות בשבת קודם החתונה שלהם: הנ"ל קשה, כדי שלא לבייש הקודמים שלא השתתפו בהאופרופעניש – אבל כדי לפייסם – שני החתנים, אתן מהנשמר אצלי מכוס של ברכה דחג השבועות, זמן נישואי הקב"ה וכנסת ישראל בשעה טובה ומוצלחת ולנצח סלה ועד.

(67) כך נוהגים היום.

ולא מצאתי מקור לזה.

קבלת פנים

מעמד הקבלת פנים הוא טקס שנעשה ביום החתונה קודם החופה בו החתן חוזר מאמר חסידות, והמסובים מנגנים יחד את כל ניגוני רבותינו נשיאינו⁶⁸. - המאמר והניגונים משמשים כ"הזמנה" לחתונה, בה מבקשים ומזמינים מרבותינו נשיאינו שיבואו להשתתף בשמחת החתונה.

המוזמנים הם אלו שמגיעים להקביל את פני החתן⁶⁹, ובזמן זה יש כח בידי החתן לברך ולאחל לחבריו וידידיו⁷⁰.

את טקס ה'קבלת פנים' נהוג לערוך באחת משיבות תומכי תמימים⁷¹. נוהג זה מבוסס על הוראתו של אדמו"ר הרי"צ בחתונתו של הרבי⁷², שכל החלק הרוחני של החתונה צריך להיערך דווקא בישיבת תומכי תמימים בוורשה (למרות שסעודת החתונה עצמה הייתה במקום אחר).

נוהגין אשר החתן (באם אי אפשר - מי מהמחותנים) יחזור בעת הקבלת פנים את מאמר ד"ה לכה דודי דשנת תרפ"ט⁷³.

(68) "הרבי הרי"צ הורה לנגן ניגונים מכל האדמו"רים שקדמו לו, ולפני כל ניגון אמר עכשיו הולכים לשיר את ניגונו של אדמו"ר... כשהוא נוקב בכינויהם "הזקן" "האמצעי" וכך הלאה" (ימי מלך ח"א ע' 272).

(69) בשונה מטקס קבלת פנים רגילה.

(70) בספר ליקוטי סיפורים (פערלוב, עמ' קלא) מסופר שהרבנית רבקה אשתו של אדמו"ר המהר"ש נכנסה להתברך אצל אדמו"ר הצמח צדק ביום הנישואין. לאחר שאדמו"ר הצמח צדק סיים לברכה, הוא ביקש ממנה לברך אותו, והיא נענתה לו באומרה "אל תהי ברכת כלה הדיוט בעיניך" (על יסוד מאמר חז"ל "אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך" - מסכת מגילה, דף טו).

(71) בחתונת הרבי חדר היחוד היה באחד מחדרי הישיבה. גם הקבלת פנים נערכה באחד מחדרי הישיבה. והחופה נערכה בחצר הישיבה, תחת כיפת השמים. הסעודה נערכה במקום אחר (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת שחוק: "אויף א אמעריקאנסטן אופן"). על פי רצונו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שבישיבה יערך רק החלק הרוחני של החתונה (תורת מנחם חלק י' עמ' 200).

(72) ראה שיחת שבת פרשת וישלח תשי"ד.

(73) "נכון הדבר אשר נוהגים אנ"ש בשנים האחרונות לחזור בחתונה המאמר לכה דודי, הנדפס

על פי הוראת הרב⁷⁴ יש להקפיד להתחיל טקס זה בשעה החמישית ביום⁷⁵. כמו כן, המחנותנים עצמם אינם טועמים מהתקרובת המוגשת לשולחן⁷⁶.

בקונטרס דרושי חתונה פ"ט, והוא ע"פ דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר . . שבמאמר זה נכללו תורות של הרבנים רבותינו נשיאנו

החל מרבנו הזקן, וכפי שאמר אז, כ"ק מו"ח אדמו"ר, והו' בתור הזמנה שישתתפו בחתונה. מזה מובן ג"כ שאין מקום כלל לקצר את המאמר או לחזור רק חלק ממנו, ובפרט שלא נסמן בהמאמר החלק של נשיא זה והחלק של נשיא זה, וכשיקצרו או יאמרו רק חלק, הרי אין ידוע מה שיחסר עי"ז ובכל אופן ברור שחסר "אג"ק חי"ז ע' צח).

"הגם שהרבי (הרי"צ) אמר עוד מאמרים בחתונות אחרות, מ"מ הרבי ידע את השייכות של המאמר לכל הרבנים, ומה צריכים לחזור מאמרים אחרים בשעה שהרבי אמר את המאמר הזה ובחר בו בתור הזמנה. ובמילא יחזרו את 'לכה דודי' כמו שהוא" (שיחות קודש תשי"ג ע' 292). לחתן שחזר רק קטע מהמאמר כתב הרבי (אג"ק חט"ו ע' תא): "ושולח הנני מכתבי מהיר דחוף, בכדי שעכ"פ בתוך חדש החופה יחזור עוד הפעם המאמר בשלימות. ויפרסם ויעורר את כל אלו שבמצב דומה הם, שעכ"פ מכאן ולהבא יעשה הנ"ל כדרוש".

"ובמקומות שנהגו שמפסיקים באמצע המאמר, בכלל כבר אמרו שמנהג זה יש לבטלו, שהרי הוא היפך כבוד התורה, אף שמלמדים זכות משום שלא לבייש את מי שאין לו, הרי כבר הי' מעשה בפולין ואז הורה כ"ק מו"ח אדמו"ר, שבמקום שרוצים דווקא לקיים המנהג, הנה יחזור מקודם המאמר כולו, ואחרי כן יתחיל עוד הפעם ויפסיקוהו אז" (אג"ק חי"ז ע' צח).

"באמת זה שייך לא רק לאנ"ש אלא גם לשאר החוגים שגם הם יחזרו בחתונות שלהם את המאמר 'לכה דודי'. . מכיוון שכל היהודים יהיו מי שיהיו המשכת החיות אליהם היא ע"י הנשיאים" (שיחות קודש תשי"ג ע' 292).

סיפר המזכיר ר' יהודה ליב גרונר ע"ה: בתחלת חודש אלול תשי"ד שבוע לפני חתונתי כתבתי לרבי, (מיוסד על שיחת הרבי הרי"צ בעת הקבלת פנים של הרבי - שמזמינים את הרבנים ע"י אמירת תורתם), בקשתי שלמרות שהרבי יהי' המסדר קידושין א"ה, שיוני איזה חלק מתורתו לומר בעת הקבלת פנים בתור הזמנה לחתונה. לא קיבלתי תשובה, אבל בשבת אופרופעניש אמר הרבי המאמר לכה דודי תרפ"ט עם הוספות.

ולפי"ז - כשאמרת המאמר לכה דודי דשנת תרפ"ט - הוספתי בג' מקומות מההוספות שהרבי אמר בש"ק. למחרת החתונה כשהייתי אצל הרבי שאלני: "נו, מה עשית בנוגע למאמר" - אמרתי שעשיתי כנ"ל. הרבי שאל מה הן ההוספות שהוספת ואיפה, ואמרתי. ואח"כ אמר הרבי: "דבר נכון מאד בטח ממנו יראו אחרים ויעשו, כדאי לפרסם זה שגם שאר החתנים יעשו כן" (תשורה לחתונת טנבאום - דוכמן כ"ד אד"ר תשס"ד).

74 ראה שיחת שבת פרשת וישלח שם.

75 "בנוסח ההזמנה של החתונה .. היה כתוב זמן החופה בשעה החמישית בערב.. החופה עצמה נערכה אמנם בלילה.. אבל ה"קבלת פנים" דייקו שתתחיל בשעה החמישית" (תורת מנחם חלק י' עמ' 199).

76 הוראת הרבי הרי"צ (כפר חב"ד גלין 611,616).

על פי עדות הרבי בנוגע לטקס קבלת הפנים של גיסו, בשנת תרצ"ב.

החופה והקידושין

ביום החופה בבוקר נוהגים שהחתן והכלה מוסיפים בתפילה וצדקה (יותר מהרגיל⁷⁷) להצלחתם⁷⁸, וכן כל הקרובים (וכ"ש ההורים) לזוג יתנו צדקה בכדי

ראה שיחת יום ד' פ' תולדות, בדר"ח תשי"ג, וכן קטע משיחת יום ג' פ' וארא, כ"ד טבת תשי"ב. (77) ובפרט ביום החופה - כידוע המנהג שביום חופתם מוסיפים החתן והכלה בנתינת הצדקה יותר מהנתינה ע"ד הרגיל, וגם ההורים וכל הקרובים מוסיפים בנתינת הצדקה ביום החופה, ועושים זאת מתוך הרחבה, ומתוך שמחה וטוב לבב. וההחלטה בזה ממחרת ומזרות עוד יותר המשכת ברכתו של הקב"ה בהכנות לחתונה והחתונה עצמה שתהי' בשעה טובה ומוצלחת (מיחידות אור לז"ך כסלו תנש"א - התוועדויות ח"ב ע' 53).

"בהתאם למנהג ישראל (ובפרט לאחרונה) - הנה ביום החתונה יתנו החתן והכלה לצדקה יותר ממה שנותנים בשאר הימים, ומה טוב - שגם ההורים יעשו כן" (מיחידות אור לז"א סיון תשד"מ - התוועדויות ח"ג ע' 1965).

"כדי להוסיף עוד יותר בכל האמור - כדאי לקיים "מנהג ישראל", שביום החתונה מוסיפים החתן והכלה בצדקה, יותר מהרגיל בשאר ימות השנה, ואפי' יותר משאר ימי ההכנה להחתונה, וגם הוריהם וקרוביהם (וכל החפצים בטובתם) עושים כן לזכותם ולכבודם. ובהמשך לזה, נסיים (כרגיל) בנתינת שליחות של מצוה לכאו"א מכם - שטר של דולר, כדי לתת לצדקה ביום החתונה ובהוספה מדילי, ובנוסף על ההוספה בצדקה שתוסיפו מעצמכם. וע"י קיום מצות הצדקה, מזרזים ומקריבים את הגאולה, כמאמר רז"ל "גדולה צדקה שמקריבת את הגאולה", ואז תהי' השמחה בשלימותה - הן אצל כאו"א בפרט והן אצל עם ישראל בכללותו - באופן של "שמח תשמח" (ובפרט שנמצאים בשנת תשמ"ח). וזוהי, כנ"ל, ל"מהרה כו' ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים כו' קול חתן וקול כלה", בגאולה האמיתית והשלימה, ע"י משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש" (מיחידות ט' סיון תשמ"ח - התוועדויות ח"ג ע' 451).

(78) וכן מוסיפים בענין התפלה - השייכת אף היא לנשים, ואדרבה: מכיון שתכונת ה"רגש" מפותחת אצל נשים יותר מאשר אצל אנשים, הרי אצלן עבודת התפלה - עבודה שבלב - ביתר שאת וביתר עוז (מיחידות אור לטו"ב שבט תשמ"ה - התוועדויות ח"ב ע' 1179).

וכן מוסיפים בענין הצדקה, ובפרט - ביום חופתם (כנ"ל), היינו, שלוקחים ממנו, ממון שבו "היה יכול לקנות חיי נפשו", ונותנים לצדקה - שע"ז "נותן חיי נפשו לה". ולא עוד, אלא שמטבעות אלו (שנותן לצדקה) נעשים "מטבע של אש", "אש" המאירה את הבית והסביבה כולה באור ד"נר מצוה ותורה אור". וכל ענינים אלו נעשים מתוך חיות והתלהבות ואור - "אש" - יהודיים וחסידותיים (מיחידות אור לטו"ב שבט תשמ"ה - התוועדויות ח"ב ע' 1179).

שיזוכו להעמיד דור ישרים⁷⁹.

תאמר הכלה את כל ספר התהלים⁸⁰, וישתדל גם כן החתן להרבות באמירת

"בהתאם למנהג ישראל המקובל בכמה מקומות - מה טוב שהחתן והכלה יתנו צדקה ביום החופה בבוקר, ועכ"פ - לפני החופה, וכן יעשו גם הוריהם וקרוביהם" (מיחידות אור לטו"ב אד"ש תשד"מ - התועדויות ח"ב ע' 1287).

"ומהטעמים לזה - כדי להדגיש שעומדים לבנות את ביתם על היסוד האמיתי, בתוככי כל יסודי התורה והמצוה, יסוד הצדקה, ה"שקולה כנגד כל המצוות", אשר, על יסוד אמיתי ואיתן זה יבנה ה"בנין", "בנין עדי עד", בנין ובנות עוסקים בתורה ומצוות, ומתוך הרחבה בכל הענינים, הן בגשמיות והן ברוחניות, ובפשטות - בית מבורך בבני חיי ומזוני רויחא, ובכולם רויחא" (מיחידות אור לי"ג שבט תשמ"ו - התועדויות ח"ב ע' 487).

וכ"כ בילקוט מעם לועז (דברים כב, יג), שהחתן ישתדל לחלק צדקה ביום חופתו, שהרי אחת ממעלות הצדקה שבזכותה אין האשה מפלת נפלים, ורמזו בתהלים, וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים, ונאמר אחר כך, אני בצדק אחזה פני, וכן פזר נתן לאביונים, ר"ת נפ"ל, ולכן ראוי לחתן לחלק צדקה ביום חופתו.

79) "מכיון ש"גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה" - נוהגים החתן והכלה לתת צדקה ביום חופתם. ומה טוב שיעשו כן גם ההורים, וכן הקרובים, כולל - אלו שרוצים להיות בבחינת "קרוב" - שיתנו כולם צדקה לזכות החתן והכלה, שיזכו להעמיד דור ישרים מבורך" (משיחת ז"ך בכסלו תנש"א).

"בהתאם למנהג ישראל המקובל בכמה מקומות מה טוב שהחתן והכלה יתנו צדקה ביום החופה בבוקר, ועכ"פ לפני החופה, וכן יעשו גם הוריהם וקרוביהם (תורת מנחם התועדויות תשד"מ ח"ב עמ' 1287).

"ביום החופה, החתן והכלה וכן כל הקרובים אליהם, החל מההורים, הסבים והסבתות, וכל בני המשפחה, ועד"ז ינהגו גם המחנכים והמחנכות שלהם יסיפו בצדקה ביחס לגנתינה הרגילה שלהם כפי נדבת לבם הטהור, שעל ידי זה תהיה תוספת ברכה, שההכנות לחתונה וכן החתונה עצמה יהיו בשעה טובה ומוצלחת" (תורת מנחם התועדויות תש"נ ח"ג עמ' 113).

"בכמה מקומות נוהגים שגם הקרובים, וכל אלו שמברכים את החתן והכלה, מוסיפים בנתינת צדקה מממונם, לזכות החתן והכלה (תורת מנחם התועדויות תשמ"א ח"ב עמ' 488).

"המחנכים והשדכנים יתנו לצדקה ביום החופה או קודם החופה" (תורת מנחם התועדויות תש"נ ח"ב ע' 29).

"כמו כן ישתדלו ההורים לעשות בהכנות רוחניות כגון אמירת תהילים וכיוצ"ב" (יחידות לחתנים וכלות י"ז אדר תשמ"ז חלק א' ע' 419).

80) ספר המנהגים חב"ד 75, וראה גם שיחת יום ב' דחג השבועות תשי"ג.

וראה מה שהביא בנטעי גבריאל (נישואין פ"ט ה' ד') בשם קונטרס חתונה (חב"ד) שכ"ק אדמו"ר הריי"צ אמר "יעדע ליידיגע מינוט אויסנוצן מיט זאגן תהלים" (נצל כל דקה פנויה באמירת תהלים).

"במענה על בקשתו הוראה לב"ג תחי' ע"ד איזה הכנה רוחנית לרגלי חתונתה הנה לא שמעתי בזה שמועה ברורה, אבל יודע הנני שאומרים כמה וכמה קאפיטלעך תהלים, אבל אינו ברור לי איזה

תהלים⁸¹.

נהגו שהחתן והכלה מתענים ביום חופתם⁸²,

אם החופה מתקיימת מבעוד יום, אין החתן והכלה צריכים להשלים התענית⁸³.

ונכון שההורים יתנו צדקה במקום התענית⁸⁴.

קאפיטלעך, ולכן הרי כששואלים אותי עד"ו הנני מורה להכלה לאמר את כל התהלים כולו ביום החתונה. מובן שכל זה נוסף על ידיעת הדינים השייכים אליה, שסו"ס הוא העיקר וכמאמר הזהר עשיה לעילא..." (אגרות קודש ח"ה עמ' פז).

(81) ראה קטעים מימונו של הרי"ל גרונר שם.

(82) וכ"פ הרמ"א (סי' סא ס"א), שנהגו החתן והכלה להתענות ביום חופתן.

ונאמרו בזה כמה טעמים:

(א). שביום זה נמחלים לחתן ולכלה עוונותיהם, ונחשב להם כיום כיפור (מס' יבמות דף ס"ג ע"ב כיון שנשא אשה עוונותיו מתפקקין).

(ב). שמא ישתכרו ולא יהיה דעתן מיושבת עליהן בשבעת הקידושין (שו"ת מהר"ם מינץ סי' ק"ט וכן שו"ת מהר"י ברונא בתחילתו).

(ג). מפני שמצווה חביבה עליהם לכן נוהגים כדרך חסידים הראשונים שהיו מתענים על מצווה חביבה כגון נטילת לולב ושאר דברים (רוקח סי' שנ"ג. ועיין בגילוני הש"ס פסחים דף ק"ח ע"א). וראה מה שביאר הרבי לטעם של החתן והכלה בנוגע לתענית ביום חופתם (לקו"ש ח"ל ע' 164 ואילך).

(ד). דכשם שבני ישראל התענו ביום מתן תורה, ממילא גם החתן מתענה, שהרי כל מנהגי חתן וכלה למדים ממתן תורה (תשב"ץ קטן אות תסה).

(ה). משום דליאת כתובה דלייתה ביה תיגרא (אין חופה ללא מחלוקת), לכן מתענה שבוכות זה תתבטל התיגרא (שד"ח מערכת חתן וכלה בשם מהר"י מברונא).

(83) "לסיימה במכתבה שהיתה סברתה שהחתונה תהיה דוקא ביום שמותר לצום בו, ידוע הכתוב ופי' חכמינו ז"ל, ניתנו מרועה אחד, ז.א. שגם הענין דתענית ביום החופה, גם ההוראה שביום ראש חדש אין להתענות, כי אם ביום שלפני זה, ותקפו כמו שמתענה ביום החופה, מרועה אחד ניתנו, והיינו הך, שזהו שולל בהחלט הביטוי שבמכתבה, אשר לצערי לא עלה הדבר ביד"י" (אג"ק חכ"ב ע' קנב).

וראה גם ב"ח סימן תקס"ב, שולחן העזר סי' ו' ס"ג אות ו'.

(84) "אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר נהגו שביום החופה גם הורי החתן והכלה היו מתענים. וכיון שגם אצלם יש עניין התענית צריך להיות אצלם גם הכנה" (שיחות קודש תשי"ד ע' שעו). הרבי כותב שהרבי הרי"צ התענה במקום בנותיו, מפני שע"י הנישואין נעשה גילוי והמשכת כח הא"ס בנבראים, ולכן נעמד השטן כנגד זה ומעורר "תיגרא" ועניין התענית שהתענה הרבי הרי"צ הוא כדי לבטל "התיגרא" אך כותב הרבי שהרבי הרי"צ היה נשמה כללית והידר בכל מיני הידורים, אך אם רוצים לחקות את הנהגתו של הרבי יתחילו מענינם אחרים ולא דוקא בענין התענית. ובכל אופן יכולים ליתן צדקה במקום התענית (ספר המנהגים חב"ד ע' 75. תורת מנחם חכ"ג ע' 111).

כל לבושי החתן ביום החופה יהיו חדשים⁸⁵.

ישנם המהדרין לערוך את החופה ביום⁸⁶, אך אין בחב"ד הקפדה לעשותה בזמן מסוים⁸⁷, ועכ"פ היו פעמים שהורה הרבי לעשות החופה בעוד היום גדול⁸⁸.
ליווי והולכת החתן והכלה נעשה ע"י ההורים⁸⁹, האבות מלווים את החתן

85) הוראת הרבי הרי"צ, ראה גם קטעים מיומנו של הרי"ל גרונר (תשורה חתונת נכדו כ"ד טבת תשס"ה ע' 29 מובא בשבועון 'כפר חבד' גליון 1122 כ"ז טבת תשס"ה ע' 33).

86) ראה תוס' יומא דף י"ג ע"ב ד"ה "לחדא" שרגילין לעשות החופה ביום. ע"ש. וכן הביא הגאון רבי עקיבא איגר (כתובות נו) שנוהגים דווקא ביום.

וכן כתב ב'שו"ת הרא"ם ח"ב סי' ל"ה וכנה"ג סי' כ"ו אות ט', ע"פ שיטת רבינו ישעיה המובא בשו"ת מים עמוקים סי' ל"ו וסדר הגט של מהר"י מינץ סי' נ"ז שכתב דכיון דאיתקש הויה ליציאה כשם שאין מגרשין בלילה כך אין מקדשין בלילה.

87) וראה גם תורת מנחם (חלק י' עמ' 199), לגבי חתונת בתו הצעירה של כ"ק אדמו"ר מהור"י צ', שהקבלת פנים נערכה בשעה החמישית, ואילו החופה התחילה רק בשעה 9 בגלל שחיכו לבואו של הג"ר חיים עוזר גרודונסקי. ושם מדובר על חתונה בקיץ (סיון), ומשמע איפה שהחופה הייתה אמורה להתקיים עוד קודם לכן באור היום.

88) 'מקדש ישראל' ע' 87

ובהזדמנות אחרת, כששאל הרבי לשעת החופה (בחופה שנערכה בקיץ), ונענה שהשעה היעודה היא שבע וחצי, הגיב הרבי שכדאי להקדים את שעת החופה לשעה חמש אחרי הצהריים, כי 'רחמנות על החתן והכלה שיתענו כל כך הרבה זמן' (ראה שם עמ' 291).

ולעיר שצאל כמה מרבותינו נשיאנו התקיימה החופה בערב שבת, וא"כ בוודאי היתה ביום.

וב'מדרך הקיצו ורננו גו' (גרליק) ע' 312 מובאת הוראת הרבי בנוגע לחתונה שהיתה אמורה להתקיים ביום היארצייט של סב הכלה, וסברו המחותנים לעשות את החופה אחרי צאת הכוכבים (כדי שאבי הכלה, בנו של בעל היארצייט, יוכל להשתתף בה בלי שאלות, ראה ברמ"א יו"ד סו"ס שצא ובש"ך שם. ובסו"ס תב). אולם הרבי הורה שאדרבה, כדאי לעשותה ביום היארצייט עצמו כי כידוע (ראה לעיל פ"א סט"ו) בשעת החופה מגיעות הנשמות מעולם האמת (ודלא כהאחרונים שהובאו בנטעי גבריאל אבילות ח"ב פכ"ב הערה ז).

89) מקורו בגמרא ברכות (דף ס"א ע"א) עה"פ 'ויביאה אל האדם' אמר ר' ירמיה בן אלעזר מלמד שנעשה הקב"ה שושבין לאדם הראשון, מכאן למדה תורה דרך ארץ שיחזור אדם גדול עם קטן בשושבינות ואל ירע לו, ופרש"י שושבין משתדל בחופשתו ובזיווגו. והזכיר זה גם הרמ"א יו"ד סי' שצ"א ס"ג.

כמו שנאמר בזהר 'ויביאה אל האדם - מהכא אוליפנא דבעאן אבא ואמא דכלה לאעלא ברשותא דחתן' (מכאן למדנו, שצריכים הוריה של הכלה להביאה לרשות החתן) (בראשית ח"א מט ע"א).

תפקידים הפשוט של השושבינים הוא: כדי לעודד ולחזק את החתן והכלה להתגבר על הבושה וההתרגשות שבמעמד החופה. כמו שכתב רבנו הזקן (תורה אור, עמוד פא, דף א'): 'חתן וכלה צריכים שושבין לילך עמהם, לפי שאי אפשר להם לילך בעצמם מחמת הבושה, וצריכין סעד

והאימהות מלוות את הכלה⁹⁰.

אם האב והאם מגורשים (אע"פ שכרגע הם נשואים) אל להם להיות השושבינים⁹¹, אולם יכולים להצטרף לזוג המלווה⁹².

אם אחת מהאמהות בהריון אין לקחת אותה לליווי⁹³, אלא יקחו את אחת מבנות

לתומכם".

וראה גם מה שאמר הרבי - "כיון שהחתן והכלה היו עד עתה זרים ורחוקים זה מזה, הרי קשה להם, מפני הבושה וכדומה, להימצא בבת אחת במצב של קרבה בחתונתם, ולפיכך הם נזקקים לסיוע של השושבינים, שהם רעים של החתן או של הכלה, כדי לתמוך בהם ולעודדם בהתקרבות זה לזה" (לקו"ש חכ"ב ע' 61).

90 ספר המנהגים ע' 76.

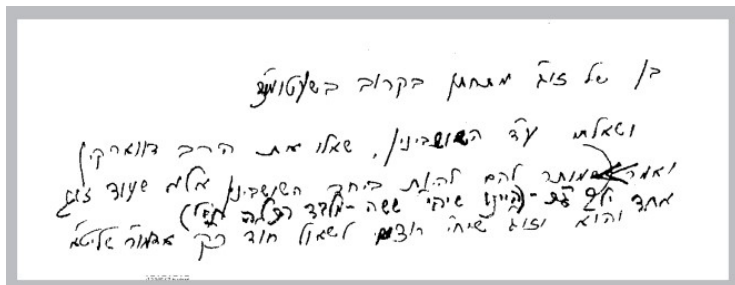
הטעם שמוליכים אחד מימין ואחד משמאל, כדאיתא בבראשית רבה (פ"ז ח' י"ג) "אמר רבי יהודה בר סימון, מיכאל וגבריאל היו שושבינין של אדם הראשון".

91 ספר המנהגים חב"ד עמ' 75.

וכן כתב בשולחן העזר (ח"ב דף ל"א ע"א סק"א) שנכון שהשושבינים יהיו זוג מנישואים בזיווג ראשון.

92 "במ"ש אודות שושבינין מצד הכלה תי', באם אין בזה מנהגים מיוחדים במשפחתם, כדאי שנוסף על שושבינין זוג נשוי, יסובבו את החתן גם אמה עם בעלה שי'". (אגרות קודש חי"ט ע' קצט).

בן של זוג' [זוגתו] מתחתן בקרוב בשעטומ"צ [בשעה טובה ומוצלחת]. ושאלתי ע"ד [על דבר] השושבינין, שאלו את הרב דווארקיין ואמר שמותר להם להיות ביחד השושבינין והוא וזוג' שיחי' רוצים לשאול חו"ד [חוות דעת] כ"ק אדמו"ר שליט"א. הרבי סימן חץ על המילים ומותר להם להיות ביחד השושבינים, והוסיף: אלא שעוד זוג אחד ילך ג"כ - [היינו שיהי' ששה - מלבד הכלה תי'].

93 ליקוטי שיחות חכ"ב ע' 56 הערה 29.

ונאמר בזה כמה טעמים ונראה שזה משום סכנה, מחמת חשש עין הרע (כ"ה בספר ברית אבות על הלכות מילה ס"ה אות כו).

המשפחה (נשואה) למלווה, ובעלה (של אותה מלווה) ילווה את החתן⁹⁴, והאמא תצטרף לליווי.

מנהגנו שהחתן תחת החופה מלוכש בקיטל⁹⁵, וישנם נוהגים ללבוש פריט שלבשו הרבי⁹⁶.

המלווים את החתן והכלה אווזים בידיהם נר מימינם ומשמאלם של הזוג⁹⁷.

וכן כתב אות שלום הל' מילה בהוספות לסי' רס"ה סקכ"ב ושו"ת באר משה ח"ג סי קפ"ד. 94 מכיוון שהמנהג שיהיו השושבינים זוג איש ואשתו (זוהר שם).

95 "אלא שלובשים אותו תחת מלבוש העליון כדי שיהיה בלי בליטה" (אג"ק ח"ה ע' פז). – ולכן אחרי שלבש הקיטל על הסירטוק, ילבש מעליו מעיל נוסף או סירטוק (של הרבי אם יש בנמצא). וכן כתב בשו"ת נהרי אפרסמון (חיו"ד סי' כב).

תחת החופה בחתונתו, היה הרבי לבוש בקיטל אשר נתפר מבגד של אדמו"ר הזקן, שהלביש לו חותנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ לפני כיסוי פני הכלה בהינומא ("באדעקעניש") (חד בדרא עמ' 117).

ובטעם הסיבה ללבישת קיטל נאמרו כמה טעמים:

א. לרמז שעוונותיו נמחלים כביום הכיפורים שלובשים בגדי לבן ע"ש שנאמר (ישעיהו א', י"ח): "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו" (מטה משה ח"ג בהכנסת כלה אות ב. ועי' שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תרגז, שכן היה מנהג קדום במצרים שבזמן החופה לובשים לבן שנאמר וגילו ברעדה, ושמנהג יפה הוא).

ב. משום שבגד זה רומז לחירות, כמו שיש הנוהגים ללבוש בליל פסח, ומרמז שהחתן נעשה עתה בן חורין מחטאיו (מטעמים קג).

ג. חתן דומה למלך, וכמו שמכבדים את המלך ומלבישים אותו, כך מלבישים את החתן והוא סימן גדלות (יעב"ץ, מטעמים חתן וכלה אות קלו).

ומפני זה ביום הכיפורים שלאחרי חתונתו אין לובש קיטל ומתחיל בשנה שלאחריה (ספר המנהגים עמ' 58. גם קיטל אחר לא ילבש, אג"ק ח"ו עמ' קעב. ומהלשון משמע, שאם מאיזו סיבה שתהיה לא לבש בפועל את הקיטל בחופתו, ילבשו ביום הכיפורים).

96 כהנ"ל שהרבי היה לבוש בקיטל שנתפר מבגד אדמו"ר הזקן.

וראה מה שכתב בספר 'מבשר טוב' (ביאלא עמ' רמ"ח) שזקינו הרה"ק בעל דברי בינה זי"ע בחתונת בניו הקדושים היה נוהג ללכת לחופה במקל של רבינו הק' בעל נועם אלימלך, וכלים ומלבושים שונים שהיה לו מאבותיו הק' וצדיקים שלפניו.

97 ראה מה שכתב בתשב"ץ (אות תסז) הטעם למה שהולכים לחופה בנרות דולקים, שהוא רמז למתן תורה, שנאמר "ויהי קולות וברקים". ונקוט האי כלל בידך, כל המנהגים של חתן וכלה אנו למדים ממתן תורה שה' מראה עצמו לישראל כחתן נגד כלה.

ובמטה משה (חלק ג' הכנסת כלה ב') כתב הטעם שלכל אחד יש נר בידו, כי לאשה יש לה נר"ב אברים, ולאיש רמ"ח, ויחדיו הם ת"ק, ב' פעמים נר. ועוד ב' פעמים נר בגימטריא פרו ורבו, והוא סימן שיהיו פריץ ורבין.

בעת שמוליכין את החתן לבאדעקעניש (כיסוי פני הכלה⁹⁸), וכן אח"כ כשמוליכין החתן והכלה לחופה⁹⁹ - מנגנים ניגון ד' בבות¹⁰⁰.

מנהגנו להעמיד את החופה תחת כיפת השמים ולא תחת גג¹⁰¹, אבל אפשר

98 הטעם למה שיש נוהגים שהחתן הוא שמכסה את פני הכלה קודם החופה כתב המהרי"ל, שהוא על שם הפסוק "ותקח צעיף ותתכס". ובספר טעמי המנהגים (עמ' תה) הביא בשם דברי שאול, כי הבינה בשכלה שמעתה אסור לה ללכת פרועת ראש, טעם אחר: משום שנפסק בשו"ע (אה"ע סימן סה ב) שאסור להסתכל בכלה, ומאידך מוסיף הרמ"א שמותר להסתכל על תכשיטיה, לכן מכסים את פניה בהינומא (לקוטי מהרי"ח ח"ג דף קל).

99 בשבת האחרונה לפני הסתלקות הרבנית נ"ע (ש"פ יתרו תשמ"ח), הורה הרבי להוסיף בקונטרס ליקוטי שיחות השבועי שיצא לאור לקראת השבת, הוספה מיוחדת (שלא כרגיל כלל וכלל) קטע מתוך מאמר של אדמו"ר האמצעי (נדפס לאחר מכן במאמרי אדמו"ר האמצעי דרושי חתונה ח"ב בסופו. לקו"ש חל"א עמ' 261), המדגיש את מעלת יום הנישואין והשפעתו על כל משך החיים, וזה לשונו:

"הטעם שמעמידים החתן תחת החופה, ביום חתונתו, כי החופה הוא בחינת מקיף וכל מה שיעסוק בעבודת ה' עד ימי חייו נמשך לו ממקיף בעת הזאת ולכן צריך לקשר מחשבתו בה' אז שעי"ן כן ימשיך ממקיף אז וכו', וד"ל".

100 ספר המנהגים חב"ד ע' 76.

נראה לומר שזהו ע"פ דברי הזהר "כד אתיין לה לחופה בכמה מיני נגונא, צריכין ישראל לאתערא לון לתתא בשירות ותושבחות בכל מיני נגונא" (כשמביאים את הכלה לחופה בכמה מיני ניגון, צריכים ישראל להתעורר למטה בשירות ותושבחות בכל מיני ניגון).

בשולי הגיליון מכתב לחו"כ מתאריך ד' טבת תשמ"ו הוסיף הרבי "בודאי החתונה כדת משה וישראל, ולכן כדאי שינגנו קודם טקס הקידושין הניגון הידוע (דד' בבות) של אדה"ז" (נדפס בתשורה [סימפסאהן] אדר תשס"ה).

101 וזהו סימן לפרו רבו "ככוכבי השמיים לרוב" (דברים א, י. כך פסק הרמ"א בשולחן ערוך אבן העזר, סא, א).

ראה גם שו"ת מהר"ם מינץ סי' ק"ט וקשו"ע סי' קמ"ז ס"א, ובשו"ת שארית יעקב אה"ע סי' ר"י כתב ז' טעמים עיי"ש.

ועוד לפי שבעריכת החופה מחוץ לבית יש משום פרסום השמחה, כמאמר הכתוב (ירמיה ל"ג): "עוד ישמע בערי יהודה ובהוצאות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים מחופתם", ו'חוצות' הוא תחת כיפת השמים (שו"ת יהודה יעלה ח"א או"ח סימן לח).

ובשו"ת שאילת יצחק (סימן ס') כתב משום שהחופה אם אינה ברשותו של החתן אינו קונה, ולכן עושים בחוץ ברה"ד שגם לחתן יש חלק בו.

"לכתבו אודות חופה תחת כפת השמים הרי כיון שהובא זה בכמה מקומות וכמה טעמים בדבר, תקוותי חזקה שכולם יסכימו לעשות באופן האמור, ו.א תחת כפת השמים. ואפילו כשנעשית החתונה באולם שכולו מקורה יכולה החופה להיות בחוץ בסמיכות להאולם, וכמו שהיה כבר בכמה וכמה חתונות כאן. ויהי רצון שיתברכו ככוכבי השמים" (שגם זה אחד הטעמים להאמור,

לעשות חופה באולם, אם במקום החופה אין שם גג או שהוסר החלק הזה בזמן החופה¹⁰².

אחרי כיסוי פני הכלה, יכנס החתן לחופה ולאחריו הכלה¹⁰³, ולאחר מכן מקיפה הכלה את החתן יחד עם השושבינות שבע פעמים¹⁰⁴.

תחת החופה יתיר החתן את כל הקשרים שבבגדיו, וכן יתיר את קשרי נעליו¹⁰⁵. לפני החופה יוציא מכיסיו או ממלבושיו את חפציו (מטבעות וכיו"ב) שלא

וק"ל" (אגרות קודש חי"ו ע' תיג).

102) ע"פ ספר שערי נישואין עמ' ערד.

אך בזיווג שני (בפרט אם אין צפויים עוד ילדים) אין מדייקים בזה (פתחי תשובה לשו"ע אבהע"ז סימן ס"א).

103) להודיע שמדעתה נכנסה (נטעי גבריאל פרק י"ז ס"ק יא).

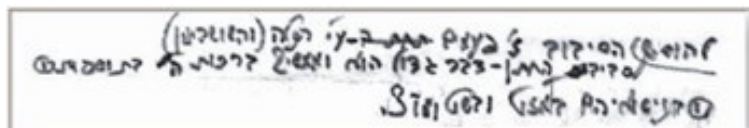
104) תורת חיים עה"ת (רבי דובער שניאורי). וכ"כ בשלחן העזר (ח"ב דף ל"ב ע"ב) שכן המנהג בירושלים.

ובשו"ת שארית יעקב אה"ע סי' ח"י כתב הטעם להורות שנישואין הם לשם הקב"ה אשר הוא שוכן בשבעה רקיעים כדאיתא בחגיגה דף י"ב ע"ב.

ובכלילת חתנים פ"ח אות ה' כתב שהמנהג באה"ק לעשות שבע הקפות, והוא עפ"י סוד שבע חופות שעשה הקב"ה לאדם וחוה בגן עדן.

מענה לחתן שכתב שלפני מנהגי העדה שלהם לא נוהגים שהכלה תסובב את החתן תחת החופה, ואילו צד הכלה כן רוצה:

להוסיף: הסיבוב ז' פעמים ע"י הכלה [והשושבינים] סביב החתן – דבר גדול הוא וממשיך ברכות ה' בתוספת בנישואיהם במז"ט ובשטומו"צ [במזל טוב ובשעה טובה ומוצלחת].

105) ספר המנהגים חב"ד שם - "מתירים כל הקשרים שבלבושי החתן".

כך עולה מתוך דברי הרבי על חתונת גיסתו, בתו הצעירה של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, ושם מספר הרבי על החתן ש"התירו קשר עניבתו". והוסיף הרבי - "כמדומני, בחתונתי פתחו ג"כ הפאדטישקעס" (הכוונה לכתפיות, "שלייקעס").

ונקבע מנהג זה בספר המנהגים (ע' 76): "מתירים כל הקשרים שבלבושי החתן". וב'כפר חב"ד" (גליון 787 ע' 33) מובא מה שסיפר חתן אחד, שהרבי טרח להזכיר לו זאת לפני חופתו. וראה גם שולחן מנחם ח"ו ע' רג.

'חקרי מנהגים' (מהדורת תשע"ד) ח"ד ע' רב - רג.

וראה מה שכתב בשלחן העזר ח"ב דף ל"א ע"ב אות ב' בשם ספר המטעמים והטעם משום כשפים.

יהיו בשעת הקידושין¹⁰⁶. את כתיבת התנאים כותבים סמוך לחופה¹⁰⁷, כדי שאם הצדדים יחזרו בהם יהיה קל יותר לבטל את השידוך מאשר באם יהיו תנאים ועדים¹⁰⁸.

סדר החופה והקידושין צריכים להיעשות ע"י אדם¹⁰⁹ ירא שמים ושבקי בהלכותיהם¹¹⁰, ומנהגו שצד הכלה¹¹¹ בוחרים את הרב מסדר הקידושין וכן את

וכ"כ שערי הלכה ומנהג אע"ה אות ל"ט שלא יהיה שום קשר עליו שמתירים את העניבה ושרוכי המנעלים וכדומה ע"כ.

106) ספר המנהגים חב"ד שם.

בשולחן העזר (ח"ב בהערות דף קל"ו) מובא שהחתן הולך לחופה בכיסים ריקים **כדי להזכיר לו יום המיתה** שאז "אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב".

ויש שכתבו טעם להורדת התכשיטים כיון שבחורבן הבית גזרו שלא ללבוש עטרת חתנים ועטרת כלות ואין אנו יודעים אלו תכשיטים בדיוק אסרו, ולכן מספק מחמירים בהכל (קובץ מסורה ח"ה עמוד נ"א).

107) אגרות קודש ח"ז אגרת א'תתפו (עמוד יט), כפר חב"ד גל' 1430 עמ' 30.

108) מפי הרה"ח רי"ל גרונר, וראה עד"ז בהוספות לאגרות קודש אדמו"ר הזקן, ע' תסו.

וראה מה שכתב בנטיעי גבריא (שידוכים – תנאים, פכ"ו סעי' ו') שעד שנת תשי"ד או תשט"ז נהגו אנ"ש בחסידי חב"ד לעשות תנאים כרגיל, באותה תקופה שאל מיששו על דבר עריכת תנאים במשפחתו, כ"ק אדמו"ר ענה לו(וכמדומה שאמר ששמע כן מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ), שטוב יותר וכדאי לא לעשות תנאים, אלא ווארט עם קנין. והטעם שבאם חס ושלום מאיזו סיבה שהיא ירצו לבטל השידוך, קל יותר באם יהיה רק ווארט מאשר לאחר כתיבת התנאים וחתימת העדים וכו', והוסיף שאת התנאים יעשו בסמיכות לחופה.

109) הרמב"ם כותב שהחתן המקדש מברך את הברכה, ואם שלח שליח לקדש, השליח מברך (משנה תורה לרמב"ם, ספר נשים, הל' אישות פ"ג, הל' כ"ג). אולם מנהג בני אשכנז היה שאדם אחר מברך ולא המקדש עצמו (כדי לא לבייש את החתן אם לא יודע לקרוא) (סמ"ג, עשה מ"ח; הגהות מיימוניות [נכתב על ידי מאיר הכהן, תלמידו של מהר"ם מרוטנברג], רמב"ם הל' אישות, פ"ג, הלכה כ"ג, הרמ"א בשו"ע, אבע"ז, סימן ל"ד, סעיף א'). ומנהגו כמו שכתבי למעלה.

כבר בתקופת התלמוד היו נוהגים לערוך את הקידושין במעמד רב מסדר קידושין (כנסת יחזקאל סימן עב).

אך לפי הרמב"ם (תשובות הרמב"ם קנ"ו) זה התחיל מאוחר יותר בתקופת הראשונים.

110) "כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לא עסק בהם" (מסכ' קידושין דף י' עמ' א').

111) בספר "ימי בראשית" ע' 405 מובאים דברי הרבי שסידור הקידושין שייך לצד הכלה. וראה בארוכה שבועון כפר חב"ד גליון 1501 ע' 52.

וראה בשו"ת מהר"י שטייף סי' קל"ב שכתב "דבמקום שהמנהג שצד הכלה בוחר במסדר קידושין ילכו אחר המנהג".

מקום החתונה¹¹², לפי שיקול דעתם וראות עיניהם.

הכלה תעמוד לימן החתן. והמברך את ה"שבע ברכות" מצדד עצמו ופניו לכיוון מזרח¹¹³.

סדר חופה וקידושין מתחלק לשני חלקים. (א) סדר הקידושין. (ב) סדר נישואין. מעשה הקידושין - הוא האירוסין שמקדש את האישה בטבעת לעיני שני עדים כשרים שאינם קרובים לצד החתן והכלה¹¹⁴, לפני שמקדשה בטבעת יאחז בטבעת ובאמירת "הרי את" מתחיל החתן לענוד את הטבעת על אצבע הכלה¹¹⁵ ואוחז הטבעת על אצבע הכלה, ובתיבה האחרונה כבר הטבעת על ידה¹¹⁶. (במילה "ישראל" יעזוב הטבעת וירים את ידו)¹¹⁷.

(112) "במ"ש אודות מקום החתונה, המנהג ברובו הוא שנעשה במקום צד הכלה, ז.א. במקום שהם רוצים בו, ויהי רצון שיהיה בשעה טובה ומוצלחת ולבנין בית חסידותי בכל הפרטים" (אגרות קודש חט"ו ע' של).

(113) באר היטב, אבן העזר סימן סא סעיף ז'. וראה "בנין עדי עד" [ברוקלין תנש"א, ליפיש] שכן נהג הרבי.

טעם המנהג שהכלה עומדת לימין החתן הוא על שם הפסוק [תהלים מה] "נצבה שגל לימינך בכתם אופיר". ופרש"י, אשתך תתיצב לימינך. ועוד נצבה שגל לימינך סופי תיבות כלה.

וכן כתב הרוקח [סימן שנא]. וכן הוא בספר מטה משה [הלכות הכנסת הכלה אות ד']. וכן כתב בשו"ת מהר"ם מינץ [סימן קט], והובא בכנסת הגדולה [סימן סא הגהות בית יוסף סק"ג], שצריך להעמיד החתן לשמאל הכלה, כדי שהכלה תהיה לימין החתן. וכן כתב בדברות מהרי"ל.

(114) וכן פועל שעובד אצל החתן או הכלה - פסול להעיד בחתונתם מפני שהוא תלוי בהם במשכורתו.

(115) יש להקפיד שעדי הקידושין יהיו נוכחים זה ליד זה באופן ששניהם כאחד יראו את מעשה הקידושין. ערוך השלחן [סימן מב סעי' לא]. וראה נטעי גבריאל [עמוד פט] שכתב שאפשר שבדיעבד אם יודעים שיש עוד עד, אין צריך להיות נוכחים זה מול זה, דאינו רק כמו אחד מחלון זה ואחד מחלון זה דכשר. ועיין באוצר הפוסקים [סימן מב סעי' ב' ס"ק כ' אות ה'].

וכן הזהיר הרשב"א שעדות ראייה וידיעה ממש בעיני [סימן תשפ].

וכן כתב מהר"ם מינץ בתשובה [סימן קט], וכן כתבו ביד אהרון [סי' כז הגה"ט אות ד'], ובבן איש חי [פר' שופטים אות ה']. ע"ש.

(116) שלחן העזר ח"ב דף מג ע"ב.

צריך להקפיד שהעדים יראו את מעשי הקידושין (נתינת הטבעת) וישמעו את החתן אומר את אמירת "הרי את" וכו' (ראה בשו"ת מהר"ם שיק חו"מ סי' נ"ז שרבו המהר"ם סופר קרא לעדים שיראו הנתינה בשעת החופה והוסיף שכן אני נוהג אחריו).

(117) ע"פ ספר הנישואין כהלכתם עמ' ריד ועמד' תקצ. מנהג חב"ד מובא בספר שערי נישואין עמ' רפה ומקורו מרמ"א אבן העזר סי' לא ס"ב.

אם אמר "הרי את מקודשת לי בטבעת זו", ולא סיים כדת משה וישראל, אין זה מעכב בדיעבד¹¹⁸.

כיום נהוג לקדש בשווה כסף בצורת טבעת¹¹⁹ ללא תוספת אבן טובה¹²⁰, ומובא בספרים שטבעת זו צריכה להיות כמו סמ"ך וכמו מ"ם - עגולה (כסמ"ך) מבפנים, ומרובעת (כמ"ם) מבחוץ¹²¹. ועל פי הקבלה יש לקדש בטבעת של כסף¹²².

שתיקתה של הכלה בקבלת הטבעת מהווה הסכמה לקידושי החתן (שו"ע אבן העזר סימן לא סעי' ב') וראה עוד בליקוטי שיחות ח"א עמ' 51 את המשמעות הפנימית לשתיקת הכלה בקידושה.

118 הגה השו"ע (סימן כז סעיף א') כתב שהמקדש אומר לה הרי את מקודשת לי בזה. ולא כתב כדת משה וישראל. אבל הרמ"א הוסיף בשם הכל בו לומר "כדת משה וישראל" וסיים, שכן נוהגים לכתחילה (משמע שבדיעבד אם לא אמר את אותם תיבות יצא). וכן כתב במהרי"ל (הלכות נישואין).

119 כתב החינוך הטעם מפני שתהיה לו למזכרת תמיד (מצות תקנד). ובפסקי הסיידור לאדמו"ר ברכת אירוסין ונישואין נאמר: "ואח"כ מקדש החתן את הכלה בטבעת, ואומר: הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל".

וכן כתב בשו"ת אבני נזר (סימן שפ"ד א') "דכסף דקרא לאו כסף ממש אלא מטבע, וכסף הוא שם מושאל למטבע, משום דסתם מטבע הוא כסף וכ"ש לפי ההלכה דכספא טיבעא לגבי דהבא וכ"ש לנחשת, וכן מוכח מדבריו" (דף י"א).

120 כתב השו"ע הטעם, מפני שיש אומרים שאם קידשה בדבר שאין בקיאים בשומתן, ופעמים טועים בהם הרבה... צריך שומא מפני שלא סמכה דעתה (שו"ע אבע"ז סי' ל"א ס"ב ורמ"א שם). וראה תוס' בד"ה "הלכתא שיראי לא צריכי שומא" (קידושין דף ט' עמ' א').

121 ומקורו בזהר (בהקדמתו לחלק א' דף ד' א') וזה לשונו: "כך יש לתקן טבעת כתקנת מורי ורבי (ה"ה הגה"ק מוה"ר צבי הערש מוידיתשוב בעל עטרת צבי וצ"ל) מרובע מבחוץ ועגול מבפנים וכו' והוא לסימן טוב ולמזל טוב שלא יהיו שני הפכים חלילה, אלא יולידו זה מזה וזו מזו בהתחברות ויחוד כשר וקדוש בקדושה וטהרה"

עוד כתב שם בזהר (דף כ' עמ' ד') "קבלתי ממורי דודי הקדוש שהטבעת קדושין צריך שיהיה עגול מבפנים ומרובע מבחוץ בריבוע גמור כעין שני דלתים וכו', והעושה טבעת קדושין כזה מממון בעלה דוקא יהיה מובטח שלא תהיה אשתו עקרה כל ימיה" עיין שם. וכן ראה דרכי חיים ושלום (להרה"צ כו' ממונקאטש) סי' תתרמח.

122 "כ"כ הבן איש חי (פרשת שופטים סעי' ח') "יש נוהגין לקדש בשלש מטבעות של זהב כסף ונחושת, ונראה מצוה מן המובחר לקדש בטבעת כסף", וכתב שם משום שהכסף הוא כנגד החסד, והטבעת מסמלת את האור המקיף שהאשה מקבלת מהבעל על ידי קידושין, ועוד כתב שאותיות כסף הינם אותיות עולות, כ' ס' ה', לעומת זאת אותיות זהב הינם יורדות, שהרי ז' היא הגדולה ואחריה ה' ואחריה ב', וסימן טוב אותיות עולות המרמזות לעלייתם של בני הזוג בחייהם, וסיים שזהו סגולה נפלאה שתוליד לו בנים. וכ"כ בספר תשובות ונהגות (כרך ב' סי' תרל"ח) "ובארץ ישראל רבים מקדשין בטבעת של כסף עגול מבפנים ומרובע מבחוץ", ועיין עוד באוצר הפוסקים (סי' כז סעי' א' אות ח') שם הביאו שהמהר"ם אמר שקידושי בנו עם ביתו של בעל השמן רוקח

אבל אף על פי כן, מנהג חב"ד בפועל לקדש בטבעת עגולה (גם מבחוץ)¹²³, ומזהב דווקא¹²⁴.

הטבעת צריכה להיות חלקה¹²⁵ בלי חריתות וסמלים¹²⁶.

יקח הטבעת ביד ימינו ויענוד על אצבע הכלה הסמוכה לאגודל שעל יד הימנית שלה¹²⁷, אך אם הוא איטר יד יענוד הטבעת ביד שמאל,

היה בטבעת של כסף.

(123) יש כתבו הטעם שהטבעת עגולה שאין לה קץ וסוף, כך הברית בין האיש לאשה היא הרית עולם ואין לה סוף. ויש שכתבו הטעם לפי שהבעל מקיף את האשה כטבעת וחוסה תחת כנפיו, והוא סוכך עליה לשומרה מכל דבר רע. וראה עוד בזה באוצר מנהגי ישרון (עמ' 36), ובליקוטי מהרי"ח (סי' לא, ערך חתן).

(124) ספר המנהגים עמ' 76, וראה אגרות קודש חלק ג' עמ' תכט, לא לקדש בטבעת כסף מוזהבת. וכן ראה ע"פ ספר הנישואין כהלכתם עמ' ריד ועמ' תקצ. ע"פ הרב גרונר, נהוג להשתמש בזהב צהוב.

וכ" המרדכי (קידושין סי' תפ"ח) "נהגו העם לקדש בטבעת של זהב בלא אבן יקרה בתוכה משום דרוב בני אדם אינם בקיאים בשומא, וכן כתב בכלילת חתנים (פ"ט אות ז') שלכן נהגו לקדש בטבעת של זהב.

וכתב בכנסת הגדולה (סימן לא אות ב') "מנהגינו שאנו נוהגים עכשיו לקדש בטבעת מזהב" ובשלחן העזר (סימן ח' ס"א ק"כ) כתב "כן נוהגין בכל המדינות ובכל תפוצות ישראל לקדש בטבעת של זהב".

"הקידושין בטבעת של זהב.. לכאורה הייתה הטבעת הייתה צריכה להיות של כסף מכמה טעמים: (א) לשון המשנה הוא "בכסף ובזוהר כסף" (ב) ע"פ הקבלה צ"ל טבעת של כסף. (ג) קידושין הו"ע של אהבה, שזו"ע כסף, מלשון "נכסוף נכספת", אבל בפועל היו הקידושין בטבעת של זהב. טעם הדבר יחשוב כל א' כרצונו, אבל בכל אופן, כך היה [כ"ק אדמו"ר (הרי"צ) היה אומר "כך שמעתי"] [תורת מנחם ח"י ע' 199].

הטעם לענידת הטבעת דווקא: שיחת שבת פרשת בלק התוועדויות תשד"מ חלק ג' עמוד 2115. שיחת שבת פרשת וישלח תשי"ד, תורת מנחם חלק י' עמוד 200.

בכתבי רבותינו נשיאנו מופיעים ביאורים רבים למנהג זה (טבעת קידושין - הלכות, מקורות וטעמים בפרד"ס התורה ובמשנת רבותינו נשיאנו).

(125) מקדשין בטבעת של זהב חלקה, שלא יהיה חרות בה (גם לא בפנים) שום דבר (ספר מנהגים חב"ד ע' 76).

(126) "ישנם כאלה שחוקקים על הטבעת את יום הנישואין, ובדאי שענין זה לא צריך להיות בשעת הנישואין, מטעמים אחרים, אבל כ"ק מו"ח אדמו"ר דייק שלא יהיה חקוק שום דבר, עד שצוה שיגררו את ה"פראבע" (חותמת מבחן ע"ד סוג הזהב)" (שלחן מנחם ח"י עמ' רי').

(127) על פי מנהגן של ישראל החתן עונד את הטבעת ביד ימינו על האצבע שביד ימינה, וכן מבואר בבאר היטב (אבהע"ז סי' כ"ז ס"ק א') בשם מהר"ם מיניץ (סי' ק"מ): "ויקדש בימין ידיה וגם בימין הכלה".

גם אם הכלה איטרת יד יענוד הטבעת על אצבע של יד ימינה¹²⁸.

לא נכון שכלה תענוד טבעת על אצבע החתן בשעת החופה וכמה טעמים נאמרו על כך¹²⁹, אך איסור אין בדבר¹³⁰. אך נכון שלא ילבוש החתן הטבעת מטעם "שלא ילבש גבר שמלת אשה"¹³¹.

וכן כתב **כתר שם טוב** (עמ' תריד) שמנהג ארץ ישראל לתת הטבעת באצבע הסמוכה לאגודל ושכן כתבו בכנסת הגדולה, ומרן החיד"א.

וגם **הבן איש חי** שכתב שדעת המקובלים שטבעת הקידושין מקומה על אצבע האמה מ"מ כתב: (שו"ת רב פעלים חלק ב', קונטרס סוד ישרים סימן א') "מיהו ראיתי להרב יד אהרון שכתב בשם מהר"ם מינץ שישים טבעת הקידושין באצבע הסמוך לאגודל הנקרא בשם אצבע בסתם", וכתב (היד אהרון) שכן הוא מנהגם ומנהג כל ספרד אשר שמענו.

ומסכם הרב **פעלים** שאע"פ שהמקובלים כתבו שיענוד טבעת הקידושין על האצבע האמצעית הנקראת אמה, מ"מ גדול כח המנהג בעיר הקודש ירושלים וכן הוא גם פה עירנו בגדאד כך נוהגין [וכ"כ בבן איש חי, פרשת שופטים אות ט' בקיצור].

אך אין כל זה לעיכובא ולכן אם טעה וענד את הטבעת באצבע אחרת אין צריך לחזור ולקדשה באצבע הסמוכה לאגודל. [כנסת הגדולה סי' ל"א הגה"ט אות ה'].

והטעם לזה שענוד באצבע הסמוכה לאגודל כתב בשו"ת נחלת שבעה [סי' יב] משום שאצבע זו היא השימושית ביותר ובה מראים האותיות לתינוקות והיא נראית לעיני כל, ולכן שמים בה הטבעת כדי שיראו כולם שהיא מקודשת ולא יקפצו עליה לקדשה.

(128) הנישואין כהלכתם פרק ז' סעיף כ"ג.

וכן כתב בשו"ת בצל חכמה ח"ה סי' ל"ו, וראה עוד ב"ימין משה" עמ' נ"ב.

(129) הטעם בזה שיבאו לטעות שאין הקידושין מתקיימין אלא כששניהם נותנים טבעות זו לזו, ועוד שהוא חוקות הגויים [בשו"ת אגרות משה אבהע"ז ח"ג סימן יח].

(130) מדברי הרבי הרי"צ נראה דלא סבירא ליה שיש בזה סרך איסור, אלא שעדיף טפי לתת הטבעת

אחרי החופה, דכתב [אגרות קודש ח"ח עמ' קעח]: "בדבר שאלתו אודות סיבוב הכלה תחת החופה ומה שהכלה

נותנת טבעת להחתן, צריך לעשות כמנהג המקום .. ונתינת הטבעת מהכלה אל החתן טוב יותר בשעה

שטועמים אחר החופה ומי שיקבל יקבל, והשי"ת יצליח להם בגשמיות וברוחניות".

(131) מדברי הרבי - שכתב: "במענה על מכתבו, בו שואל שע"פ שמצא כתוב בספרים, עשה לו טבעת כסף ועלי' חקוקים שמות קדושים, ושואל חוות דעתי אם ישא אותו על ידו בתור סגולה כו'. הנה לפי הידוע לי, הרי בסביבתו ובמקום שנמצא - רק נשים לובשות טבעות, ובמילא יש בזה חשש הן משום לא ילבש גבר גו', וזהו נוסף על ענין קדושת השמות החקוקים בטבעת שיש להזהר בזה הרבה, הן בענין המקום שעובר דרך שם או שנכנס לשם, וכן בענין קדושת השמות עצמם, כיון שנשתבשו הספרים - ובפרט אותם הספרים שנדפסו בלא הסכמה כלל או בלא הסכמות מאנשים ידועים. ובמילא מכל אלו הטעמים, לדעתי לא ישא הטבעת, ולכל היותר כיון שכבר עשה מעשה

לאחריי מעשה הקידושין נוהגים לכבד אדם לקרוא את הכתובה¹³², ומנהגנו לכתוב את הכתובה ולהחתים את העדים מבעוד יום ולא בליל החופה¹³³.

ונחקקו השמות, הנה יחזיק הטבעת בחדרו בו ישן" [שלחן מנחם, ח"ה סי' קלח].

וראה עוד דברי הרבי שכתב [תורת מנחם, תשד"מ ח"ג עמ' 2115] בהמשך הביאור שם מדוע המנהג לקדש בטבעת, וז"ל: "ולכן צריכים לקדש בטבעת [בכלי דהוה כלבוש] - שבזה לא שייך ענין של פירות, ובמילא לא נשאר לבעל חלק בזה, דמכיון שנתן את הטבעת לאשה שיהי' לבוש עבודה - שוב אינו יכול להשתמש בזה, כי: [א] טבעת יכולה להיות על אצבע של אדם אחד בלבד, ובמילא בזמן שהאשה לובשת את הטבעת - אין יכול הבעל ללובשה.

[ב] אפילו כאשר האשה מסירה את הטבעת מאצבעה - אין יכול הבעל ללובשה מפני האיסור ד"לא ילבש גבר שמלת אשה". עיי"ש. וראה עוד בגדר "לא ילבש גבר" בדברי הרבי, שלחן מנחם, ח"ד עמ' קלג.

(132) וכן היה בחתונת הרבי עצמו, שכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ אמר את כל הברכות, אולם בקריאת הכתובה כיבד את האדמו"ר מראדזין.

ומספר הרבי על חתונת בתו הצעירה של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ: "כל הברכות אמרם כ"ק - כל שבעת ימי המשתה".

הטעם לקריאת הכתובה בין הקידושין לנישואין הוא על פי המבואר בתוס' [פסחים קב עמ' ב' (ו)הרא"ש בשם רבנו תם, ובמרדכי (ריש כתובות אות קלב)]. והובא גם ברמ"א [סימן סב סעיף ט'] כדי להפסיק בין הקידושין לנישואין כדי שיהא אפשר לברך על כוס הנישואין ברכת בורא פרי הגפן שנית. ועוד נראה כדי שהחתן ידע על מה הוא מתחייב לפני הנישואין.

(133) ע"פ ספרי שערי הלכה ומנהג עמ' קיז.

וכן דעת המרדכי [גיטין סי' שמב] שהעדים חותמים על הכתובה קודם מעשה הקידושין, וקודם ברכת האירוסין. וכתב בספר עדות לישראל שכן נוהגים רבים בזמנינו, שבטרם ההליכה לחופה כותבים את הכתובה והעדים חותמים. ולא כמו שכתב ספר 'ההפלאה' (סימן סו ס"א) שאין לעדים לחתום קודם הקידושין, דמיחזי כשיקרא שחותמים על נוסח דברים שכבר קידש את הכלה, ואמר לה הוי לי לאינתו וכו'.

וראה מה שכתב בשו"ת מנחת אשר (ח"ב סימנים צא - צה): שאין כל קפידא לכתוב ולחתום הכתובה ביום ולעשות החופה בלילה. כיוון שמדברי מהר"י וייל (סימן ז'), הריב"ש (סימן צד) והבית יעקב (סימן קלג), מבואר בהדיא שכן יכול אדם לקבל על עצמו שיעבוד כתובה עוד לפני האירוסין, שלא כדברי הר"מ פיינשטיין שהוכיח מהתוס' (ב"מ ז' עמ' ב' ד"ה "בזמן") שכתבו שאין לחוש שכתב לה את הכתובה קודם האירוסין, דהיינו שגם אם כן כתב לה לא מהני, דלא שייך כתובה קודם האירוסין, דבאמת מפשטות דברי התוס' משמע שדווקא כן יכול לכתובה כתובה לפני האירוסין, אלא שאין דרך לעשות כן ולכן אין לחוש לכך. על כן אין לפסול כתובה שנחתמה ביום קודם הקידושין שיהיו רק בלילה, משום שטר מוקדם.

ובשו"ת רבבות אפרים סימן תקס"א הביא טעם להקפיד על כתיבת הכתובה דוקא ביום, משום דאין כותבים שעות אלא בירושלים, נמצא דחלות דין השטר אינו חל אלא בסוף היום, ואם יכתבו בכתובה את זמן החופה שהוא בלילה, יחול השטר רק למחרת לפנות ערב, ועד אז הרי הוא משהה אשתו ללא כתובה.

לאחריי קריאת הכתובה מגיע החלק השני והוא תחילת סדר הנישואין – ע"י שבע ברכות לחתן והכלה, ברכות אלו אומרים על כוס יין.

כוס היין שבו מברכים הברכות יהיה בכוס זכוכית.¹³⁴

ישתמשו בכוס אחת הן לברכת האירוסין והן לברכת הנישואין.¹³⁵

אחרי גמר הברכות המנהג שאין המברך שותה מהכוס, אלא נותן לחתן ולכלה

"כתיבת הכתובה (לא סמוך לחופה אלא) מבעוד יום, וגם קבלת הקנין וחתימת העדים מבעוד יום, ובעת החופה רק מסירת הכתובה. ולהעיר, שע"פ דין יכול להיות שעבוד הכתובה גם כמה ימים קודם הנישואין" (תורת מנחם ח"י עמ' 199).

134 הרבי רגיל להשתמש בגביע כסף לכל ענין של כוס של ברכה. אבל בנידון דידן הרי נהוג שכוס זו עצמה החתן שובר (ראה שלחן מנחם ח"י ע' רח. וש"נ), וא"כ בהכרח להשתמש בכוס זכוכית (ועוד לענין הדיוק בזכוכית - ראה 'מנהג ישראל תורה' ח"ד ע' סז).

וכנראה שמתחילה לא היה מנהג זה ידוע כ"כ, ולכן מצינו תמונות מהשנים הראשונות בהם נראה הרבי אוהז בגביע כסף (ראה 'מקדש ישראל' ע' 95 וע' 107). ואכן בשיחת ש"פ וישלח תשי"ד (תו"מ ח"י ע' 200) סיפר הרבי שבחתונת בתו הצעירה של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ "לא עשו כפי שנוהגים כאן", ששוברים כוס אחרת, אלא שברו את אותה הכוס שבירכו עלי". וכנראה שמני אז התחילו לדייק בזה יותר.

וכן משמע במהרי"ט בצפנת פענח (פרשת דברים) שכתב שיש לקחת דוקא זכוכית שאם יקח כלי חרס יאמרו ח"ו אין לנו תקנה, ולא כמו שכתב הבן איש חי [פר' שופטים אות יא] שמנהג בבל לשבור כוס קטן פרפורי, ולא נהגו לשבור כוס זכוכית, ויתכן שהוא מפני שחוששים לתקלה מהרסיסים הנתזים לכל עבר, אמנם זה היפך ממה שכתבה הגמרא "כהיהא דזוגיתא חיורתא", שכתבו התוס' שמכאן נהגו לשבר זכוכית בנישואין, ומשמע דוקא זכוכית.

ואל תקשה הרי בברכת האירוסין אין הכוס מעכבת וממילא דינה כשאר ברכות הנהנין שלא ניתן להוציא אחרים ידי חובה ללא שנהגה בעצמו, שכבר תירץ זאת הפני יהושע (בפתחי תשובה סימן לד סק"ה) דאפשר שהטעם הוא משום שעיקר היין לא בא להנאה אלא בשביל המצווה, כך שבאמת חשיב כברכת המצוות שניתן להוציא אחרים גם בלי שיהנה בעצמו, וסיים שעדיין צ"ע.

135 יש שנהגו בשני כוסות נפרדים (ראה שו"ע אבן העזר סי' סב ס"ט ובנו"כ. אוצר הפוסקים שם סקנ"ו. ועוד). אך בספר המנהגים (ע' 76) משמע שלוקחים את אותו הכוס.

וכן משמע קצת מלשון אדה"ז בסידורו: "וקורין הכתובה ויברך שנית על הכוס" - משמע שמדובר באותה הכוס שבירכו עליה ברכת אירוסין. וראה "חקרי מנהגים" (מהדורת תשע"ד) ח"ד ע' רמז ואילך שהביא כמה מקורות לזה.

וראה מה שכתב בילקוי [שובע שמחות ח"א פרק י' ה"א] שמנהג הספרדים כדעת רבינו משולם (הובא בתוס' וברא"ש בכתובות ז' עמ' ב'), לומר גם ברכת האירוסין וגם שבע ברכות על כוס אחד.

ומסדר הקידושין יכול לברך גם ברכת האירוסין וגם ברכת הנישואין משום שקריאת הכתובה היא הפסק, וכיצא בזה כתבו התוס' בפסחים (דף קב עמ' ב') והרא"ש שם.

לטעום מהכוס¹³⁶ [משום חיבוב מצווה¹³⁷].

(136) ע"פ ספרי שערי הלכה ומנהג עמ' קיז.

וכן דעת המרדכי [גיטין ס' שמב] שהעדים חותמים על הכתובה קודם מעשה הקידושין, וקודם ברכת האירוסין. וכתב בספר עדות לישראל שכן נוהגים רבים בזמנינו, שבטרם ההליכה לחופה כותבים את הכתובה והעדים חותמים. ולא כמו שכתב ספר 'ההפלאה' (סימן סו ס"א) שאין לעדים לחתום קודם הקידושין, דמיחזי כשיקרא שחותמים על נוסח דברים שכבר קידש את הכלה, ואמר לה הוי לי לאינתו וכו'.

וראה מה שכתב בשו"ת מנחת אשר (ח"ב סימנים צא – צה): שאין כל קפידא לכתוב ולחתום הכתובה ביום ולעשות החופה בלילה. כיוון שמדברי מהר"י וייל (סימן ז'), הריב"ש (סימן צד) והבית יעקב (סימן קלג), מבואר בהדיא שכן יכול אדם לקבל על עצמו שיעבוד כתובה עוד לפני האירוסין, שלא כדברי הר"מ פיינשטיין שהוכיח מהתוס' (ב"מ ז' עמ' ב' ד"ה "בזמן") שכתבו שאין לחוש שכתב לה את הכתובה קודם האירוסין, דהיינו שגם אם כן כתב לה לא מהני, דלא שייך כתובה קודם האירוסין, דבאמת מפשטות דברי התוס' משמע שדווקא כן יכול לכתובה כתובה לפני האירוסין, אלא שאין דרך לעשות כן ולכן אין לחוש לכך. על כן אין לפסול כתובה שנחתמה ביום קודם הקידושין שיהיו רק בלילה, משום שטר מוקדם.

ובשו"ת רבבות אפרים סימן תקס"א הביא טעם להקפיד על כתיבת הכתובה דוקא ביום, משום דאין כותבים שעות אלא בירושלים, נמצא דחלות דין השטר אינו חל אלא בסוף היום, ואם יכתבו בכתובה את זמן החופה שהוא בלילה, יחול השטר רק למחרת לפנות ערב, ועד אז הרי הוא משהה אשתו ללא כתובה.

"כתיבת הכתובה (לא סמוך לחופה אלא) מבעוד יום, וגם קבלת הקנין וחתמת העדים מבעוד יום, ובעת החופה רק מסירת הכתובה. ולהעיר, שע"פ דין יכול להיות שעבוד הכתובה גם כמה ימים קודם הנישואין" (תורת מנחם ח"י עמ' 199).

(137) ע"פ ספרי שערי הלכה ומנהג עמ' קיז.

וכן דעת המרדכי [גיטין ס' שמב] שהעדים חותמים על הכתובה קודם מעשה הקידושין, וקודם ברכת האירוסין. וכתב בספר עדות לישראל שכן נוהגים רבים בזמנינו, שבטרם ההליכה לחופה כותבים את הכתובה והעדים חותמים. ולא כמו שכתב ספר 'ההפלאה' (סימן סו ס"א) שאין לעדים לחתום קודם הקידושין, דמיחזי כשיקרא שחותמים על נוסח דברים שכבר קידש את הכלה, ואמר לה הוי לי לאינתו וכו'.

וראה מה שכתב בשו"ת מנחת אשר (ח"ב סימנים צא – צה): שאין כל קפידא לכתוב ולחתום הכתובה ביום ולעשות החופה בלילה. כיוון שמדברי מהר"י וייל (סימן ז'), הריב"ש (סימן צד) והבית יעקב (סימן קלג), מבואר בהדיא שכן יכול אדם לקבל על עצמו שיעבוד כתובה עוד לפני האירוסין, שלא כדברי הר"מ פיינשטיין שהוכיח מהתוס' (ב"מ ז' עמ' ב' ד"ה "בזמן") שכתבו שאין לחוש שכתב לה את הכתובה קודם האירוסין, דהיינו שגם אם כן כתב לה לא מהני, דלא שייך כתובה קודם האירוסין, דבאמת מפשטות דברי התוס' משמע שדווקא כן יכול לכתובה כתובה לפני האירוסין, אלא שאין דרך לעשות כן ולכן אין לחוש לכך. על כן אין לפסול כתובה שנחתמה ביום קודם הקידושין שיהיו רק בלילה, משום שטר מוקדם.

ובשו"ת רבבות אפרים סימן תקס"א הביא טעם להקפיד על כתיבת הכתובה דוקא ביום, משום דאין כותבים שעות אלא בירושלים, נמצא דחלות דין השטר אינו חל אלא בסוף היום, ואם יכתבו

לאחר טעימת הזוג מהכוס (ושתיתו על ידי אחד המסובין¹³⁸) עוטפים את הכוס בנייר כסף או בדבר אחר ולאחר מכן החתן¹³⁹ שובר את הכוס¹⁴⁰ בגל

138 בכתובה את זמן החופה שהוא בלילה, יחול השטר רק למחרת לפנות ערב, ועד אז הרי הוא משהה אשתו ללא כתובה.

139 "כתיבת הכתובה (לא סמוך לחופה אלא) מבעוד יום, וגם קבלת הקנין וחתימת העדים מבעוד יום, ובעת החופה רק מסירת הכתובה. ולהעיר, שע"פ דין יכול להיות שעבוד הכתובה גם כמה ימים קודם הנישואין" (תורת מנחם ח"י עמ' 199).

מנהג חב"ד שאחר טעימת החתן והכלה, אחד מן המסובין שותה הכוס כולו ומברך עליו ברכה אחרונה.

140 "הכוס שעליו מברכין את השבע ברכות לאחר שישטעמו ממנו החתן והכלה, נותנים למי שהוא לסיימו, וכוס זה שובר החתן בגללו הימנית" [ספר מנהגים חב"ד ע' 76].

139 כן כתב המהרי"ל – "שהרב החזיק בידו, ואחר כך נתן את הכוס ביד החתן והפך החתן את פניו לאחוריו ועמד נגד צפון וזרק את הכוס אל הכותל לישבר". וכן הוא במהר"ם מינץ "ואחר ברכת נישואין ינתן ליד החתן הכוס של ברכת אירוסין ויזרוק אותו לכותל וישבר". ולא כמו יפה ללב [ח"ד ס' סה סעי' ז'] שכתב "ששכירת הכוס אינו על ידי החתן כי אם על ידי המברך עצמו שהוא החזן, שובר אותו אחר הברכה [ברכת אירוסין] ואחר ששתו" וכן גם כתב חופת חתנים [עמ' לד] "המברך שופך את היין [אחר ברכת אירוסין] ושובר את הכוס בכלי העומד על הקרקע לפני הכלה לזיכרון ירושלים" ולא נראה כמותם.

140 המקור הראשון למנהג שבירת הכוס בחתונה מופיע בתלמוד הבבלי: (ברכות ל, ב - לא, א). "מר בריה דרבינא עבד הלולא לבריה [עשה חתונה לבנו] חזנהו לרבנן דהו קבדחי טובא [ראה את חכמים שהיו מבודחים ביותר] אייתי כסא דמוקרא [הביא כוס של זכוכית לבנה - רש"י] בת ארבע מאה זוזי, ותבר קמיייהו ואעציבו [שבר לפניהם, והתעצבו]. רב אשי עבד הלולא לבריה, חזניהו לרבנן דהו קבדחי טובא, אייתי כסא דווגייתא חיורתא [יקרה ביותר] ותבר קמיייהו ואעציבו.. מכאן נהגו לשבור זכוכית בנישואין תחת החופה.

וכן כתב הראב"ה [ברכות סימו צא] שנוהגים לשבר כוס זכוכית בבית החתונה כולם בשוה כדי לא לבייש מי שאין לו, כדרכ אשי דתבר זוגיתא חיורתא, וכן כתב הריקח [סימן שנג] דמה ששוברין כלי זכוכית בנישואין לפי שנאמר "עבדו את ה' בשמחה וגילו ברעדה", במקום גילה שם תהיה רעדה. ע"כ.

וכ"פ הרמ"א (או"ח סימן תקס סעי' ב') "ויש מקומות שנהגו לשבר כוס בשעת חופה, או לשום מפה שחורה או שאר דברי אבילות בראש החתן. וכן כתב הפרי מגדים (או"ח תקס, משב"ז ס"ק ד'), שמנהגו לשבור הכוס אחר כל ז' ברכות.

ישנם פוסקים אחרונים שסוברים שאין להכריז "מזל טוב" בעת שבירת הכוס מכיוון שכל תקנת הכוס הוא על חורבן הבית וכדי שלא ישמחו יותר מדאי, ויהיה בבחינת וגילו ברעדה [ילקו"י וראה את הפוסקים שהביא], אך לא ראיתי שמקפידים כך בחב"ד, וראה מה שכתב בשולחן העוז (ח"ב דף נ טור ג') שכיוון שסוברים הכוס אחר ברכות הנישואין, אומרים 'מזל טוב' כדי לסיים את החופה בטוב.

ואין לחשוש שבבירת הכוס משום 'בל תשחית' משום שיש סיבה לשבירה הזאת בשביל להזכיר

ימין¹⁴¹.אין מנהגנו לברך ברכת שהחיינו תחת החופה¹⁴².

את החורבן ואינה נעשית סתם, וכל שיש בו מטרה מסוימת בעצם שבירת הכוס, אין בזה משום 'בל תשחית' (פרי מגדים שם).

ובטעם שבירת הכוס ישנם כמה טעמים:

המאיי [תענית דף צו] כתב, ששבירת הכוס הוא זכר לחורבן (וכן כתב בספר המכתם [תענית דף לא ע' ב'] שמנהג שבירת הכוס הוא זכר לחורבן).

וכן הוא במהרי"ט בספר צפנת פענח [פרשת דברים] שכתב, עכשיו נהגו לשבר כוס זכוית משום עגמת נפש זכר לחורבן, ורומזים בתקוה שכשם שזכוית שנשברה יש לה תקנה, (וכדאיתא בעבודה זרה עה ע' ב') כך יש לעם ישראל תקוה וצפייה לישועה, ונוטלין כוס שלם ומברכין ברכת נישואין, חומר שעתיד הקב"ה לשוב עלינו לטובה, כמו שנאמר "וארשתין לי לעולם" וכו'. במחזור ויטרי כתב הטעם [סימן תעא. ועל דרך זה כתב הרוקח הל' אירוסין ונישואין, סי' שנ"ג וסי' שנ"ה]: משום דכתיב [משלי יד, כג] "בכל עצב יהיה מותר". ועוד כתיב "עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה", [ודרשו חז"ל] במקום גילה שם תהא רעדה.

וראה מה שהביא רבנו בחיי בספרו שלחן של ארבע [דף קב, ב] שכתב שם: "צריך אדם לזכור בכל שמחותיו אבלות ירושלים שנאמר: "אם אשכחך ירושלים וכו' על ראש שמחתי"... ועל זה פשט המנהג לשבר הכוס אחר ברכת שבע ברכות.

והשל"ה [דפוס אמסטרדם, שופטים שש מעלות לכסא, דף שעח, א']. הביא מהראקאנטי: "תקנו לשבור הכוס בשעת החופה, כדי לא לתת למידת הדין את חלקו, ועל ידי כן "ועולתה קפצה פיה" [איוב ה', טז]. וכן היה העניין במתן תורה שהיו ישראל ככלה לחתן, קטרג השטן בנתינת הלוחות כי היה ירא, כי כשהיו הלוחות בישראל אז נתבטל מציאת השטן שהוא המוות, ושלטה עין הרע שלו בהסתת העגל ואז נשברו הלוחות".

141) כן כתב בשולחן העזר [סי' ח' אנת כד] "במדינתנו נוהגין שהשמש מניח הכוס תחת רגל החתן והחתן מושברו ברגלו, ועל פי רוב ברגל ימין".

142) נאמרו בזה כמה טעמים:

א). קידושין זה רק הכשר מצוה, כי המצוה העיקרית היא פריה ורבייה (גליון מהרש"א על השו"ע יורה דעה כח ס"ק ב).

ב). כתב ערוך השולחן (אורח חיים רכג ד) "יש שכתבו שלא מברכים בשעת קידושין כי עיקר השמחה נשלמת רק בזמן הנישואין, ובזמן הנישואין לא מברכים כי עיקר הדבר נגמר בשעת האירוסין. וכיון שבעבר לא היו מקדשים ונושאים יחד, גם כיום שזה נעשה יחד כבר לא מברכים שהחיינו".

ג). כיון שזו מצוה התלויה בדעת אחרים, ושמא הצד השני יבטל את הנישואין ותהיה ברכה לבטלה [שמלה חדשה, סימן כח]. אך יש להעיר שלפי טעם זה אפשר לגרום שיברכו לאחר המצוה במקום לפניה, וטעם זה אינו מבטל את הברכה לגמרי (שו"ת חתם סופר אורח חיים סימן נה, שנחלקו רמב"ם וראב"ד [בהלכות אישות פרק ג']) האם מברך ברכת אירוסין קודם הקידושין או שמשום החשש שהצד השני יחזור בו לכן מברך רק לאחר מכן. אך אין חולק על כך שיש לברך על הקידושין).

כמו כן אין מנהגנו לדרוך על רגל הכלה תחת החופה¹⁴³.

לאחריי סיום סדר החופה והקידושין הולכים החתן והכלה לחדר הייחוד¹⁴⁴, ויש כאלה הנוהגים למזוג לחתן ולכלה כוס בחדר הייחוד ולאחמ"כ לצאת מהחדר¹⁴⁵. כמו כן מניחים לפני כניסת הזוג¹⁴⁶ על מפתן הדלת כף כסף ולאחרי כניסתם מוציאים הכף¹⁴⁷.

חדר ייחוד הוא חלק מקניין הנישואין שהבעל פועל באשה¹⁴⁸.

143 חסיד אחד נכנס לרבי קודם חתונתו, ושאל האם נכון לקיים המנהג המובא בספרים שהחתן דרוך על רגל הכלה בשעת החופה [מדברי הרב יהודה משה קלאפמאן], ענה הרבי: בשביל מה צריך בכלל סגולות?! [עשה גם תנועה של תמיהה], והוסיף ואמר: אם אתה תהיה בעל-הבית כמו שאתה צריך להיות המנהגה תהיה בהתאם לשולחן ערוך ודרישות תורת החסידות או ממילא [באופן טבעי] אתה תהיה בעל-הבית! [ועוד] שזהו - המנהגה לדרוך כו' - עניין בלתי צנוע!! והמשיך: "אם בכל זאת אתה רוצה סגולה, אני אתן לך סגולה" - להיכנס ל"חדר ייחוד" ראשון, ובאם ישכח להיכנס ראשון בחדר ייחוד, אזי כשיגיעו לדירה של הזוג - אחרי החתונה - שהחתן יכנס ראשון [גליון התקשרות, גליון 704].

וכן כתב בשו"ת חמדת שאול סימו מ"ג, שישאל קדושין לא נוהגין כן ומקיימים הפסוק "תמים תהיה עם ה' אלוך".

144 והיא כדי לצאת ידי השיטה הסוברת שהייחוד נקרא הכניסה לחופה [ב"ח אה"ע סי' ס"א, ח"מ סי' נ"ה סק"ט וב"ש שם סק"ה].

החתן נכנס ראשון ברגל ימין. ופעם התבטא הרבי ש"סגולה" לזה שהחתן יהיה בעל הבית בביתו היא שהחתן יכנס ראשון לחדר ייחוד, ובאם ישכח להיכנס ראשון לחדר ייחוד, אזי כשיגיעו לדירה של הזוג - אחרי החתונה - שהחתן יכנס ראשון [כהנ"ל הערה 139].

145 כפי שהרבי הרי"צ מזג לרבי ולרבנית [ע"פ ספר המנהגים חב"ד עמ' 76].

146 ראוי שהעדים יכנסו תחילה לחדר הייחוד לוודא שהחדר ריק ושאינן אפשרות להיכנס אליו [תוס' ר"י הוקן קידושין דף י' ע"ב, שו"ת הרדב"ז ח"א סי' קכ"א וראה גם שו"ת אמרי דוד סי' כ"ט ושולחן העזר דף ס"ז ע"א סק"ב].

147 תו"מ ח"ע' 200. ונקבע מנהג זה בספר המנהגים (ע' 76).

הטעם לזה הוא מאחר ואחד הדרכים שהאשה מתקדשת בהם הוא קידוש כסף, ובדרך זו נוהגים למעשה לקדש את האשה. אמנם לפועל הקידושין נעשים בהרבה קהילות על ידי טבעת זהב שהיא שווה כסף אך איננה כסף ממש. ומאחר וכסף מסמל על אהבה מלשון "נכסוף נכספתי", לכן כדי להשלים את העניין מבחינה רוחנית, ולהשלים את ה"קידושין בכסף", מניחים כף כסף בפתח חדר הייחוד שלכמה דעות הוא השלמת הקידושין. כף מסמלת כלי קיבול, ובעניין זה כלי קיבול לאהבה [מדברי הרב ברוך בליזנסקי, כפר חב"ד].

148 עיין רמ"א אה"ע נה, א', וכן כתב רמב"ם הל' אישות פ"י הלכה ו' והלכה י"א.

וראה דעת הטו"ז סי' נ"ז סק"ד שהולכה זו נחשבת כמסירה לרשותו, לכן מה שמוליכה החתן בידו לבית הנישואין יותר מד' אמות קונה ועיי"ש.

לאחריי יציאת הזוג מהחדר שמחים איתם הקהל, ומצוה לשמחם בריקודים ומחולות¹⁴⁹, וישתדלו כמה שיותר שהשמחה תתלווה בניגוני חב"ד¹⁵⁰. אחרי יציאת הכלה מחדר הייחוד ראוי ונכון שתלבש פאה ולא תחכה למחרת¹⁵¹,

וכן פסקו רב האי גאון, והרב יצחק בן מרון, ור' יוסף הלוי אבן מייגאש, והראב"ד, שאין חופה אלא הייחוד שמביא החתן את הכלה לביתו, וייתחד עמה ויפרישנה לו, וכן פסק הרמב"ם [בפרק י' מהלכות אישות הלכה א']. וכן דעת השו"ע [סי' נה ס' א'].

149 שו"ת נשואי (ירמיהו לג, יא): "קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול פלה קול אפרים הודו את ה' צ-באות".

וכן כתב הטור "מצווה גדולה לשמח חתן וכלה ולרקד לפניהם" (טור אה"ע סה).

וראה בכלבו סי' ע"ה ששמחת נישואין קרויה הילולא, משום שמביאים את החתן והכלה בהילולים, ועיין בשולחן העזר ח"ב דף ע"ב ע"א.

"שמחת חתן וכלה, שזוהי א' השמחות הכי גדולות אצל ישראל - ועד כדי כך, ששמחה זו ממחרת את קיום היעוד "ישמע גו' בערי יהודה ובחוצות ירושלים גו' קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלל", שלכן צריכים כולם (ובפרט בני המשפחה) להשתתף בשמחה זו, בתור הכנה ל"שמחת עולם". (מיוחדות אור לי"א סיון תשד"מ - התוועדות ח"ג ע' 1965).

150 "במענה על שאלותיו הפרטיות: לפענ"ד ישמח את החתן וכלה בניגוני חב"ד וכיו"ב. וכן המשמח כו' וזכה כו' ב"ב לזמן דקול חתן וכלה משמח חתן עם הכלה. ידוע שאצל הנשיאים ובפרט שמעתי שאצל אדמו"ר מהר"ש נ"ע הנה בעת אמירת המאמר היה אומר מילות בודדות שהיו שייכות רק לפרטים מן השומעים וכאז"ל היה שומע רק השייך אליו. אלא שכ"ק אדנ"ע ביקש את אביו שהוא ישמע גם את כל המילות הנ"ל וניתן לו כך שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הכ"מ. והנה גם במאמר של יום ההסתלקות ישנם כמה וכמה בעל שמ"סקע ווערטער ופתרון שאלתו כמש"כ לעיל הוא לפענ"ד שם רפ"ה ובטח ישמע גערהערן מש"כ ברפ"ה וישמיע להחו"כ ולכל המסובין. ואחתום בברכת מז"ט מז"ט לחתן וכלה שיעלה הזוג ליפה ויבנו בית נאמן בישראל בדור ישרים יבורך בגילוי בנין עדי עד" (אגרות קודש ח"ג עמ' רמב).

151 שאחרי הייחוד הרי היא כאשתו לכל דבר ואינה נחשבת כארוסה אלא כנשואה, ולכן טוב שתשים פאה מיד אחרי צאתה מחדר הייחוד (כמו שכתב השו"ע והרמב"ם [אבן העזר סימן נה סעי' א'] שהחופה היא הייחוד שמתייחדים החתן והכלה, ורק אז היא נחשבת כנשואה לכל דבר, לכסות את ראשה, וכל שכן לדעת הרמ"א {שם בשו"ע} שאנו סוברים כמותו שפסק שהחופה היא הסודר שפורסין מעל לראשיהם של החתן והכלה בעת השבע ברכות).

ידוע שבחופת הרבי בווארשה היה כבר כיסוי ראש אחרי חדר הייחוד (מרש"ז גורארי' ז"ל).

וכן לימדה הרבנית ע"ה את בתו של רש"ז גורארי' - הרבנית אסתר תחי' שטרנברג, כמופיע מפיה בקונטרס שהוציא הרר"ד קרץ ע"ה לחתנים.

וכן דרש הרב חודוקוב ז"ל מהחתן האחרון שהרבי סידר לו קידושין - ר' שמואל שי' לו - שהכלה תחבוש פאה כבר בחופה (מקדש ישראל' עמ' 291).

וראה מה שכתב בכלילת חתנים פ"ד אות ג' שהמנהג שהבתולות הולכות פרועי ראש עד החופה, ורק לאחר הנישואין היא זוכה למידת הצניעות. וכן כתב בשו"ת אבני צדק יו"ד סי' ק"ו, ושולחן

העזר ח"ב דף י"א.

דין כיסוי שער האשה נלמד מהפסוק "ופרע את ראש האשה" (במדבר ה', י"ח) משמע ששערה לפני כן היה מכוסה, וכן תנא דבי רבי ישמעאל: "אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש" ופירש רש"י: "ופרע - בכל מקום לשון גילוי הוא".

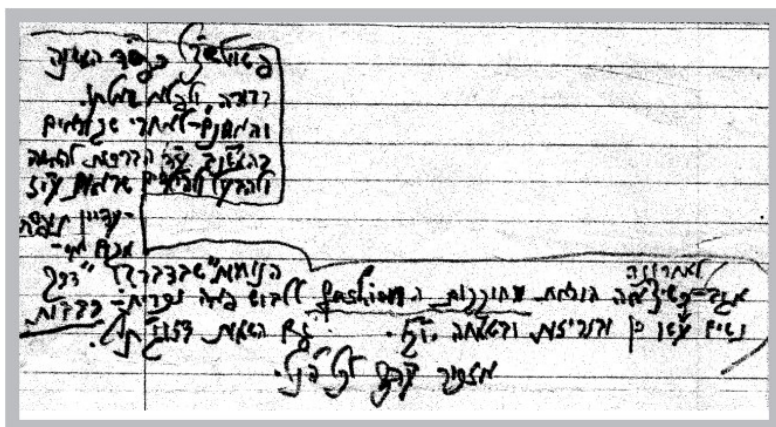
פאה הרי היא נחשבת ככיסוי לכל דבר ואת זה לומדים ממסכת שבת ששם נאמר "יוצאה אשה בכבול ובפאה נכרית לחצר" (סד עמ' ב'), וכן כתבו הפוסקים שמותר לאשה לכסות שערה בפאה, ובכללם ה'שלטי גיבורים' והרמ"א (הגהת הרמ"א על שו"ע אורח חיים, סימן ע"ה, סעיף ב') שכתבו שמותר לאשה לחבוש פאה נוכרית מכיוון שהפאה מסתירה את שערותיה הטבעיות, ואף שלעיתים שערות הפאה הנוכרית יפות משערה הטבעי, לא אסרו חכמים על האשה להתקשט בתכשיטים יפים, והמשנ"ב הביא את פסק ה'פרי מגדים' שהנהיגות "לכסות ראשם בפאה נוכרית יש להם על מה לסמוך" (משנה ברורה, סימן ע"ה, סעיף קטן ט"ו), והאגרות משה (חלק אבן העזר חלק ב', יב) וכן כתב הרב בן ציון אבא שאול בספרו [שו"ת אור לציון חלק ב' פרק מ"ה הלכה ט"ז].

ראוי ונכון שכל אשה תלבש פאה ולא כיסוי ראש, וידוע דעתו של הרבי בחשיבותה של הפאה על הכיסוי ראש שהיא מכסה את כל שערות האשה יותר מן הכיסוי שפעמים שיוצא כמה שערות מחוץ לכיסוי (שיחה לא' דראש - חודש אלול ה'תשי"ד).

בהזדמנות מסוימת היה זה כאשר אחד מהחסידים הזמין את הרבי לסדר קידושין בחתונת בתו, והרבי הבהיר שהתנאי לכך הוא שהכלה תחליט לכסות את ראשה בפאה לאחר הנישואין. אולם הדברים לא נתקבלו על אתר, ורק ביום החתונה הודיעו לרבי כי מסכימים לתנאי שהציב. או אז נענה הרבי ואמר: "בודאי אין רצונכם בי בשביל "חזנות", אלא רצונכם בי הוא בשביל אותם אלו הבאים יחד עמי - ולזה כבר מאוחר" (ראה 'מקדש ישראל' ע' לב).

כיסוי הראש בפאה נוגע לאשה לבעל ולילדים.

פשוט שצ"ל [שצריך להיות] כפס"ד [כפסק הדין] המשנה ברורה, ולפלא שאלתו. האמנם - לאחר שקוראים בהמשנ"ב [בהמשנה ברורה] ע"ד [על דבר] הברכות להאשה ולהבעל ולהילדים

אך ישנם מקילים ואינם מכסים אלא למחרת יום החופה¹⁵².
נכון שלא להבריז ולבזוז ממון רב בהוצאות החתונה אלא יש לעשות החתונה באופן הפשוט ובדרך המיצוע¹⁵³.
מנהג נכון הוא להניח קופת צדקה על שולחן החתונה¹⁵⁴.
נוהגים לחלק תשורה (קובץ תורני או תיעודיים מכתבים וכו') מרבתינו נשיאנו) ביום החתונה, שזה מכין החתן או אחד מבני המשפחה¹⁵⁵.

שבאות עי"ז [על ידי זה] – עדיין תופסת מקום אי – הנחות שבדברי?

והבאתי כאן כמה אגרות של הרבי במעלתה וחשיבותה של הפאה:
אגרות קודש חלק י"ט, אגרת ז'תכ"ה, אגרות קודש חלק ח', אגרת ב'תס"ג, אגרות קודש חלק ט"ו, אגרת ה'תקי"ג, אגרות קודש חלק ו', אגרת א'תתל"ב, אגרות קודש חלק ז', אגרת ב'קי"ב, אגרות קודש חלק ה', אגרת א'תל"ב, אגרות קודש חלק י', אגרת ג'קע"א, אגרות קודש חלק ח', אגרת ב'תקנ"ה, אגרות קודש חלק ד', אגרת תתקל"ד, אגרות קודש חלק ט"ו, אגרת ה'של"ד, אגרות קודש חלק י', אגרת ג'רס"ו, אגרות קודש חלק ט', אגרת ב'תרל"ז, אגרות קודש חלק י', אגרת ב'תתק"ע, אגרות קודש חלק ו', אגרת א'תקנ"ב.

(152) ראה נטעי גבריאלי [הלכ' נישואין ח"ב פרק נ"ח סעי' ה'] שכתב שמנהג חב"ד בשם רשימות מהריל"ג שמנהג בית התניא לכסות ראשן למחרת החתונה, וטעם הנוהגים לכסות ראשן למחרת הוא מדברי בה"ט סי' כ"א סק"ה, ושו"ת ח"ס יו"ד סי' קצ"ה, שכל שלא נבעלה עדיין לא היה גמר קידושין ומותרת ללכת בפריעות ראש כשאר בתולות, אך בשו"ת קנין תורה ח"ב סי' מ"ג כתב שכונת הח"ס דרך למחרת החתונה מגלחין ראשן, אבל מכסות ראשן תיכף אחר החופה. וראה גם מה שהביא בסוף דבריו [נטעי גבריאלי] בשם מהרז"ש דווארקינ' זצ"ל אב"ד ליובאוויטש, שיש לכסות ראשן עכ"פ רובן אחר החופה.

(153) ראה אגרות קודש ח"ט ע' שצד, חט"ז ע' מ, חכ"ז ע' יא, ח"ל ע' ל, ח"י ע' קלא, חכ"א ע' רלג.

וראה גם מה דאיתא במס' ברכות דף מ"ט ע"ב עה"פ "והצנע לכת עם אלוך" זו הכנסת כלה לחופה ופרש"י לסעוד במדה נאה.

(154) "כ"ק אדמו"ר שליט"א חילק לכאור"א מהחתנים וכלות שטר של דולר ע"מ לתת או חילופו לצדקה. כשעברו ליד כ"ק אדמו"ר שליט"א חתן וכלה שמתחתנים היום, נתן להם עוד שטר של דולר, ואמר: "בוודאי שיש קופת צדקה על שולחן החתונה, ובאם לא, תניחו קופת צדקה על השולחן, ותשימו בה את השטר לצדקה". (מיחידות אור לבדר"ח חשון תשמ"ט - התוודעויות ח"א ע' 285).

(155) הנהגה לחלוקת תשורה מקורה בהנהגתו של אדמו"ר הרי"צ בחתונת הרבי עם הרבנית חיה מושקא. אז חילק אדמו"ר הרי"צ לנוכחים כתב יד קודש של אדמו"ר הזקן, וצירף אליה פתק בו כתב: "לזכרון טוב ליום כלולת בתי הכלה המהוללה.. הנני בזה לכבד את כל הנוטלים חלק בשמחת לבבנו מקרוב ומרחוק, בתשורה המוסגרת בזה.. אשר סגולה יהיה לכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר".

שבע ברכות

תיקנו חכמים שהנושא אשה בתולה (והוא והיא מעולם לא נישאו¹⁵⁶) יישמח אותה החתן בשבעת הימים¹⁵⁷, כדי שיברכו "שבע ברכות" לאחר הסעודה¹⁵⁸.

כמו כן, בעת ההתועדות שנערכה בי"א ניסן תשמ"ב שציינה את יום הולדתו השמונים הרבי, אמר הרבי שבתור הכרת טובה לאלו שהגיעו להשתתף בשמחתו, הוא יחלק כעת ספר תניא במהדורה מיוחדת [לשונו של הרבי בשיחה: "כדי לבטא את הכרת התודה לכל אלו שבאו להשתתף בהתועדות זו שתכליתה ומטרתה - לאחד את כל בני ישראל יחד, כולל - אלו שלא נמצאים כאן בגופם - הרי הדרך לביטוי הכרת תודה על ענין זה היא, על ידי חלוקת ספר התניא (שנדפסו בו "דפי השער" דספרי התניא שהודפסו בכל קצוי תבל) לכל אחד ואחת הנמצאים כאן"].

156 אמנם אלמנה או גרושה שלא נבעלה, צריך לשמחה שבעת ימים כדין בתולה, מפני שלא נגמר הקידושין באשה [ב"ח ס' ס"ד].

157 משה תיקן להם לישראל שהחתן נוהג שבעת ימי חופה בשמחה ומשתה (ירושלמי פרק קמא דכתובות וכן כתב הרמב"ם פרק א' מהלכות אבל הלכה א').

הרמב"ם (בפרק י' מהלכות אישות הלכה יב) כתב, "חכמים תיקנו שכל הנושא בתולה יהיה שמח עמה שבעת ימים, אינו עוסק במלאכתו ולא נושא ונותן בשוק, אלא אוכל ושותה ושמח עמה". וכן הוא בטור ובשו"ע (סי' סד ס"א), שהנושא אשה צריך לשמוח עמה ז' ימים, שלא יעשה מלאכה ושלא ישא ויתן בשוק, אלא אוכל ושותה ושמח עמה.

וכתבו האחרונים שאף אם החתן והכלה מוחלים ואינם רוצים לעשות סעודה, חייב לעשות סעודה. ומשמע שתקנת שבע הברכות היא חלק משמחת החתן שמחויב לשמח את אשתו. ושכן מוכח מהרשב"א בכתובות (ה' עמ' א') וכן הביא באוצר הפוסקים (סי' סד אות יח) בשם האחרונים. עיין מה שהביא שם.

158 מקורן של הלכות שבע ברכות בתלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף ז', עמוד ב'.

כמה טעמים יש בברכת שבע הברכות:

1. כשם שבבריאת העולם היו שבעה ימים עם השבת, כך תקנו לנו חז"ל שבע ברכות עם ברכת היין, שהיא כנגד השבת שצריכה להתקדש ביין בתחילתה ובסופה, וגם ימי השמחה הם שבעה [כד הקמח].

2. שבעת הברכות תוקנו כנגד שבעת המלאכות העיקריות שהאישה חייבת לעשות לבעלה: טחינה, אפייה, בישול, כביסה, הנקה, הצעת המטה ועשיה בצמר. דבר זה רמזו גם במילה 'שמחה', שהיא ראשי-תיבות של: 'שבע מלאכות חייבת האישה' לעשות לבעלה, ואם זכה - תהיה אשתו

את שבעת ימי המשתה מונים מזמן קיום החופה (דהיינו משעת נתינת הטבעת¹⁵⁹) כיוון שמאותו רגע נחשבת לנשואה¹⁶⁰. ולכן אע"פ שהתקיימה (החופה) בסוף היום סמוך לערב, מ"מ אמרינן בזה 'מקצת היום ככולו'¹⁶¹ ועולה לו ליום הראשון מתוך שבעת הימים¹⁶².

בשביל לברך "שבע ברכות" יש צורך בעשרה אנשים¹⁶³ חוץ מברכת "אשר ברא"¹⁶⁴ שמספיק שלושה אנשים¹⁶⁵.

לו לעזר [רבי יהודה חלאוה].

3. כמו שהיו במתן תורה ז' קולות דתיב: "הבו לה' וגו' קול ה' על המים..." תיקנו כנגדן ז' ברכות בשמחת שבע הברכות (תשב"ץ קטן).

159) ומה שכתב הרמ"א (ס"ו) ע"פ תשובת הרא"ש (כלל כו סי' ב') ששבעת הימים מתחילין מיד לאחר שבע הברכות שבירך בראשונה לאו דווקא, כמו שכתב 'בטיב הקידושין' (סי' סב סק"ו) "דמש"כ ברמ"א בשם הרא"ש דאלו ז' ימים מתחילים מיד לאחר ז' ברכות, נראה דלא דוקא לאחר ז' ברכות, רק אחר החופה, אפילו איתרמי שלא בירכו בשעת החופה, מ"מ לא ימשכו ימי השמחה יותר". ע"כ.

160) ואף שלחלק מהפוסקים אין הנישואין חלין אלא משעת הייחוד, מ"מ כיון שיש פוסקים אחרים הסוברים שחלים משעת החופה, ושכן קיי"ל להלכה (עי' לעיל סי' נה אות א' וב' כל הדעות בזה באריכות) לכן אמרינן ספק ברכות (שבע הברכות) להקל (כ"כ בשו"ת יבי"א ח"ה סי' ז'). ועוד שעכ"פ לכו"ע הוי שעת החופה תחילת הנישואין אף שלא נגמרו (כ"כ המקנה סי' סב סע' ז').

161) כ"כ הכנסת יחזקאל (ס' נט) שאין מקום כלל לומר דאזלינן בתר מעת לעת אלא ודאי מקצת היום ככולו, וכ"כ גם כן בספר המקנה (קו"א סק"ח) שמקצת היום ככולו בעניין זה ואפילו שעה אחת סמוך לערב עולה ליום שלם, וכן הסכים הפת"ש (סי' סב סק"ב) שכתב על דברי המקנה "וכן עיקר".

ואדה"ז (או"ח סי' קלא ס"ו) כתב שלענין תחנון מחשבין מעת לעת, אבל לא כתב פסק זה גם לעניין שבע ברכות.

162) פת"ש בשו"ע (שם).

163) "אין מברכין ברכת חתנים, אלא בעשרה גדולים ובני חורין, וחתן מן המנין, בין כשאומרים אותם בשעת נישואין בין כשאומרים אותם אחר ברכת המזון. . מברכין ברכת חתנים בבית חתנים אחר ברכת המזון, בכל סעודה וסעודה שאוכלין שם" (שו"ע אבן העזר סימן ס"ב סעיפים ד'-ה').

164) שם וברמ"א שם.

165) וכן פסק ערוך השולחן (אות יז).

ואם אחד מהשלושה [או מהעשרה] הוא קטן נראה שאין מצטרף לברכת "אשר ברא". כן כתב במחלקת מחוקק [סק"ה] ובביאורי הגר"א [ס"ק טו] ובספר פני יצחק [אות צט].

משא"כ בנוגע לצירוף קטן לזימון כתב השו"ע [סימן קצט סעי' י'] שקטן שהגיע לעונת הפעוטות ויודע למי מברכין, מזמנין עליו, ומצטרף בין לשלושה בין לעשרה [והיינו מגיל שש בערך]. אך

החתן והכלה צריכים להיות נוכחים ולאכול בשעת סעודת השבע ברכות¹⁶⁶, אם החתן או הכלה אינם נוכחים אין מברכים ברכת חתנים¹⁶⁷.

עוד תנאי בשביל לברך "שבע ברכות", והוא שלפחות אחד מהמשתתפים צריך להיות אורח חדש¹⁶⁸ (ושיהיה איש חשוב שראוי להוסיף בשבילו במאכלים¹⁶⁹)

בנוגע לצירוף לשלשה לברכת "אשר ברא" או לשבע ברכות כותב השו"ע "שאינ מברכים ברכת חתנים אלא בעשרה גדולים בנין חורין.." (אבן העזר סימן סב סעיף ד').

וראה את שיטת התוספות, שנראה שאשה וקטן מסוימים שיש בהם תוספת וריבוי שמחה ייחשבו לפנים חדשות מפני שיש יש בנוכחותם ריבוי שמחה [עין בקהילת יעקב (כתובות סימן ו), שעמד על חקירה זו].

166) באחת ההודמנויות, כשנכח חתן בהתוועדות אצל הרבי, שאל הרבי האם הכלה נמצאת גם כן, ומשנענה שהיא נשארה בבית, ביקש שיקראו לה, בכדי שיוכלו לערוך שבע ברכות [ש"פ בשלח, ט"ו בשבט תש"כ - 'מקדש ישראל' ע' 266].

167) כן הביא בשלחן העזר סי' י"ב ס"ה סק"ה ובריטב"א כתובות דף ח' ע"א, וראה עוד בנטעי גביראל ח"ב פרק ק' סע' א'.

168) ומספיק אדם אחד כדי שיחשב פנים חדשות (ב"ח סי' ס"ב, ח"מ סק"ט, בית שמואל ס"ק ז', בה"ט סק"ז, ומקורו מדברי הטור שם. וכן כתב גם הר"ן והריטב"א כתובות דף ז' ע"ב).

וכן הביא בספר הערוך (ערן פן) על הגמרא בכתובות (ח עמ' א'), "פירוש אדם שלא היה בסעודה או בחופה בשעה שמברכין ז' ברכות, כשילך אדם שם מלכתחילה קרוי פנים חדשות". ע"כ. ומשמע דאף על גב שאמרו בגמרא פנים חדשות בלשון רבים, לאו דוקא, אלא די בפנים חדשות אחד.

והוסיף השיטה מקובצת (כתובות דף ז' עמ' ב'), שטועה מי שסובר שצריך שני אנשים על סמך דברי רבי יהודה: "פנים חדשות" ומיעוט רבים שניים, כיוון שכוונת רב יהודה היא, שכדי שיתאפשר לברך שבע ברכות בשבעת ימי המשתה, בעינן שיהיו פנים חדשות דהיינו בסך כל הימים יהיו מספר אנשים (שהרי מי שהיה יום קודם אינו יכול להיות למחרת).

מ"מ טוב שיהיה שני פנים חדשות כדעת רבי אברהם בן הרמב"ם (הל' ברכות פ"ב ה"י בתשובה סימן פו) והבן איש חי (שופטים שנה ראשונה, טו), אך אין צריך לחזר אחריהם.

169) ישנם כמה שיטות מה הגדר של האורח החדש שבזכותו נוכל לברך "שבע ברכות".

התוספות על הגמרא בכתובות ביארו ש: "פנים חדשות אין קורא אלא בבני אדם שמרבים בשבילם השמחה ביותר". כלומר תוספות מניחים יסוד שדין פנים חדשות הוא אורח שעל ידו מתרבה השמחה, וכשיש ריבוי שמחה רק אז מברכים שבע ברכות [מסכת כתובות, דף ז', עמוד ב', ד"ה והוא].

הרא"ש [כתובות פרק א, סימן יג] מצדד בשיטה זו: "ונראה דלא מיקרי פנים חדשות, אלא בני אדם שמרבים בשבילם שמחה יותר". הרא"ש אף מוסיף שאין אדם נחשב 'פנים חדשות' אלא אם השתתף בסעודה, ואפילו אם הוא כן היה בחופה עצמה.

הב"ח והבית שמואל [ס"ק י] מבארים שאין צורך שיהיה ריבוי בפועל של מאכל ומשתה, אלא שיהיו בני אדם כאלה, הראויים לריבוי זה.

שלא השתתף בסעודת "שבע ברכות" של הימים הקודמים או של החתונה, וזה נקרא "פנים חדשות"¹⁷⁰.

נכון ש"הפנים החדשות" בסעודה ישתתף ויאכל מהסעודה של ה"שבע ברכות", אך אם אינו יכול לאכול מחמת סיבה כלשהי יכולים לברך ברכת חתנים גם ללא שאוכל¹⁷¹.

הרמב"ן והר"ן נותנים דגש אחר על "שמחת לבו של חתן". הר"ן (ב, א מדפי הרי"ף) מבאר שעל שמחה זו – שמחת הלב של החתן – נתקנה ברכת חתנים. לעומת התוספות שמדגישים את שמחת הסעודה. יוצא לפי כן שפנים חדשות לא חייב להיות דווקא "אדם חשוב" כמו בשיטת התוספות, שעבורו מרבים את הסעודה, אבל עליו להיות מכר של החתן ואשר נוכחותו משמחת את החתן.

ובערוך השולחן (סי' ס"ב סעי' כ"ו) כתב: "ולכן י"א שאינם נקראים פנים חדשות אא"כ הם בני אדם חשובים שמרבים בשבילם מאכל ומשתה, ואפילו אם עכשיו אין מרבים בשבילם אלא שראויים לזה הוה פנים חדשות [ב"ח וב"ש], והטעם דכיון דבעינן שמחה חדשה, אין נחשבת כחדשה אם אינם חשובים, אבל כשהם אנשים חשובים נתוסף שמחה יתירה לבני החתונה וראוי לומר ז' ברכות, וא"כ אף אם לא הרבו מאכל ומשתה בשבילם מה בכך, ולא בריבוי המאכל תלוי אלא בכבוד האנשים החדשים שראוי להרבות בשבילן, אבל לדעת הרמב"ם ז"ל, אפילו אם הפנים חדשות הוא אינו חשוב מברכין בשבילן כמ"ש. עכ"ל.

וע"ע בשו"ת רב פעלים (ח"ד סי' ו') לגאון עוזנו מרנא רבי יוסף חיים זיע"א שכתב: הדפנים חדשות צריכים שיהיו חשובים קצת שבני החופה שמחים על ביאתם, ולא מאותם הבזויים שבני החופה קצים בהם ויושבים אצל השולחן לאכול על אפם ועל חמתם של בני החופה דלא ניחא להוה כלל. וי"א דסגי לפנים חדשות באדם אחד, ופה עירנו בגדאד המנהג פשוט להקפיד שיהיו שנים ולא סגי להוה בחד, וכל אלו הם דברים פשוטים. ע"כ

וכן פסק השו"ע בשם היש אומרים: "יש אומרים שאינם נקראים פנים חדשות, אלא אם כן הם בני אדם שמרבים בשבילם".

אמנם העולם מקילים לקחת אפילו אנשים שאינם חשובים ואין מרבים ושמחים בשבילם כלל, וכן כתב בשולחן העזר (סימן י"ב ס"א סק"ח) מנהג העולם שלוקחים אחד מן השוק שאינם מכירין אע"ג דאינם שמחים בביאתו, מטעם שעיקר הברכה ניתקן לברך את החתן וכלה, כדברי הערוה"ש המובא בפרק פ"ד סק"א עיין שם.

ולכן פנים חדשות – צריך שיהיו אנשים מכובדים שראוי להוסיף בשבילם במאכלים ובתבשילים. כמו כן שיהיו אנשים ששמחים בבואם ובנוכחותם, אפי' אין החתן מכירם.

ובלבד שלא יהיו הפנים חדשות אנשים שאינם מכובדים כלל, ושאינן שמחים בהימצאם שם, שבמקרה כזה אין לברך בגינם ז' ברכות.

אמנם בשעת הדחק שאינם מוצאים פנים חדשות חשובים כל כך, יש לסמוך על הדעות שסוברים שפנים חדשות אינם צריכים להיות חשובים כלל.

170) שולחן ערוך, אבן העזר, סימן ס"ב, סעיף ז'.

171) רמ"א סעיף ז, חלקת מחוקק ס"ק יא. שלא כשיטת התו"ס והרא"ש.

כאשר סעודת ה"שבע ברכות" מתקיימת בשבת או ביום טוב¹⁷² אין צורך ב"פנים חדשות" מכיוון שבשבת והחג עצמם מהווים מעין "פנים חדשות" (אורח חשוב) שבשבילו מרבים הסעודה¹⁷³.

וראה בהערה בנוגע לשאר מועדים אם נחשבים כ"פנים חדשות"¹⁷⁴.

יש מקום להקל באנשים שאכלו בסעודה אך לא שמעו ברכת הנישואין בחופה¹⁷⁵, וכן אם היו בשעת החופה ושמעו הברכות אך לא אכלו שם, שעדיין מקרי פנים חדשות¹⁷⁶.

172) גם יו"ט שני של גליות נחשב להדין (עי' במנהגי מהר"ש [רבו של מהרי"ל] סי' ת"ע, וכ"כ שולחן העזר סי' י"ב ס"ג).

173) שו"ע אבן העזר סימן ס"ב סעי' ח', וראה שם לגבי סעודה שלישית.

כתבו התוס' (כתובות דף ז' עמ' ב' ד"ה "והוא") שבמדרש נאמר: "מזמור שיר ליום השבת אמר הקב"ה פנים חדשות באו לכאן, נאמר שירה ודרך להרבות בשבת בשמחה ובסעודה".

174) חנוכה אינו נחשב כפנים חדשות [נימוק או"ח סי' תרצ"ז, וראה נטעי גבריאל פורים פרק א' סט"ו].

פורים אינו נחשב ל"פנים חדשות" מכיוון שאין חובה לאכול פת בפורים, ממילא לא חשיב "פנים חדשות". [שיירי טהרה מער' פ' אות כ"ה].

וכן כתב השלחן גבוה [סי' רצו], זכור לאברהם ח"ב [דף רסו], ונתיבי עם (ח"ב עמ' ח).

ערב יום כיפור אינו נחשב כפנים חדשות [עצי ארזים סקי"ט וברכת הבית שער ס"ב סי"ח].

שבע ברכות של חול המועד אינו נחשב כפנים חדשות (שלחן העזר סי' י"ב ס"ג סקי"ד ושכן מוכח מהשו"ע שכתב יו"ט ראשון ושני ולא כתב חול המועד).

אמנם כתב יפה ללב (ח"ד סי' ס"ב סקכ"ד) שימי חול המועד נחשבים פנים חדשות, וסברתו שזיל בתר טעמא שפנים חדשות גורמות ז' ברכות משום שמחה, וא"כ ה"נ ימי חוה"מ כיון דשמחה נוהגת בהם ומרבים בהם השמחה יותר מבחול הוי פנים חדשות.

ולכן מספק יחמירו ויחזרו אחר פנים חדשות (ראה מה שכתב בשו"ת בצל חכמה ח"ב סי' א' דדברי היפה לב צ"ע, דנהי דקושטא דחוה"מ נוהג בו שמחה, מ"מ ברור שלא נחשב פנים חדשות, שהרי השמחה אינה אלא המשכת שמחה בעלמא, ולפנים חדשות צריך תוספת שמחה חדשה).

175) כן משמע מדברי השו"ע שכתב (סי' סב סעיף ז') במה דברים אמורים (שנחשב פח"ד) כשהיו האוכלים הם שעמדו בברכת הנישואין, ושמעו הברכות, אבל אם היו האוכלים אחרים, ולא שמעו ברכות הנישואין בשעת הנישואין, מברכים בשבילים אחר ברכת המזון שבע ברכות, כדרך שמברכים ברכת הנישואים והוא שיהיה עשרה וחתן מן המניין.

176) והנה נחלקו הרא"ש והרמב"ם באיזה אופן נקרא פנים חדשות. דהרמב"ם הלכות ברכות (פ"ב הל' י') כתב: "אבל אם היו האוכלין אחרים שלא שמעו ברכת נישואין בשעת נישואין, מברכין בשבילים אחר ברכת מזון שבע ברכות, כדרך שמברכין בשעת נישואין. והוא שיהיו עשרה, וחתנים מן המניין". מאידך הרא"ש בפ"ק דכתובות (סי' י"ג) כתב שבאו פנים חדשות שלא אכלו עד עתה, אפילו היו שם בשעת החופה. ע"כ.

אשה אינה נחשבת פני חדשות לפני שאינה מצטרפת למנים עשרה¹⁷⁷.

ומבואר שלדעת הרמב"ם רק אם לא שמעו הברכות בשעת נישואין מקרי פנים חדשות. ואילו לדעת הרא"ש, אף אם היו בשעת החופה ושמעו את הברכות, אם לא אכלו יחד בסעודת החתן והכלה מקרי פנים חדשות, ומברכים בשבילם ז' ברכות.

ובביאור מחלוקתם כתבו האחרונים, דיש לחקור, אם הסיבה לברך את כל הז' ברכות הוא מפני השמחה שיש לחתן בביאת האורחים, ומשום כך היכא שבאו פנים חדשות שלא היו בחתונה יש לברך, מאחר שביאתם גורמת לשמחה. והיינו משום דהשמחה היא עיקר סיבת הברכה. או שהטעם שמברכים שבע ברכות, הוא משום שיש חיוב על המסובים שיברכו את החתן והכלה, ועל כן היכא שהמסובים בירכו כבר בשעת החופה, אין עליהם חיוב להמשיך ולברך פעם נוספת, אולם כאשר בא משהו חדש שלא היה בחתונה, הרי שעדיין לא בירך את החתן והכלה, וא"כ מוטל עליו לברך בסעודה שבשאר הימים, ואם אינו רוצה לברך אז שאחרים יברכו בשבילו.

ונפק"מ במקרה שהיו הפנים חדשות בשעת החתונה ושמעו את הברכות תחת החופה, אלא שלא אכלו אח"כ יחד עם החתן והכלה בסעודת החתונה.

דאם נאמר שעיקר החיוב הוא לברך את החתן והכלה, ככה"ג ששמעו רק את הברכות, אין לברך יותר, משום שהם כבר השתתפו בברכות שתחת החופה. וכך הוא דעתו של הרמב"ם. אבל הרא"ש ס"ל דסיבת החיוב הוא משום השמחה שעושים לחתן ולכלה, ולכן אף ששמעו את הברכות בשעת החתונה, מ"מ אם לא אכלו איתם אז ועכשיו באו לסעודה, הרי שמתווספת השמחה מחמתם, ומשום כך כתב הרא"ש שיש לברך בשבילם.

והנה נחלקו עוד הרא"ש והרמב"ם בדין פנים חדשות, אם צריך שיהיו בני אדם חשובים שמרבים את השמחה בשבילם, או שעצם הגעתם הוא סיבה לברך השבע ברכות. ודעת הרא"ש (סימן י"ג) דמייירי בבני אדם שראוי להרבות השמחה בשבילם. ואילו הרמב"ם (שם), כתב בסתמא שיש פנים חדשות מברכים בשבילם. ומשמע דמברכים כל היכא שבאו פנים חדשות שלא היו בשעת הנישואין, ואינו לעיכובא אם לא מרבים השמחה בשבילם.

וראה בספר **שבע ברכות** למעשה הרב ישראל נקי, דכתב לבאר בזה דנראה דאולי לשיטתייהו, דהרא"ש דס"ל שטעם הברכה הוא משום ריבוי השמחה, ולכן נקט, שאף שהיו בשעת הברכות שבחופה, כל זמן שלא היו בסעודה הוי פנים חדשות, דעכשיו שבאים לסעודה מתווספת כאן שמחה שלא הייתה מקודם לכן, ולכן נקט גם שהפנים חדשות יהיו אנשים כאלה שמרבים השמחה בשבילם. אולם בדעת הרמב"ם מבואר שהכל תלוי אם אותו פנים חדשות שמע הברכה או לא שמע, והיינו שאין נפק"מ מזה שיש שמחה מחמת הסעודה, ולכן כל זמן שהיה בחתונה ושמע הברכות, כבר לא חשיב פנים חדשות. ומינה דגם היכא שהוא אדם שלא מרבים השמחה בשבילו, אם לא שמע הברכות בשעת החתונה, הוי פנים חדשות ומברכים בשבילו שבע ברכות. ולענין דינא הנה השו"ע (סעי' ז'), הביא את ב' הדעות וכתב שפשוט המנהג כדעת הרא"ש. ומאידך המהרש"ל נקט כדעת הרמב"ם, וכן פסקו הט"ז (ס"ק ד') והב"ש (ס"ק ח') בשמו.

וכן כתב במעשה רוקח פ"ב דברכות ה"י ובית חתנים פ"ט סי"ב.

177) ריטב"א כתובות דף ז' ע"ב בשם התוס', שאע"פ שהיא חשובה, שאין פנים חדשות אלא למי שראוי להימנות בעשרה של ברכת חתנים, וכן כתב זכור לאברהם (בפתחי תשובה ס"ק יד). וכן כתב שו"ת פרי אדמה ח"א דף כ"ד ע"א בשם השט"מ כתובות, דבעינן דווקא זכרים.

קטן אינו נחשב בגדר פנים חדשות¹⁷⁸.

החיוב לשמח חתן וכלה הוא בכל שבעת ימי המשתה, ולא רק בליל החתונה¹⁷⁹. בשבעת ימי המשתה החתן והכלה אסורים במלאכה כדין חול המועד בנוסף לכך ללבשו הזוג בגדי שבת.

המנהג שביום האחרון ל"שבע ברכות" משתדלים לעשות את הסעודה בישיבת תומכי תמימים¹⁸⁰.

והביא זאת להלכה הגר"ע יוסף ביבי"א סימן יא אותיות י', יב.

178) אע"פ שלענין זימון קטן מצטרף שכן כתב השו"ע [סי' קצט סעיף י'] "קטן שהגיע לעונת הפעוטות ויודע למי מברכין, מזמנין עליו, ומצטרף בין לשלשה בין לעשרה. אעפ"כ לענין פנים חדשות אינו מועיל שכן כתב השו"ע [אבן העזר שם] "אין מברכים ברכת חתנים אלא בעשרה גדולים בני חורין, וחתן מין המניין" וכו'.

וראה גם ברות חיים אה"ע סי' ס"ב סק"ו ושו"ת יביע אומר ח"ג אה"ע סי' י"א אות י' מה שכתבו שם.

אמנם עם נעשה הנער בר מצוה אע"פ שלא ידוע אם הביא שתי שערות, אעפ"כ דינו כגדול לענין פנים חדשות, דבדרבנן סמכינן על חזקה דרובא [הליכות בר מצוה עמוד ס"ה].

179) ראה כתובות (י"ז ע"א) שהובאו דברי רב שמואל בר נחמני שהתיר להסתכל בכלה כל שבעה כדי להבטה על בעלה, ופסקה הגמרא שאין הלכה כמותו, אך על כל פנים מבואר שם, שעצם החיוב הוא כל שבעה. ובברכות (ו' ע"ב).

וכן כתב השדי חמד (מערכת חתן וכלה אות יג), ובספר בית חתנים (ח"ב פכ"ד סעי' ד') הביא בשם הגרי"ש אלישיב והגר"ע יוסף שהחיוב לשמח הוא כל שבעת ימי המשתה. וכך מוכח מפרקי דרבי אליעזר שכמו שמלך שמחה ומשתה לפניו, כך החתן בכל שבעת ימי המשתה, שמחה ומשתה לפניו.

180) בשנת תשכ"ד נערכה חתונתו של הרב שלום לייב אייזנבך בקנדה, ובאמצע ימי השבע ברכות נסעו בני הזוג לארץ הקודש, על מנת שגם אמו של הרב אייזנבך תוכל להשתתף בשמחה. על פי הוראת הרבי ביחידות שהתקיימה קודם החתונה שהשבע ברכות האחרון צריך להיערך בישיבה, נערכה סעודת השבע ברכות האחרונה בישיבת תומכי תמימים כפר חב"ד, והיתה זו הפעם הראשונה בה נערכה סעודת שבע ברכות בישיבה, והדבר התפרסם והפך למנהג קבוע בכל החתונות החב"דיות [עדות מפי הרב אהרון הלפרין, בתוך הקובץ 'לשמך תן כבוד' עמוד 28. על פי מכתבו של הרב וולף, היה זה ביום ג' פרשת ויגש', בחודש טבת] (התקשרות גליון תקלו עמוד 12).

"את השבע ברכות האחרון עורכים הנמצאים בסמיכות מקום ב"בית חיינו" - "בית רבינו שבבבל" וכבכל שאר

המקומות משתדלים שיהיה זה בישיבת תומכי תמימים בית ליובאוויטש וכיוצא בזה" [שמחת עולם עמ', 88 ו"נ].

בכל שבעת ימי המשתה לא ילכו הזוג ללא ליווי¹⁸¹, אך בביתם יכולים להישאר לבד.

אע"פ שהחתן והכלה מסתובבים יחד בחוץ, אעפ"כ צריכים מלווה¹⁸².

כל שבעת הימים שהחתן נמצא ומתפלל בבית הכנסת, הקהל אינו אומר תחנון¹⁸³.

181) ע"פ ספר המנהגים חב"ד עמ' 76. כן משמע מהלשון: "במשך שבעת ימי המשתה משתדלים שהחתן והכלה לא ילכו לבדם, גם שניהם יחד לא, אלא בלויית עוד אחד.

ובפרקי רבי אליעזר הנ"ל [פרק יז] איתא, שהחתן דומה למלך, מה מלך אינו יוצא יחידי לשוק, אף חתן כן. וכן כתב הרמ"א [סי' סד סעיף א']. ועפ"ז מובן אשר הליווי לאחר החתונה הוא מפני כבוד [ולכן חתן אחד אינו יכול לשמש כמלווה לחתן שני {בשם הרה"ח ר' שמואל לוויטין בשם הרבי ר' אליעזר יהושע שי' זאקליקובסקי ע' 115}] אבל לפני החתונה הוא מטעם שמירה [ליקוטי שיחות ח"א ע' 52].

וכן ביאר רש"י בספר הפרדס [דף ע"ד] שאין חובה לחתן להיות דר בחופה כי אם שבעת ימי המשתה ולא יותר. משמע שבשבעת ימי המשתה יש חובה לחתן ולכלה להיות בחומותיהם ובטירתם, ולא לנסוע ממקום למקום.

182) ספר מנהגים חב"ד ע' 75.

בשם הרבי הרי"צ (נטעי גבריאל נישואין ע' לח הערה יא וכן הביא ר' אליעזר יהושע שי' זאקליקובסקי בספרו ע' 134 מביא זאת בשם הרבי): "א וואו האט מען געזען א מלך אן א סוויטע" [איפה ראו מלך בלי פמליא שמלווה אותו?!].

183) כן כתב השו"ע [סי' קלא סעיף ד'] שנהגו שלא ליפול על פניהם לא בבית האבל, ולא בבית החתן, ולא בבית הכנסת ביום המילה, ולא כשיש שם חתן.

ונראה שאם רק הכלה נמצאת בבית הכנסת בעזרת הנשים ללא החתן, אינה פוטר את הקהל מתחנון [שו"ת שבט הלוי חלק ה' סוף סימן יב].

שנה ראשונה

בשנה הראשונה שלאחר החתונה מחויב החתן להקדיש מזמנו בלשמה את אשתו¹⁸⁴, ובביסוס הבית על יסודות התורה והמצוות¹⁸⁵.

184) בפרשת כי תצא נאמר: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בְּצֵבֶּא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר נָקִי יְהִיָּה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמְחָה אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקָח" (דברים כד, ה).

וכן כתב הרמב"ם – "שצונו להתייחד החתן עם אשתו שנה תמימה, שלא יסע חוץ לעיר ולא יצא בצבא ולא יעבור עליו דבר מהדברים הדומים לאלו, אבל ישמח עמה עד מלוא שנה מיום בואו אליה" [ספר המצוות, מצוות עשה ריד].

בספר הכוזרי [ג' - י"א] מוסבר שהמצווה של השנה ראשונה היא על מנת שהחתן ישים לב למתנה הנפלאה שזכה בה, דוגמת החיוב מן התורה לשים לב לכל המתנות הרבות שהקב"ה נתן לנו ולחוש את השמחה המתוספת לנו על ידם, כמו שכתוב "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלוֹקֶיךָ" (דברים כו, יא).

לאחר חתונת הרבי, שיגר לו אביו רבי לוי יצחק שניאורסאהן מכתב בו פירט את מעלותיה ומטרתה של השנה הראשונה [לקוטי לוי יצחק אגרות קודש עמוד שכ], שכאשר האיש והאשה דרים יחד במשך השנה הראשונה באהבה וחיבה כפי שהתורה מצווה, הם בונים יחד את העולם הפרטי שלהם וכך הם יכולים אחר כך לצאת ולכבוש את העולם ולתקן את הניצוצות השייכים להם, ובמילוי השנה הזאת כפי שהתורה מצווה, תלויים גם יוצאי חלציהם לדורי דורות.

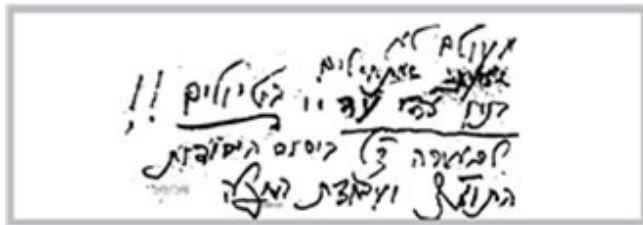
וכן תקופת השנה שלאחר החתונה היא זמן של שמחה, כמו"ש "נקי יהי' לביתו גו' ושמח גו'" (מיחידות ט' סיון תשמ"ח - התוועדות ח"ג ע' 451).

185) וההכנה לזה - בהנישואין דכל חתן וכלה, כנהוג בדורנו זה שלאחרי הנישואין (שאו אין בכך פגיעה ח"ו בענין הצניעות) עוסקים החתן והכלה יחדיו בלימוד התורה, שע"ז מקשרים ה"חמשה קולות" דשמחת נישואין עם ה"חמשה קולות" דמ"ת, וזוהי ההכנה להנישואין דכנס"י עם הקב"ה בימות המשיח שאז יהי' הגילוי ד"תורה חדשה מאתי תצא". ועוד וג"ז עיקר - שע"ז שהחתן והכלה עוסקים יחדיו בלימוד התורה נעשים הנישואין באופן של שלום ושלווה, ועד לשלימות השלום והשלווה (כמוזכר לעיל בענין "ביקש יעקב לישב בשלוה") בהנישואין דכנס"י עם הקב"ה בגאולה האמיתית והשלימה. והעיקר - ש"לא עיכבן כהרף עין", וממשיכים את שהותנו יחד ("דעם זיין צוזאמען") בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, בהר הקודש ובביהמ"ק השלישי, ותיכף ומיד ממש (מיחידות מוצאי י"ט-כ' כסלו תשנ"ב - התוועדות ח"ה ע' 397)

"לא כדאי לנסוע בשנה הראשונה לאחר הנישואין" [ליקוטי שיחות חכ"ד עמ' 468 - מענה אודות שלום בית].

בשנה הראשונה צריכה האשה להתגורר בסביבת אנשים שומרי תורה ומצוות¹⁸⁶, בסביבה חסידית¹⁸⁷ בקרבת נשים ממשפחתה¹⁸⁸, עם עדיפות לסביבה 'חמה'

מכתב של הרבי בנוגע לשלילת נסיעה לטיולים אחרי החתונה והתמקדות בבניית הבית היהודי: מעולם לא שמעתי שמתחילים בנין עדי עד . . בטיולים!! לכאורה צ"ל [צריך להיות] ביסוס היסודות התומ"צ [התורה והמצוות] ועבודת התפלה.

(186) מכתב י"ד אייר תשל"א.
"אברך שעתה נחתן צריך להיות בסביבה של יראי שמים שומרי תומ"צ, או עכ"פ בסמיכות לה" [אגרות קודש חט"ו עמ' שנד].

"קביעות דירתם לאחר החתונה בשעת טובה ומוצלחת במקום שיש כמה שומרי תומ"צ, מקוה כשרה וכיו"ב" [אגרות קודש חכ"ה עמ' מא].
"לכתבו אודות מקום הסתדרותו לדור בקביעות.

ידועים דברי המורה הגדול הוא הרמב"ם: "דרך ברייתו של האדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחרי ריעיו וחבריו נוהג כמנהג אנשי המקום", מזה מובן שיש להשתדל לקבוע דירתו בסביבה חרדים לדבר ה' ומקיימי מצותיו בפועל יום יום, ובפרט מקום דירה לאחר הנישואין, שיברת השי"ת בבנים ובבנות, הרי הסביבה עיקר גדול בחינוכם, לא פחות ואולי עוד יותר, מאשר ההורים והשפעתם" [אגרות קודש ח"כ עמ' שב].

(187) שערי הלכה ומנהג חלק ד' עמוד קכח.
"במ"ש אודות קביעות מקום דירת בתו תחי', לאחר החתונה בשעה טובה ומוצלחת.

מובן שצריכה להיות הדירה בקרב דיירים יראי שמיים דוקא, שזהו ענין עקרי, וכל שאר הפרטים שכותב באים לאחר זה. אלא שמכמה טעמים בתקופה זו ובפרט בארץ הקודש ת"ו. מוכרח שתהיה הסביבה גם חסידותית. וכיון שהבטיחו חז"ל יגעת ומצאת, הנה בהשתדלות מתאימה יצליחו בהנ"ל" [מענה מיום י"א אלול תשי"ט – תשובות וביאורים [כולל צמח צדק, תשמ"ז] עמ' 443].

(188) מענה הרבי מחודש אלול תשנ"א: "מפורסמת דעתי שלאחרי החתונה צריך להיות לערך שנה סביבות ההורים ש' כמוכן" (אך לא בצמוד).

מקום מגורים – במקום שיש משפחה.
בכלל – קדימה למקום שיש בו קרובי משפחה רבים [1] בפרט – שינוי דירה ה"ז [הרי זה] טרחה

ו'ביתית¹⁸⁹, אך לא בצמוד למגורי ההורים¹⁹⁰, ומקום מגורים זול¹⁹¹ והכל בהסכמתה¹⁹².

דעת הרבי שיש להתחיל את חיי הנישואין בהקדשת שנה שלימה לכל הפחות

מרובה וצ"ל [וצריך להיות] טעם חשוב ע"ז [על זה] [2]

דל - צ"א א"א א"א
ט"ז ע"ז
א"א א"א א"א
ט"ז ע"ז
ט"ז ע"ז
ט"ז ע"ז

189) ממכתב יו"ד כסלו תשי"ג, צדיק למלך חלק ז' עמוד 113.

190) התקשרות תסז.

191) "במ"ש אודות מקום דירת הזוג לאחר החתונה בשעה טובה ומוצלחת, נכון הדבר במקום ועיר דיראת שמיים, ושמחיר הדירות הוא בזול, על כל פנים זול לפי ערך" [אגרות קודש חלק טז עמוד רג].

192) אגרות קודש חלק טז עמוד לו, וחלק כב עמוד רנו.

מענה לאדם שבינו לבין אשתו התגלו חילוקי דעות לגבי מקום מגוריהם.

בנוגע לדירה ומקום מגורים בכלל – אין לכפות ולהכריח את האשה הנק' [הנקראת] עקרת הבית.

דל - צ"א א"א א"א
ט"ז ע"ז
א"א א"א א"א
ט"ז ע"ז
ט"ז ע"ז
ט"ז ע"ז

ללימוד ככולל אברכים¹⁹³, בדגש על לימודי הלכה¹⁹⁴, ורק לאחר מכן לצאת לשליחות.

אם הבעל עוסק בחינוך נכון להתגורר בסמיכות למוסד, על יסוד ההלכה שצריך להקפיד על 'משא ומתן' באמונה¹⁹⁵.

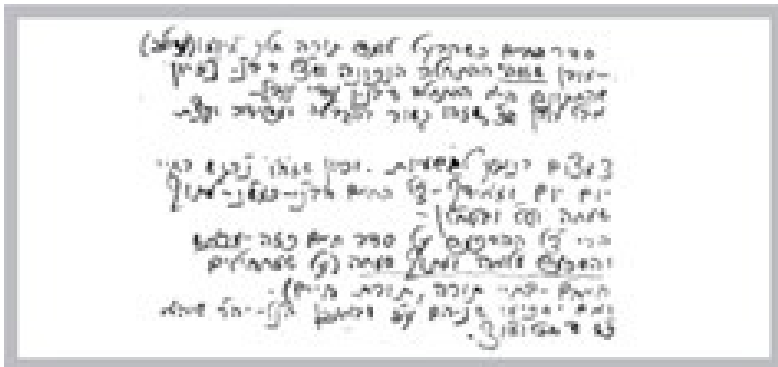
כניסה לבית

יש לקבוע קופת צדקה שתהיה מחוברת לקיר, כדי לקדש את כותלי הבית ולהפוך אותם לחלק מהמצווה¹⁹⁶.

193) ראה לעיל המובא מספר הזוהר פרשת תצא. ובשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הלכות תלמוד תורה פרק ג: "ילמד ב' או ג' שנים בלי טרדה גדולה, טרם יוולדו בנים הרבה".

מענה בנוגע - למעלת לימוד ככולל.

סדר החיים כשהבעל לומד תורה חלק מיומו [עכ"פ] – מובן שזוהי ההתחלה הנכונה ושצ"ל [ושצריך להיות] בבניי [כיון שהחתונה היא ההתחלה דבנין עדי עד] – אבל מובן ג"כ, שזוהו קשור בהגבלה ומדידה וקצת צמצום בנוגע לגשמיות. וכיון שזוהו נישג בחיי יום יום ומאידך – צ"ל [צריך להיות] החיים דבניי – כמש"נ [כמו שנתבאר] – מתוך שמחה וט"ל [וטוב לבב] ובטחון הרי צ"ל [צריך להיות] ההסכמה על סדי חיים כזה – מראש והסכמה מלאה ומתוך שמחה [על שמתחילים חייהם – בחיי תורה, תורת חיים]. ואם יסכימו שניהם ע"ז ובאופן הנ"ל – יה"ר [יהי רצון] שיהא כ"ז [כל זה] בשטמו"צ [בשעה טובה ומוצלחת].

194) שיחת שבת פרשת נצבים - וילך תשמ"ו, לקוטי שיחות חלק לד עמוד 296, לקוטי שיחות חלק כ"ג עמוד 540, ועוד. ראו בהרחבה הנלקט בזה באסיף מנהגים והנהגות – מעגל החיים, פרק כה.

195) מענה הרבי שנדפס בכפר חב"ד 1873 עמוד 16.

196) שיחת ערב ראש השנה תשמ"ט, כ"ט אלול תשמ"ח. בשיחה הרבי התבטא ש"על ידי זה שקובעים קופה בבית הרי הוא כבונה בית חדש - 'בית של צדקה', שהרי על פי הלכה, הקופה נעשית חלק מהבית.. ועד שעל ידי זה מוסיפים קיום וחיוזוק לבית.

החפצים הראשונים שיש להכניס לבית לפני שאר הרהיטים והחפצים הם ספרי קודש¹⁹⁷.

על פי הוראתו של אדמו"ר הריי"צ, בכל בית חסידי צריכים להיות שלושת הספרים כתר שם טוב אור תורה ותניא, של שלושת אבות החסידות הבעל שם טוב המגיד ממעזריטש ואדמו"ר הזקן¹⁹⁸.

197) אגרות קודש חי"ב אגרת ריח (ושם סידור, חומש, תהילים ותניא).
בכל בית פרטי של כאו"א מישראל צריכים להיות ספרי היסוד של יהדות (נוסף לחומש, סידור, תהלים, ובבית חסידי גם ספר תניא וכו'), כולל ובמיוחד ספרי הלכה בענינים הנוגעים לחיי היום יום, שילמדו בהם לעתים קרובות, כדי לדעת את המעשה אשר יעשון. וכן הוא בנוגע לחתן וכלה שתכוננים לבנות בית יהודי שביחד עם ההשתדלות להכין כלי הבית, "מטה וכסא ושולחן ומנורה", יש להשתדל (ואדרבא לכל ראש) שבבית יהיו ספרי קודש, שילמדו בהם וכו', ועד שנעשה "בית מלא ספרים", כולל הפירוש שכל מציאות הבית וכלי תשמישו חדורים בתוכנם של ה"ספרים", ובלשון חז"ל "בית ועד לחכמים"

ולהעיר גם ממ"ש "ואת יהודה שלח לפניו גו' להורות לפניו גושנה", "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה", היינו, שלפני ההתיישבות במקום מסויים צריכים לעשות שם "בית תלמוד שמשם תצא הוראה", ודוגמתו גם בנוגע להתיישבות בבית הפרטי, שתחלה יש לעשות בו "בית תלמוד", "בית ועד לחכמים" (תורת מנחם התועדויות תשמ"ח ח"ב עמ' 171 [מוגה]).

בשיחת שבת פרשת נשא תשל"ד הכריז הרבי על מבצע מיוחד, הקשור להרחבת "מבצע תורה" שיסד אז, והוא מבצע "בית מלא ספרים" - יבנה וחכמיה, היינו שכל אחד ישתדל למלא את ביתו בספרי קודש וירבה בשיעורי תורה.

השי"ת יברך את כאו"א מכם, וכולכם יחד, בהוספה לכל עניני ברכה האמורים לעיל - שבדאי נכללים גם אתם בברכות אלה - שההכנות להחתונה תהיינה בשעה טובה ומוצלחת, ובהצלחה רבה, ובאופן טוב וחסידי, כולל - ההחלטות טובות לייסד בית כזה שיהי' "בית מלא ספרים" (מיחידות ט"ז אדר תשמ"ז - התועדויות ח"ב ע' 658)

הרבי באר שבמיליה "מלא" הכוונה כפשוטו, לשים ספרים בכל הקירות בבית בהם מותר לעשות זאת, ורק בשרותים ובחדר שינה זוגי להמנע מלשים ספרים.

הרבי התבטא, כי מטרת קניית הספרים היא להשתמש וללמוד בהם בפועל, ולא להשאיר אותם מונחים בארון סגור ולהביט בהם מבעד לזכוכית [התועדויות תשמ"ב חלק ב' עמוד 1181].

198) משיח חג הגאולה י"ג תמוז תש"ט סעיף יט, ספר המאמרים תש"י עמוד 265.

מוקדש לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

מהרה יגלה ויוליכנו קוממיות לארצנו
תיכף ומיד ממש

לזכות

**החתן התמים אליעזר שלמה שיחי'
והכלה חנה תיחי'**

מימוני

**שיזכו להקים בית על יסודי התומ"צ
כפי שמוארים במאור התורה זוהי
תורת החסידות
לבניין עדי עד
לרגל יום נישואיהם**

לזכות

אימי מורתי שירית שרה שתחי'

שתזכה לאריכות ימים ושנים טובות

ורוב נחת מהחתן והכלה

מתוך בריאות ושמחה

לזכות

הורי הכלה שתחי'

הרב ניצן יצחק שיחי'

ורעייתו יפעת שתחי'

חלק

יה"ר שיזכו לאריכות ימים ושנים טובות ורוב נחת מיוצאי

חלציהם שיחיו מתוך בריאות איתנה לנחת רוח

כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

לזכות

מנהל מוסדות חב"ד ראשון לציון
הרב בנימין ורעייתו בת שבע זילברשטרום

שיזכו להמשיך בשליחות קדושה זו
מתוך שמחה וטוב לבב

לנחת רוח כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו